

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**YAPIM AŞAMASINDA ORTAYA ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM
YOLLARI: KİK VE FİDİC DOKÜMANLARI ÜZERİNDEN BİR
KARŞILAŞTIRMA**

Buket DELİBAŞ ŞEN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2021

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**YAPIM AŞAMASINDA ORTAYA ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM
YOLLARI: KİK VE FİDİC DOKÜMANLARI ÜZERİNDEN BİR
KARŞILAŞTIRMA**

Buket DELİBAŞ ŞEN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN 2021

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAPIM AŞAMASINDA ORTAYA ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM
YOLLARI: KİK VE FIDIC DOKÜMANLARI ÜZERİNDEN BİR
KARŞILAŞTIRMA

Buket DELİBAŞ ŞEN
MİMARLIK
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 21/06/2020 tarihinde jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İkbâl ERBAŞ

Prof. Dr. Aynur KAZAZ

Prof. Dr. Deniz Ayşe KANOĞLU

ÖZET

YAPIM AŞAMASINDA ORTAYA ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM YOLLARI: KİK VE FIDIC DOKÜMANLARI ÜZERİNDEN BİR KARŞILAŞTIRMA

Buket DELİBAŞ ŞEN

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İkbâl ERBAŞ

Haziran 2021; 110 sayfa

İnşaat sektörünün en büyük problemlerinden birisi olan uyuşmazlıklar genellikle sözleşme sonrasında, yapım sürecinde yüklenici ve işveren arasında oluşarak süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Türk inşaat sektörünün en büyük işvereni olan kamunun taraf olduğu projelerde uyuşmazlıklara oldukça sık rastlanılmaktadır. Bu uyuşmazlıklar henüz oluşmadan önlenemezse veya oluşuktan sonra hızla çözümlenemezse temel proje hedefleri olan süre, maliyet ve kalite hedefleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durum da kamu kaynaklarının etkin kullanımı ilkesiyle çelişmektedir.

Kamunun taraf olduğu yapım işlerinde tabi olunan Kamu İhale Kanunu (KİK), Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu (KİSK) ve bu kanunlarla bağlantılı olan yönetmelikler olası bir uyuşmazlık durumunda izlenecek prosedürleri içermektedir. Ancak bu prosedürler uyuşmazlıkların giderilmesi hususunda yetersiz kalmaktadır. Diğer yandan, uyuşmazlık çözümü konusunda standart prosedürler geliştirip uygulayan ve başarılı sonuçlar alan Birleşmiş Mühendisler Sözleşme Dokümanları Komitesi (Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils- FIDIC) bu konuda olumlu bir örnek teşkil etmektedir. FIDIC, 2017 yılında yeni basımlarını yayınladığı standart formlarında uyuşmazlıkları henüz oluşmadan çözümlemeyi amaçlayan uyuşmazlık kaçınma ve karar kurulunu (UKKK) ortaya çıkarmıştır. Bu kurul sözleşmeyle birlikte kurulmakta, standart saha ziyaretleri ve toplantılarla sürecin bir parçası olmakta, işveren ve yüklenici arasında olası bir uyuşmazlık fark ettiğinde gayri resmi olarak çözümlemeyi amaçlamaktadır. Uyuşmazlıktan kaçınmanın mümkün olmadığı durumlarda ise hızla soruna müdahale edilerek bu kurul tarafından uyuşmazlık çözüme ulaştırılır. Tahkime ancak tarafların UKKK kararından memnun olmadığı durumda başvuruda bulunulabilir.

Bu çalışmanın amacı, inşaat sektöründe yapım aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm yollarından olan uyuşmazlık kurullarının incelenmesi, KİK ve FIDIC dokümanlarında tanımlanan uyuşmazlık çözüm süreçlerinin maliyet, süre ve kalite kriterleri üzerinden karşılaştırılarak KİK'in eksik yönlerinin tespit edilmesidir.

Kamunun taraf olduğu yapım işlerinde kullanılan KİK, KİSK ve bu kanunlarla doğrudan bağlantılı alt dokümanlardan olan Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme (YİTS),

Yapım İşleri Genel Şartnamesi (YİGŞ) ve dolaylı olarak bağlantılı olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği (YFKY) çalışma kapsamına alınmıştır. FIDIC tarafında ise kamunun da esas olarak kullandığı geleneksel proje teslim sistemine uygun olan Kırmızı Kitap, genel maddeler ve alt dokümanlar Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi (UKKK GŞ), Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kuralları (UKKK Kuralları) bu kapsama dahil edilmiştir.

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle ilk aşamada Türk yapı mevzuatı ve FIDIC dokümanları uyuşmazlık çözüm süreci yönü ile analiz edilmiştir. Sonraki aşamada FIDIC ve KİK uyuşmazlık çözüm sürecinin süre, maliyet ve kalite kriterleri yönünden karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, KİK'te uyuşmazlık çözümüne ilişkin hususların farklı dokümanlarda dağınık bir şekilde ele alındığı, yüklenici ve idare arasında bir eşitsizliğin söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Maliyet açısından KİK ve FIDIC dokümanları karşılaştırıldığında, KİK'te uyuşmazlık çözümü için bir bütçe ayrılmadığı, FIDIC'te UKKK kullanımının projenin ilk bütçesini arttırdığı görülmüştür. Ancak bu maliyetle ileride oluşacak resmi yargı masraflarının önüne geçilmektedir. Süre yönünden karşılaştırıldığında, KİK'te uyuşmazlık çözümü için Yüksek Fen Kurulu'na (YFK) başvurulabiliyor olsa da bu başvuru zorunlu değildir ve esas uyuşmazlık çözüm yolu resmi yöntemlerdir. Resmi yöntemler de çözüme ulaşması uzun süren, maliyetli olan ve taraflar arasındaki ilişkiyi zedeleyen yöntemlerdir. FIDIC'te ise UKKK sözleşme aşamasında kurulduğu için hem uyuşmazlıktan kaçınmayı sağlar hem de kaçınılamayan uyuşmazlıkları hızla çözüme ulaştırır, tahkime olan ihtiyacı azaltır. Kalite açısından değerlendirildiğinde UKKK kullanımının doğrudan ve dolaylı olarak projenin kalitesine olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma sonuçları FIDIC tarafından 1995 yılından beri revize edilerek kullanılan uyuşmazlık kurulu kavramının KİK mevzuatına uyarlanması kamu yapım projelerindeki uyuşmazlık sorununu süre, maliyet ve kalite açısından oluşturacağı faydalarla büyük ölçüde çözümlmeye katkı sağlayacağını ortaya koymaktadır. Bu uygulama aynı zamanda mahkemeler üzerindeki iş yükünü de önemli ölçüde azaltacaktır. Türkiye'de özel sektörün de KİK'in standart sözleşmelerini kullanması nedeniyle UKKK kullanımının daha da yaygınlaşacağı öngörülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Uyuşmazlık, Uyuşmazlık kurulu, KİK, FIDIC, Yapım sektörü

JÜRİ: Doç. Dr. İkbâl ERBAŞ

Prof. Dr. Aynur KAZAZ

Prof. Dr. Deniz Ayşe KANOĞLU

ABSTRACT

RESOLUTIONS OF DISPUTES ARISE DURING THE CONSTRUCTION PHASE: A COMPARISON ON KIK AND FIDIC DOCUMENTS

Buket DELİBAŞ ŞEN

Master Thesis, Department of Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. İkbâl ERBAŞ

June 2021; 110 pages

One of the biggest problems of the construction industry is the problem of disputes. These disputes usually arise between the contractor and the employer after the signing of the contract and during the construction process and they negatively affect the process. Disputes are quite common in projects where the public sector, which is the largest employer of the Turkish construction sector, is involved as the employer. If these disagreements can not be prevented before they occur or can not be resolved quickly after they occur, the main project objectives, which are time, cost and quality targets, are negatively affected. This situation contradicts the principle of efficient use of public resources.

Turkish Public Procurement Law (KIK) and other legislations related to this law are used in construction projects where the public sector is a party. These documents contain the procedures to be followed if a dispute should occur. However, these procedures are insufficient to resolve disputes. On the other hand, the United Engineers Contract Documents Committee (Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils-FIDIC) sets a positive example in this regard. This Committee develops and applies standard procedures for dispute resolution and achieves successful results. FIDIC published a new edition of its standard forms in 2017. In this edition dispute avoidance and adjudication board (UKKK) has emerged, which aims to resolve disputes before they occur. This board is established at the contract stage. UKKK is part of the process with standard site visits and meetings and their aim is to resolve a potential dispute between the employer and the contractor informally. In cases where it is not possible to avoid a dispute, the problem is resolved by quick intervention of this board. Arbitration can only be filed if the parties are not satisfied with the UKKK decision.

The aim of this research is to study the dispute boards and to determine the deficiencies of the KIK by comparing the dispute resolution processes defined in the KIK and FIDIC documents regarding cost, time and quality criteria.

KIK, Public Procurement Contracts Law and the Contract for Construction Works, General Specification for Construction Works and Regulation on Working Procedures and Principles of the Higher Board of Science, which are used in construction works when the public sector is a party, were included in the study. On the FIDIC side, the Red Book, general articles and sub-documents, which are in accordance with the traditional project delivery system that is mainly used by the public sector, are included in this content.

In this study the document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used. With this method, firstly, the Turkish construction legislation and FIDIC documents were analyzed in terms of the dispute resolution process. In the next stage the comparative analysis of the FIDIC and KIK dispute resolution process, in terms of time, cost and quality criteria was made.

As a result of the study, it was determined that the issues related to dispute resolution in the KIK are spread in different documents and there is an inequality between the contractor and the employer. When the KIK and FIDIC documents were compared in terms of cost, it was observed that no budget was allocated for dispute resolution in the KIK, and the use of UKKK in FIDIC caused an increase in the initial budget of the project. However, with this additional cost, the litigation costs that will occur in the future are prevented. When compared in terms of time, application to the Higher Science Board for dispute resolution in the KIK can be made and the dispute can be resolved in a short time. However, this application is not mandatory and the main dispute resolution methods are traditional. Traditional methods take a long resolution time, they are costly and damage the relationship between the parties. According to FIDIC the UKKK is established during the contract phase, it both ensures avoidance of disputes and resolves unavoidable disputes quickly. It reduces the need for arbitration. When evaluated in terms of quality, it has been determined that the use of UKKK has a direct and indirect positive effect on the quality of the project.

The results of the study reveal that the adaptation of the concept of the dispute board used by the FIDIC to the KIK legislation will benefit the conflict problem in public construction projects in terms of time, cost and quality. This practice will also significantly reduce the workload on the courts. At the same time it is predicted that the use of UKKK will become more widespread, as the private sector in Turkey also uses the standard contracts of the KIK.

KEYWORDS: Construction industry, Dispute, Dispute board, FIDIC, KIK

COMMITTEE: Assoc. Prof. Dr. İkbâl ERBAŞ

Prof. Dr. Aynur KAZAZ

Prof. Dr. Deniz Ayşe KANOĞLU

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın planlanması, geliştirilmesi ve sonuçlanması sürecinde bana vaktini ayıran, desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. İkbâl ERBAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, hayatımın her aşamasında bana destek olan, maddi ve manevi olarak bana güç veren, her zaman arkamda olduklarını bildiğim canım aileme ve eşime çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
AKADEMİK BEYAN	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	13
2. KAYNAK TARAMASI	16
2.1. Yapım Sektöründe Uyuşmazlıklar ve Temel Kavramlar	16
2.1.1. Çatışma (Anlaşmazlık)	17
2.1.2. Hak talebi.....	18
2.1.3. Uyuşmazlık.....	18
2.2. Yapım Sektöründe Karşılaşılan Uyuşmazlık Nedenleri.....	20
2.3. Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	22
2.3.1. Resmi uyuşmazlık çözüm yöntemleri.....	24
2.3.1.1. Mahkeme Yargılaması	25
2.3.1.2. Tahkim	25
2.3.2. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri	26
2.3.2.1. Karara dayalı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları	27
2.3.2.2. Anlaşmaya dayalı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları	28
2.4. Uyuşmazlık Kurulları	30
2.4.1. Uyuşmazlık kurulları tarihçesi.....	33
2.4.2. Verilen kararın niteliğine göre uyuşmazlık kurul türleri	35
2.4.2.1. Uyuşmazlık inceleme kurulu	36
2.4.2.2. Uyuşmazlık karar kurulu.....	37
2.4.2.3. Kombine uyuşmazlık kurulu.....	38
2.4.3. Atanma ve kurulma yöntemlerine göre uyuşmazlık kurulu türleri.....	38
2.4.3.1. Tek kişilik uyuşmazlık kurulu	39
2.4.3.2. İki kişilik uyuşmazlık kurulu	39
2.4.3.3. Üç kişilik uyuşmazlık kurulu	39

2.4.3.4. Mega kişilik uyuşmazlık kurulu.....	40
2.4.3.5. Geçici uyuşmazlık kurulu	40
2.4.4. Uyuşmazlık kurulu üye özellikleri.....	41
2.4.5. Uyuşmazlık kurulları maliyeti	44
2.5. Türkiye ve Dünyadaki Kamu Yapım Projelerinde Kullanılan Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	46
2.6. Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu.....	50
3. MATERYAL VE METOT	52
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	52
3.2. Araştırmanın Kapsamı	52
3.3. Araştırmanın Yöntemi	55
4. BULGULAR.....	58
4.1. KİK Kapsamında Yer Alan dokümanlar ve Uyuşmazlık Çözüm Süreci	58
4.1.1. Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu	59
4.1.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği	60
4.1.3. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme	66
4.1.4. Yapım İşleri Genel Şartnamesi.....	70
4.2. FIDIC Kırmızı Kitap Dokümanları ve Uyuşmazlık Çözüm Süreci	71
4.2.1. Genel maddeler - uyuşmazlık ve tahkim süreci.....	74
4.2.2. Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi	80
4.2.3. Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kuralları	85
5. TARTIŞMA	91
5.1. Maliyet Yönüyle Karşılaştırma	96
5.2. Süre Yönüyle Karşılaştırma	97
5.3. Kalite Yönüyle Karşılaştırma.....	99
6. SONUÇLAR.....	101
7. KAYNAKLAR	103
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yapım Aşamasında Ortaya Çıkan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları: KİK ve FIDIC Dokümanları Üzerinden Bir Karşılaştırma” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

21/06/2021

Buket DELİBAŞ ŞEN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

%	: Yüzde
\$	: Amerikan Doları
€	: Euro

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devleti
CIArb	: Chartered Institute of Arbitrators (Birleşik Hakemler Kurumu)
DBF	: Dispute Board Federation (Uyuşmazlık Kurulu Federasyonu)
DRBF	: Dispute Resolution Board Foundation (Uyuşmazlık Çözüm Kurulu Vakfı)
FIDIC	: The International Federation of Consulting Engineers (Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu)
ICE	: Institution of Civil Engineers (İnşaat Mühendisleri Enstitüsü)
ISTAC	: İstanbul Tahkim Merkezi
JICA	: Japan International Cooperation Agency (Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı)
KİK	: Kamu İhale Kanunu
KİSK	: Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu
KUK	: Kombine Uyuşmazlık Kurulu (Combined Dispute Board- CDB)
KÖİ	: Kamu Özel İşbirliği
UİK	: Uyuşmazlık İnceleme Kurulu (Dispute Resolution Board- DRB)
UK	: Uyuşmazlık Kurulu (Dispute Board- DB)
UKK	: Uyuşmazlık Karar Kurulu (Dispute Adjudication Board- DAB)
UKKK	: Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu (Dispute Avoidance / Adjudication Board- DAAB)
UKKK GŞ	: Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi (General Conditions of Dispute Avoidance/Adjudication Agreement)

YFK : Yüksek Fen Kurulu

YİĞŞ : Yapım İşleri Genel Şartnamesi

YİUY : Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği

YFKY : Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usûl ve Esasları Yönetmeliği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Geleneksel proje teslim sistemi	15
Şekil 2.1. Çatışma, hak talebi ve uyuşmazlık arasındaki basit ilişki ve olası sonuçlar ..	17
Şekil 2.2. Bütünleşik çatışma - uyuşmazlık süreci	19
Şekil 2.3. Çatışma ve uyuşmazlıkta süre ve maliyet.....	20
Şekil 2.4. Uyuşmazlık çözüm yolları sınıflandırması	23
Şekil 2.5. Uyuşmazlık çözüm süreci.....	24
Şekil 2.6. Uyuşmazlık sürecinde yaklaşık maliyet ve zaman grafiği	32
Şekil 3.3. Doküman analizi süreci	56
Şekil 3.4. Çalışmayı oluşturan aşamalar	57
Şekil 4.1. KİK kapsamındaki uyuşmazlık çözümüne ilişkin dokümanlar	58
Şekil 4.2. KİK ve KİSK dokümanlarına göre yüklenici ve idare arasındaki hak talebi ve uyuşmazlık çözümü.....	59
Şekil 4.3. Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu	59
Şekil 4.4. Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği ...	60
Şekil 4.5. Hak talebinin Yüksek Fen Kurulu tarafından çözümü	62
Şekil 4.6. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme	66
Şekil 4.7. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşmeye göre mahkemelerin yetkili olarak atanması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci.....	66
Şekil 4.8. YİTS'e göre ISTAC Tahkim Kuralları kullanılması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci	68
Şekil 4.9. YİTS'ye göre Milletlerarası Tahkim Kanunu kullanılması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci.....	69
Şekil 4.10. Yapım İşleri Genel Şartnamesi.....	70
Şekil 4.11. YİGS'ye göre yüklenici ve yapı denetim görevlisi arasındaki uyuşmazlık çözüm süreci	71
Şekil 4.12. FIDIC Kırmızı Kitap dokümanları	72
Şekil 4.13. FIDIC hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci akış şeması	73
Şekil 4.14. Kırmızı Kitap Genel Maddeler	74
Şekil 4.15. FIDIC madde 21'de öngörülen tipik uyuşmazlık olayları dizilimi	75
Şekil 4.16. Kırmızı Kitap UKKK Anlaşması Genel Şartnamesi	80
Şekil 5.1. Zaman-Maliyet değişiminin kalite üzerine etkisi	91
Şekil 5.2. KİK hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci	92
Şekil 5.3. FIDIC hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci.....	92

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. YFK'ya başvurulanan uyuşmazlık türleri	64
Çizelge 4.2. YFK'ya başvuruda bulunan taraflar	65
Çizelge 4.3. YFK'nın kararının yüklenici açısından sonucu	65
Çizelge 5.1. KİK ve FIDIC dokümanlarında yer alan uyuşmazlık hükümlerinin karşılaştırma çizelgesi	95

1. GİRİŞ

Proje yönetimi pek çok farklı disiplinin bir araya gelerek bir projenin en kısa sürede, en düşük maliyet ve en yüksek kalitede planlaması, örgütlenmesi, denetlenmesi ve yürütülmesidir. Projenin tasarım aşamasından itibaren yapım işlerinin sonuna kadar seçilen proje teslim sistemine göre paydaşlar bu sürece dahil olurlar.

Bu süreçte projenin süre ve maliyet hedeflerini geciktiren nedenlerinin başında yapım sürecinde yaşanan uyuşmazlıklar gelmektedir. Yapım sürecinde taraflar arasında bazı konularda ortaya çıkan anlaşmazlıklar bazen projenin ilerlemesi için pozitif sonuçlar doğurur, bazen de bu anlaşmazlık çözülmemiş ve büyüyerek daha büyük bir soruna, hak taleplerine ve uyuşmazlığa dönüşebilir. Sözleşmede öngörülemeyen bir koşul hakkında taraflardan birisinin bir isteği olması durumunda hak talebi ortaya çıkar, bu talep sözleşmede belirtilen şekillerde çözülmemişse uyuşmazlığa dönüşür.

Yapım sektöründe karşılaşılan uyuşmazlıkların pek çok farklı nedeni olabilir, bunlardan bazıları; sözleşme dokümanları arasında tutarsızlık olması, sözleşme dokümanlarının yetersiz, belirsiz olması, tasarım hataları, projede yapılan değişiklikler, zayıf iletişim, finansal sorunlar, yapılan işlerin kalitesi olarak özetlenebilir.

Bu uyuşmazlıkların çözümü için yıllar içerisinde pek çok yöntem gelişmiştir. Bunlar resmi ve alternatif yöntemler olarak ikiye ayrılır. Resmi yöntemler mahkeme ve tahkimdir. Alternatif yöntemlerde ise en sık kullanılanlar, müzakere, arabuluculuk, uyuşmazlık kurullarıdır. Resmi yöntemlerde verilen hüküm taraflar için bağlayıcıdır ancak bu yöntemler çok uzun süreler alır, çok masraflıdır ve taraflar arasında düşmanca ilişkiyi arttırabilirler. Alternatif yöntemler ise bağlayıcılığı sözleşmeye dayalı ancak çok daha hızlı, daha az masraflıdır ve tarafların ilişkilerini korurlar.

Uyuşmazlık kurulları, yapım sektöründe kullanılan ve başarı oranı yüksek olan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Diğer tüm uyuşmazlık yöntemlerinden en büyük farkı uyuşmazlık oluşmadan önce, sözleşme aşamasındayken kurulması, düzenli saha ziyaretleri ve toplantılar ile yapımı yakından takip etmesi ve taraflar arasındaki olası uyuşmazlıklara önceden müdahale ederek uyuşmazlığa dönüşmesini engellemesidir. Uyuşmazlık kurulları, söz konusu iş konusunda bilgi ve deneyime sahip, projenin büyüklüğüne göre bir veya üç kişiden oluşur.

Uyuşmazlık kurullarının verdikleri kararın niteliğine göre üç ana çeşidi vardır. Bu kurullardan ilki olan ve 1975’de Amerika’da bir baraj projesinde ortaya çıkan Uyuşmazlık İnceleme Kurulu (UİK), tavsiye niteliğinde hükümler verir bağlayıcılığı yoktur. UİK’in yapım sektörüne faydası görüldükten sonra FIDIC 1999 formlarına uyuşmazlık kurullarını dahil etmiştir. Ancak bu kurul Uyuşmazlık Karar Kurulu (UKK) olarak adlandırılır, karar niteliğinde hükümler verir ve karar bağlayıcıdır. FIDIC’in 2017 formlarında bu kurul yerini uyuşmazlıklardan kaçınmanın daha çok vurgulandığı UKKK bırakmıştır. Bunların dışında bir de Uluslararası Ticaret Odası’nın (ICC - International Chamber of Commerce) 2004 yılında ortaya yürürlüğe koyduğu UİK ve UKK’nın kombinasyonundan oluşan, söz konusu uyuşmazlığa bağlı olarak tavsiye veya karar niteliğinde hüküm veren Kombine Uyuşmazlık Kurulu (KUK) bulunmaktadır (National Research Council 1974; FIDIC 2017a; ICC 2018; Chern 2020).

Türkiye ekonomisinde inşaat sektörünün oldukça büyük bir payı bulunmaktadır. Bu sektördeki en büyük işveren ise kamu kurumlarıdır. Kamunun taraf olduğu yapım projelerinin belirli bir standartta olmasını sağlamak amacı ile kamu ihalelerinin yürütülmesinde 4734 sayılı KİK, 4735 sayılı KİSK ve ek dokümanları kullanılmaktadır. Kamunun taraf olduğu yapım projelerinde uyuşmazlıklar daha sık yaşanmakta ancak bu anlaşmazlıkları gidermek üzere kamu kurumlarında uyuşmazlık çözümü konusunda yeterli bilgi sahibi yapım profesyonelleri bulunmamaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak arabuluculuk yöntemi 2012 yılı itibariyle kanunda yerini almış olsa bile şu anki mevcut içeriğiyle arabuluculuk yöntemi teknik konuları içeren uyuşmazlıkları çözmek, alternatif uyuşmazlık çözümü olmak için yeterli niteliğe sahip değildir.

Kamu kurumları kamuyu temsil niteliğine sahip kurumlar olmaları nedeniyle faaliyetlerini kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması ilkesi ile yürütmekle yükümlüdür. Kamu yapım projelerinde oluşan uyuşmazlıklar için alternatif çözüm yollarından müzakere ve arabuluculuk yöntemleri uygulanmakla birlikte genellikle de resmi çözüm yolu olarak mahkeme yargılaması kullanılmaktadır. Karşılaşılan uyuşmazlıklarda sıklıkla kullanılan mahkeme yargılaması da, projenin tamamlanma süresini uzatmakta ve dolayısıyla da maliyet artışına neden olmaktadır. Bu durum da açıkça kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkesine aykırı bir sonuç yaratmaktadır.

KİK'in (2002) 3. maddesinde bazı istisnai durumlarda farklı standart formların da kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu maddeye istinaden uluslararası bankalardan kredi kullanılarak yapılan projelerde FIDIC gibi standart formların kullanıldığı ve bu formların gereklerinin yapıldığı görülmüştür. Örnek olarak 2007-2009 yılları arasında yapılan, BUSKİ Su Temin SCADA Sistemi Yapım Projesi, 2003-2005 yılları arasında yapılan İstanbul Teknik Üniversitesi Arı Teknokent Ofis Binası Yapım Projesi ve de 2004 yılında yapımına başlanan Marmaray projesi gösterilebilir. (Tezcan 2010b; Alpkökin and Capar 2019; Dispute Resolution Board Foundation- DRBF 2019).

Türkiye'de kamunun taraf olduğu yapım işlerinde oluşan uyuşmazlıkların çözümü için kullanılan alternatif uyuşmazlık çözüm yolları oldukça kısıtlıdır. Dünyada ise yapım sektöründe 1970'li yıllardan itibaren kullanıldığı projelere katkıları yadsınamaz olan uyuşmazlık kurulları kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, inşaat sektöründe yapım aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm yollarından olan uyuşmazlık kurullarının incelenmesi, KİK ve FIDIC dokümanlarında tanımlanan uyuşmazlık çözüm süreçlerinin maliyet, süre ve kalite kriterleri üzerinden karşılaştırılarak KİK'in eksik yönlerinin tespit edilmesidir.

Kamunun taraf olduğu inşaat projeleri geleneksel proje teslim sistemi ile yapılmaktadır. Bu proje teslim sisteminde öncelikle tasarım tamamlanır, bu tasarımla birlikte iş ihaleye çıkarılır ve sonrasında yapım aşamasına geçilir (Şekil 1.1). Bu nedenle KİK ve KİSK mevzuatının uyuşmazlık çözümüne ilişkin kısımları ile FIDIC'in geleneksel proje teslim sistemi için geliştirdiği Kırmızı Kitap'ın 2017 versiyonunun uyuşmazlık çözümü ve uyuşmazlık kurullarına ilişkin kısımları çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Şekil 1.1. Geleneksel proje teslim sistemi

Bu kapsamda, KİK mevzuatı ve FIDIC mevzuatı doküman analizi yöntemi ile bir projenin temel hedeflerini oluşturan süre, maliyet ve kalite hedeflerine katkısı açısından karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarının uyuşmazlık çözüm süreci açısından KİK mevzuatının geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir. Diğer taraftan kamu standart sözleşme ve şartnameleri özel sektör tarafından da kullanılabildiği için geliştirilen önerilerin özel sektördeki uygulamalara da katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Literatürde FIDIC uyuşmazlık kurulu üzerine yapılmış çalışmalar FIDIC'in 1999 yılında uygulamaya koyduğu dokümanlar üzerine yoğunlaşmıştır. Literatür araştırması sonucunda 2017 yılındaki yeni düzenlemeye ilişkin yeterli çalışmanın yürütülmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmanın FIDIC'in 2017 yılında yürürlüğe giren dokümanı üzerinden bir karşılaştırma yapması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

2. KAYNAK TARAMASI

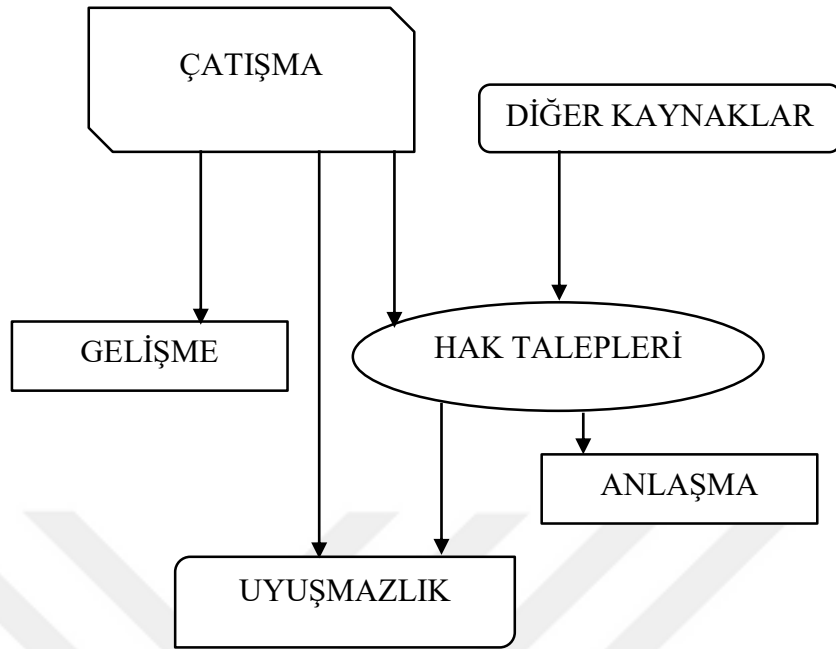
Günümüzde yapım projeleri gerek özel sektör gerekse kamu sektörü tarafında karmaşılaşan, pek çok farklı disiplinin birlikte çalıştığı kompleks bir hale gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı yapım sürecinde taraflar arasında anlaşmazlıklar ve devam eden durumda uyuşmazlıklar meydana gelebilmektedir. Bu uyuşmazlıklardan kaçınılmaz ve oluşan uyuşmazlıklar hızlı ve etkin bir şekilde çözümlenemezse projeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle süreci daha iyi anlayabilmek amacıyla yapım sektöründe karşılaşılan temel uyuşmazlık kavramları tanımlanmıştır. Süreçte ortaya çıkan uyuşmazlıkların altında yatan nedenleri ve bu uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri incelenmiştir. Bu uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden uyuşmazlık kurulları üzerinde daha derin bir çalışma yapılmış, uyuşmazlık kurullarının gelişimi, çeşitleri ve projeye olan maliyetleri incelenmiştir. Türkiye ve dünyadaki kamunun taraf olduğu inşaat projelerinde karşılaşılan uyuşmazlıklar ve çözüm yöntemleri konusunda araştırma yapılmıştır. Bunların yanı sıra uyuşmazlık çözümü konusunda uzun süredir çalışmalar yapan FIDIC'in gelişimine de kısaca değinilmiştir.

2.1. Yapım Sektöründe Uyuşmazlıklar ve Temel Kavramlar

Bir projede, tüm tarafların görev ve sorumluluklarının tanımı için hazırlanan inşaat sözleşmelerine rağmen, sözleşme aşamasında öngörülemeyen durumlar söz konusu olabilmektedir. Taraflar arasında ortaya çıkan bu öngörülemeyen durumlar projenin gidişatını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Projede maliyet artışları, süre uzatımları ve kalite kaybı gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumları doğru tanımlayabilmek için öncelikle hak talebi, çatışma ve uyuşmazlık gibi bazı kavramların tanımlanması önem arz etmektedir.

Fikir ayrılıkları ve çatışmalar birbirleriyle ilişki içinde olan kişiler ve kurumlar arasında meydana gelebilmektedir. Bu fikir ayrılıkları ve çatışmalar büyüyerek bir soruna dönüşebilir. Uyuşmazlık ve çatışma birbirlerine benzer özellikler gösteren birbirleriyle bağlantılı, sıkça birbirinin yerine kullanılabilen ancak farklı süreçler olarak kabul edilirler (Fenn et al. 1997; Ceylan 2007). Kumaraswamy (1997) yaptığı çalışmayla inşaat sektöründeki hak talebi, çatışma ve uyuşmazlık kavramlarına açıklık getirmiştir. Bundan sonra yapılan çalışmalarda da bu kavramların ayrı anlamlarda kullanıldıkları görülmüştür.

Kumaraswamy'a göre (1997) Şekil 2.1.'de belirtildiği gibi hak talebi, çatışmalar veya farklı kaynaklardan dolayı ortaya çıkabilir. Uyuşmazlık ise tarafların farkında oldukları bu karşıtlık durumunu gidermek için müdahalede bulunmalarıdır. İnşaat projelerinin tarafları arasında meydana gelen ve yönetilemeyen bu çatışmalar kolaylıkla uyuşmazlığa dönüşebilir.

Şekil 2.1. Çatışma, hak talebi ve uyuşmazlık arasındaki basit ilişki ve olası sonuçlar (Kumaraswamy 1997)

2.1.1. Çatışma (Anlaşmazlık)

Çatışmanın birçok kavramda olduğu gibi araştırmacıların üzerinde anlaşmaya vardıkları belirli bir tanımı bulunmamaktadır. Çatışmanın İngilizce karşılığı olan “Conflict” kelimesi Latince “conflictus” kökünden gelir ki anlamı da, birbirine vurmak karşı gelmektir (Pekkaya 1994). Demir ve Acar (1992) çatışmanın tanımını “Aynı şeyi elde etmek için farklı grup ve bireylerin, birbirini devre dışı bırakmak veya zayıflatmak amacına yönelik olarak yaptıkları bilinçli mücadele, bir konuda birbirini yadsıyan görüş ve iddiaların meydana getirdiği karşıtlık” olarak yapmıştır. Wilmot ve Hocker (1998)’in yapmış olduğu çatışma tanımı ise birbirinden bağımsız en az iki taraf arasında, birbirine uymayan hedefler, sınırlı kaynaklar ve bir tarafın diğer tarafça hedeflerine ulaşma konusunda engellenmesi sonucunda ortaya çıkan mücadeledir. Türk hukukunda ise çatışma (niza, çekişme), sulh yoluyla halledilemeyen bir uyuşmazlık olarak tanımlanmıştır (Türk Hukuk Kurumu 1991).

Çatışma kavramı için literatürde çatışma sürecini farklı tarifleyen tanımlar bulunmaktadır. Yates (2003) çatışmayı hak talebi ile başlayan ve sonrasında gelen uyuşmazlığı da kapsayan, süreç uzadıkça şiddeti artan uzun bir süreç olarak değerlendirmiştir. Brown ve Marriott (1999) ve Fenn vd. (1997) ise çatışmanın uyuşmazlıktan önce başlayan ve uyuşmazlığa dönüşmesiyle sonlanan bir süreç olarak tanımlamışlardır. Özbek (2016) ise uyuşmazlığı kişiler arasındaki bir çatışmanın ortaya çıkarılarak anlatılması ve açıklanması olarak tanımlamıştır. Bir çatışma, kişiler arasındaki bu anlaşmazlığın karşı tarafa bildirilmemesi ya da karşı tarafın bir hak talebinde bulunmaması halinde uyuşmazlığa dönüşmeyebilir.

Çatışmaların hoş olmayan ve olumsuz yanları olmasının yanı sıra projenin gelişimi düşünüldüğünde olumlu yanları da bulunmaktadır (Ceylan 2007). Çatışmanın olumlu yönleri, sorunların tartışılmasını sağlar, soruna ilgiyi artırır, sorun çözme yeteneğini geliştirir, yaratıcılığı arttırarak yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar, demokratik ortamın gelişimine katkı sağlar (Seval 2006).

2.1.2. Hak talebi

Levin (2016) tarafından belirtildiğine göre; FIDIC, Birleşmiş Mühendisler Sözleşme Dokümanları Komitesi ve Amerikan Mimarlar Birliği (American Institute of Architects) standart formlarında hak talebini tanımlamışlardır. FIDIC (2017a), hak talebinin şu şartlarda ortaya çıkabileceğini belirtmiştir;

- a) İşveren, kendisinin herhangi bir ek ödeme veya sözleşme bedelinde indirim ve/veya bildirim süresinin uzatılması konusunda hakkı olduğunu düşünüyorsa;
- b) Yüklenici, kendisinin herhangi bir ek ödeme ve/veya süre uzatma hakkına sahip olduğunu düşünüyorsa veya
- c) Taraflardan biri, diğer tarafa karşı başka bir hak veya muafiyet hakkı olduğunu düşünüyorsa. Bu tür başka bir hak veya muafiyet, yukarıdaki a ve veya b alt paragraflarında atıfta bulunulan herhangi bir yetkiyi içermesi dışında herhangi bir türden olabilir (herhangi bir sertifika, tespit, talimat, bildirim, mühendisin görüş veya değerlemesi ile bağlantılı olanlar dahil).

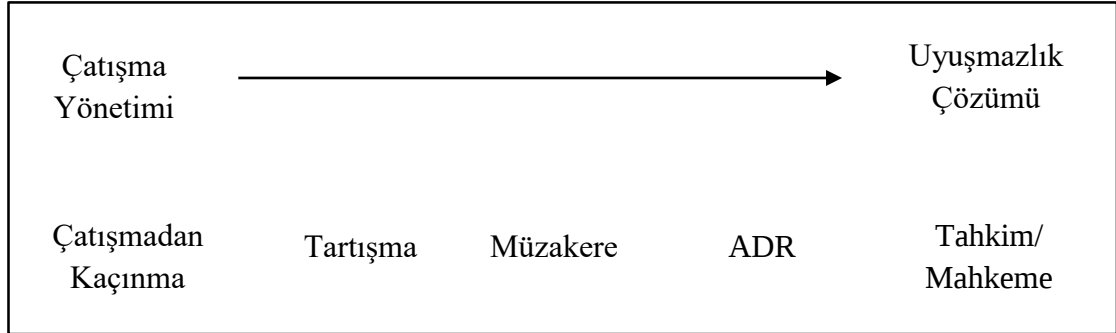
Genel olarak hak talebi, sözleşme imzalandığı sırada öngörülemeyen bir durumla baş etmek üzere yapılan bir istektir. Hak taleplerinin pek çoğu sözleşme aşamasında dikkatli, düzenli ve açık metinler düzenlenerek oluşmadan engellenebilir fakat çok az sözleşme mükemmeldir (Collier 2001). Yüklenici tüm sözleşme dokümanlarına uymalı, hak taleplerinin farkında olmalıdır. Oluşan bir hak talebini hemen belgelemelidir (Levin 2016).

2.1.3. Uyuşmazlık

Örgütsel karmaşıklık inşaat sektörünün en temel özelliklerinden biridir. Bir dizi yapım faaliyetini gerçekleştirmek amacıyla pek çok farklı uzmanlık alanları olan bireylerin ve grupların uyumlu olarak çalışmaları istenir. Fakat birbirlerinden farklı öncelikleri ve çıkarları olan taraflar kendi amaçları doğrultusunda uyuşmazlık yaşayabilirler. İnşaat sektöründe uyuşmazlıklarla sık karşılaşılması bu durumun doğal karşılanmasına neden olmuştur. Bu nedenle uyuşmazlık çözüm süreçleri de yapım projelerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir (Cheung et al. 2000).

Türk Hukuk Kurumu (1991) uyuşmazlık (ihtilaf) tanımını, “Bir hakkın vücudu, kapsamı veya sonuçları üzerinde anlaşmazlık” olarak yapmaktadır. Brown ve Marriott (1999) ise uyuşmazlığı, çatışmanın aleni hale gelmiş ve çözüme gerek gösteren bir biçimi olarak tanımlamaktadırlar. Özbek (2016) ise, yargının konusu olabilecek hukuki meselelerde ortaya çıkan ve görünür hale gelen bir anlaşmazlık türü olarak tanımlamaktadır. Fenn et al. (1997) çatışma yönetimi ve uyuşmazlık yönetiminin beraber ele alınmasının çok daha etkili bir yönetim sağlayacağını belirterek sürecin bütünleşik olarak düşünülmesini önermektedir. Böylece, çatışma yönetimi ile uyuşmazlık

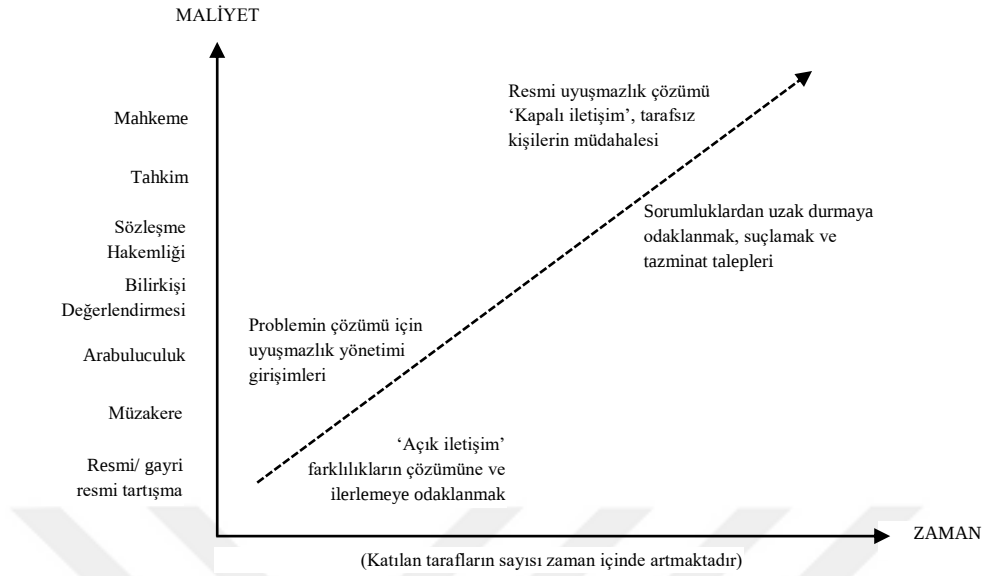
yönetimini ayrı ayrı süreçler değil, Şekil 2.2.'de görüldüğü gibi birbirini takip eder şekilde, tek bir sürecin içine yerleştirilebilmektedir. Bu şekilde, eğer çatışma yönetimi doğru şekilde yapılırsa, çatışmalar uyuşmazlığa dönüşmeden çözümlenebilmektedir.

Şekil 2.2. Bütünleşik çatışma - uyuşmazlık süreci (Fenn et al. 1997; İlter 2010)

Uyuşmazlıklarda taraflar, kendi kuruluşlarının çıkarlarını koruma çabası içinde savunmacı bir tavır içinde iletişime geçmektedirler. Uyuşmazlıkların tatmin edici bir çözüme ulaşmasına az rastlanmaktadır. Daha büyük uyuşmazlıklarda ise taraflar uzman hukukçular ve teknik uzmanları da işe dahil ederek davalarını savunmaya uzun zaman ve büyük kaynak ayırmaktadır. Gerçekten işle ilgili konulara veya tarafların zedelenmiş ilişkilerini onarmaya pek az zaman ayrılmaktadır. Uyuşmazlığın sonunda ise taraflardan biri uyuşmazlık dolayısıyla ortaya çıkan ek giderleri de üstlenmek zorunda kalmaktadır (Fryer et al. 2004).

Şekil 2.3'de görüldüğü üzere bütünleşik çatışma-uyuşmazlık sürecini ve oluşan çatışmaların zamanında çözülmemesinin yol açtığı problemleri grafiğe dökmüştür. Çatışma, uyuşmazlığa doğru ilerledikçe, bu sürece dahil olan üçüncü taraflar fazlalaşmakta ve ilk baştaki çatışmanın potansiyel maliyeti büyümektedir. Uyuşmazlık ne kadar ciddileşirse proje de bir o kadar gecikmekte, dolayısıyla da maliyetler yükselmekte ve proje performansı düşmektedir.

Şekil 2.3. Çatışma ve uyuşmazlıkta süre ve maliyet (Emitt ve Gorse 2003; İlter 2010)

2.2. Yapım Sektöründe Karşılaşılan Uyuşmazlık Nedenleri

Yapım sektörünün doğası gereği pek çok farklı disiplin ve farklı kültürlere sahip taraflar farklı coğrafi bölgelerde bir arada çalışmaktadır. Bu nedenle de yapım sürecinde uyuşmazlıklar kaçınılmaz olmaktadır. Yapım sektöründe ortaya çıkan bu uyuşmazlıkların nedenlerini inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde ortaya çıkan uyuşmazlık nedenleri aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir.

- *Teknik şartname, proje ve sözleşmelerin yetersizlikleri, belirsizlikleri:* Teknik şartnameler, proje ve sözleşmeler tarafların haklarını, yükümlülüklerini ortaya koyan, bağlayıcılığı olan hukuki belgelerdir. Bu belgelerin tarafların bu hak ve yükümlülüklerini doğru tanımlamadığı veya belirsizlik oluşturduğu durumlarda uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır (Heath et al. 1994; Semple et al. 1994; Sykes 1996; Fenn et al. 1997; Vidogah and Endekugri 1997; Mitropoulos and Howell 2001; Harmon 2003b; Chan and Suen 2005; Gebken and Gibson 2006; Love et al. 2008; Oladapo and Onabanjo 2009; Sinha and Wayal 2013; Gad et al. 2010; Love et al. 2010; Kekana et al. 2014; Cheung and Pang 2014; Farooqui et al. 2014).
- *Tasarım hataları, tasarım girdilerinin yetersizliği:* Tasarım sırasında yeterince titizlikle projelendirilmeyen, eksik noktaların olduğu projelerde ilerleyen dönemde uyuşmazlık oluşması muhtemeldir (Semple et al. 1994; Kumaraswamy 1997; Cheung and Yiu 2006; Gebken and Gibson 2006; İlter 2010; Farooqui et al. 2014).
- *Tasarımın inşa edilebilirlik analizinin yapılmaması:* Tasarım yapılırken projenin uygulanabilirliği konusunda yeterince çalışılamayabilir. Bu durum da uygulama aşamasında sorunlara ve taraflar arasında

uyuşmazlıklara neden olabilmektedir (Semple et al. 1994; Gebken and Gibson 2006)

- *İş programının ve planlamanın düzgün yapılmaması*: Projenin inşasına başlanmadan önce iş program ve planlaması yapılması gerekmektedir. Bu adım doğru şekilde yapılmazsa gecikmelere ve dolayısıyla taraflar arasında uyuşmazlığa neden olabilmektedir (Semple et al. 1994; Odeh and Battaineh 2002; Sambasivan and Soon 2007; İlter 2010; Love et al. 2010; Mahamid 2014).
- *Projede yapılan değişiklikler*: Projede yapılan değişiklikler, tasarım sürecinin uzamasına, yapım süreci ele alındığında ise yine proje sürecinde gecikmelere ve hak taleplerine neden olabilmektedir (Heath et al. 1994; Semple et al. 1994; Chan and Suen 2005; Gebken and Gibson 2006; Love et al. 2008; Sinha and Wayal 2013; İlter 2010; Love et al. 2010; Mahamid 2014; Muratoğlu 2015; Alpkökin 2017).
- *Zayıf iletişim*: Taraflar arasındaki iletişim ve koordinasyon eksiklikleri tüm proje süreci boyunca uyuşmazlıklara neden olabilmektedir (Jahren and Dammeier 1990; Heath et al. 1994; Sykes 1996; Kumaraswamy 1997; Vidogah and Endekugri 1997; Chan and Suen 2005; Cheung and Yiu 2006; Oladapo and Onabanjo 2009; Sinha and Wayal 2013; İlter 2010; Muratoğlu 2015).
- *Taraflar arasındaki kültürel farklar*: Yapım projelerinin çok uluslu bir hale gelmesiyle birlikte farklı kültürlere ait taraflar arasında uyuşmazlıklar meydana geldiği görülmektedir (Gad et al. 2010; İlter 2010)
- *Kötü proje yönetimi*: Proje sürecinin yönetilmesi ve gereken müdahalelerin zamanında yapılamaması da uyuşmazlık kaynağı olarak ortaya çıkabilmektedir (Jahren and Dammeier 1990; Conlin et al. 1996; Chan and Suen 2005; Sambasivan ve Soon 2007; Iyer et al. 2008).
- *Finans kaynaklı sorunlar*: Yapım sürecinde yüklenicinin ödeme güçlüğü yaşaması da sıklıkla uyuşmazlık oluşumuna yol açar. Maliyet analizlerinin doğru yapılamaması ödemelerin aksamasında rol oynamaktadır (Jahren and Dammeier 1990; Heath et al. 1994; Conlin et al. 1996; Vidogah ve Endekugri 1997; Odeh and Battaineh 2002; Chan and Suen 2005; Cheung and Yiu, 2006; Sambasivan ve Soon 2007; İlter 2010; Fenn 2012; Mahamid 2014; Muratoğlu 2015; Alpkökin 2017).
- *Gerçekçi olmayan beklentiler*: Proje sürecinin yeterli derecede ön görülememesi belirsizlik oluşturmakta, bu da tarafların alacağı riskleri arttırmaktadır. Bunun sonucunda da tarafların birbirleriyle uyuşmayan beklentileri ve bununla ilgili uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır (Heath et al. 1994; Kumaraswamy 1997; Chan and Suen 2005; Muratoğlu 2015).
- *Fırsatçı davranışlar*: Tasarım ve yapım sürecinde tarafların olaylar karşısında fırsatçı yaklaşımları uyuşmazlıklar doğurabilmektedir (Mitropoulos and Howell 2001; Cheung and Yiu 2006; Love et al. 2010; Kekana et al. 2014; Cheung and Pang 2014).
- *Tarafların teknik yetersizliği*: Projede yer alan tarafların yeterli tecrübeye sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda taraflardan herhangi birinin proje hakkında yeterli tecrübeye sahip olmaması uyuşmazlıklar ortaya çıkarabilmektedir (Odeh and Battaineh 2002; Sambasivan and Soon 2007; Muratoğlu, 2015).

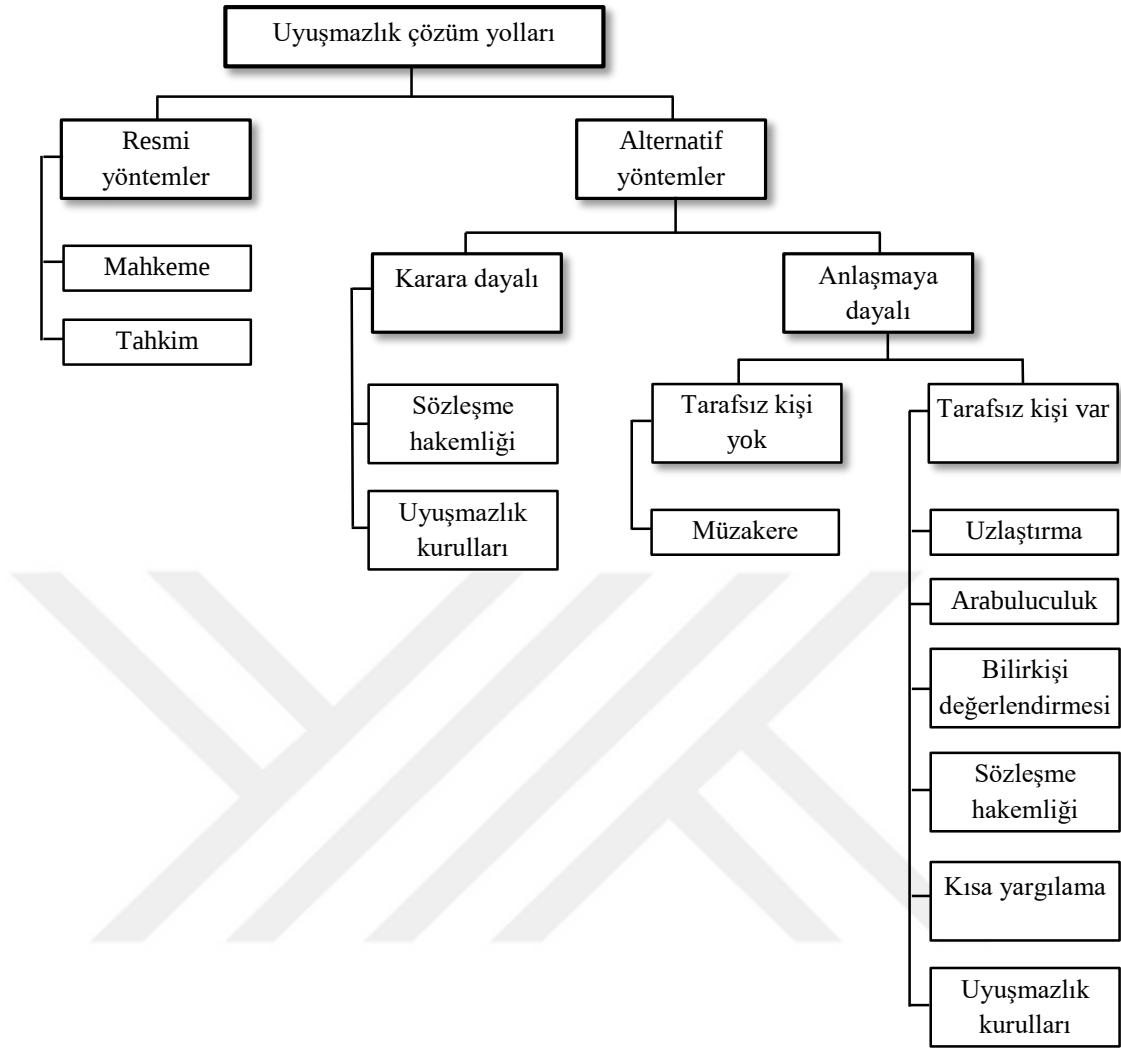
- *Yapılan işlerin kalitesi:* Yapılan işlerin kalitesi yapım sürecinde işveren ve yüklenici arasında sorunlara yol açmakta, bu sorunlar da uyuşmazlıklara dönüşebilmektedir (Conlin et al. 1996; Odeh and Battaineh 2002; Chan and Suen 2005; Sambasivan and Soon 2007; Fenn 2012; Mahamid 2014).

Bu sayılan uyuşmazlık nedenleriyle kamunun işveren olduğu yapım projelerinde de karşılaşılmaktadır. Bu uyuşmazlıklar projenin aksamasına, maliyetin ve yapım süresinin artmasında neden olabilmektedir. Bu da kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkesine açıkça karşı gelen bir durumdur.

Görüldüğü üzere yapım projelerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin büyük bir kısmı proje başlangıç aşamasında sözleşmelerin ve teknik dokümanların titizlikle hazırlanmasıyla engellenebilir. Ancak bazı durumlarda dokümanlar detaylı hazırlanmış olsa bile uyuşmazlıklar kaçınılmaz olmaktadır.

2.3. Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri

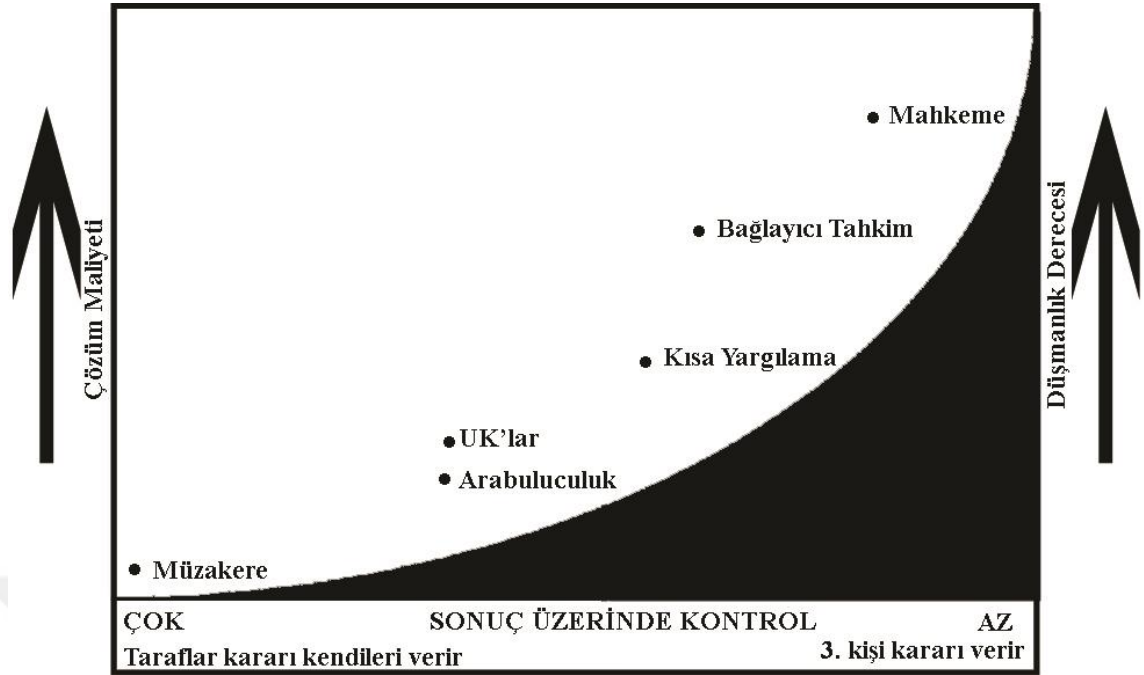
Yapım sürecinde çalışma kapsamında ele alınan nedenlerden herhangi biri dolayısıyla uyuşmazlık oluşabilir. Oluşan bu uyuşmazlıkların seri bir şekilde çözülmesi projenin bütçe ve zaman açısından zarara uğramasını engelleyebilmektedir. Uyuşmazlıkların çözümlenmesi için farklı yöntemler tercih edilebilmektedir. Bu yöntemler literatürde resmi uyuşmazlık çözüm yolları ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak iki ana başlık altında toplanmaktadır (Şekil 2.4.).

Şekil 2.4. Uyuşmazlık çözüm yolları sınıflandırması (İlter 2010'dan uyarlanmıştır)

Uyuşmazlık çözümü için başvurulacak yollar projenin türüne, yerine, büyüklüğüne ve daha pek çok nedene bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Uzun zaman alması, maliyetli olması ve taraflar arasındaki gerilimi arttırıyor olması gibi nedenler resmi uyuşmazlık çözüm yollarının en temel dezavantajlarını oluşturmaktadır. Ancak alternatif çözüm yolları da sözleşmede belirtilmediği ve taraflarca kabul edilmediği takdirde bağlayıcılığı olan çözüm yolları değildir.

Uyuşmazlıklar henüz oluşmadan, proje tasarımının ilk aşamalarından itibaren dikkatli hazırlanan dokümanlarla önlenmelidir. Ancak bir projede yapım aşaması sırasında uyuşmazlıkların ortaya çıkması kaçınılmaz olabilir (Gebken and Gibson 2006). Bu durumda dışardan bir müdahale olmadan taraflar uyuşmazlığı kendi aralarında müzakere ile çözmeye çalışmalıdır. Başarısız olunması durumunda projeyi yakından tanıyan üçüncü bir taraf olarak uyuşmazlık kurulu çözüm sürecine dahil edilebilir. Uyuşmazlığın devam etmesi durumunda sonraki adımlar tahkim ve yargıya kadar devam ettirilebilir (Alaloul vd. 2019). Uyuşmazlık çözümündeki süreç Şekil 2.5.'de grafik olarak tanımlanmaktadır. Üst basamaklara çıktıkça tarafların çözüm üzerindeki etkileri azalır, aralarındaki düşmanlık ve uyuşmazlık maliyeti artar (Gebken and Gibson 2006).

Şekil 2.5. Uyuşmazlık çözüm süreci (Gebken and Gibson 2006)

Alpkökin (2017) Türk inşaat sektöründen yüklenici ve müşavir firmalarla yapmış olduğu anketle projede ortaya çıkan veya çıkma ihtimali olan uyuşmazlıklarda hukuk yolu, tahkim, uyuşmazlık kurulları, arabulucu/uzlaştırıcı, müzakere yöntemlerini hangi yoğunlukla kullandıkları ve ne kadar memnun kaldıklarını ölçmüştür. Bu anket sonucunda hukuk yolu, tahkim ve müzakerenin en sık başvurulanan yöntem olduğu, UK (Uyuşmazlık Kurulu) ile çözüm hakkında bilgi ve tecrübenin yetersiz kaldığı, ancak UK hakkında tecrübeli kullanıcıların memnuniyetlerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Türkiye’de 2012 yılında yürürlüğe giren Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile mevcut yasalara alternatif bir uyuşmazlık yöntemi dahil olmuştur. Fakat arabulucular kanunda yer alan şartları yerine getiren avukatlardan oluşmaktadırlar. Bu nedenle kapsamlı, pek çok farklı disiplinin bir arada çalıştığı ve taraflar arasındaki uyuşmazlığın teknik meselelere dayandığı konularda arabulucular yetersiz kalabilmektedirler. Bu sebeplerden ötürü yürürlükte yer alan arabuluculuk kanunu inşaat projelerinde oluşan uyuşmazlıkları çözmekten yoksun olabilmektedir. Tüm bunlara rağmen Türkiye’de tüm kamu ve özel yapım projelerindeki uyuşmazlıklarda büyük ölçüde resmi uyuşmazlık yöntemlerine başvurulmaktadır.

2.3.1. Resmi uyuşmazlık çözüm yöntemleri

Resmi uyuşmazlık çözüm yollarında mahkeme yargılaması ve tahkim yöntemleri bulunmaktadır. Bu yollar, bağlayıcılığı olan fakat uzun sürelerde sonuç alınan ve taraflar için masrafları çok yüksek olan yollardır. İnşaat sektöründeki tahkim kurumu da artık yavaş ilerlemesi, yol açtığı sıkıntılar ve maliyeti bakımından mahkeme yargılamasıyla hemen hemen aynı duruma gelmiştir (Cheeks 2003).

2.3.1.1. Mahkeme Yargılaması

Türk Hukuk sisteminde mahkeme yargılaması, “bağımsız mahkemelerin, hukuka aykırılık iddialarını ve hukuksal uyuşmazlıkları kesin olarak çözme ve karara bağlama fonksiyonu” olarak tanımlanır (Gözler 2000). Brown ve Mariott ise (1999) mahkeme sürecini, “bir yargıç veya devletçe atanmış diğer bir memur huzurunda iddiaların ve taleplerin ortaya konduğu ve tarafları bağlayacak şekilde hükme bağlandığı bir uyuşmazlık çözümleme süreci” olarak tarif etmektedir.

Ulusal mahkemeler, bağlı bulundukları devlet namına yargılama yapan kurumlarıdır. Bu nedenle mahkemeler ve bu mahkemelerin fiilen yargılama sürecini yürüten yargıçlar, bağlı bulundukları devletin sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve genel politikalarına az veya çok bir şekilde bağlı olabilirler. Bu durum, uluslararası projelerde karşılaşılan uyuşmazlıklarda mahkemenin, o devletin mensubu olmayan katılımcı bakımından mahkemenin tarafsız davranıp davranılmayacağı endişesini oluşturur (Şanlı 1996).

Resmi yargı bürokratik bir yapıya sahiptir ve bağlı olduğu devletin kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle davalar uzun sürebilmektedir. Bu süreç taraflar arasındaki ilişkinin büyük ölçüde zedelenmesine, büyük zaman kaybına ve dolayısı ile de büyük maddi kayıplara yol açmaktadır.

2.3.1.2. Tahkim

Tarafların aralarında çıkmış veya çıkabilecek bir anlaşmazlığın ele alınmasını bir veya birkaç kişiye bırakmalarına ve anlaşmazlığın bu kişiler tarafından karar bağlanmasına tahkim denir (Kalpsüz 1996). Türk Dil Kurumu sözlüğünde tahkim, anlaşmazlıkların hakem yoluyla çözülmesi yöntemi, olarak tanımlanmaktadır (Anonim 1).

Literatürde tahkim yöntemini de alternatif yöntemler arasında sayan bazı araştırmacılar bulunmakla birlikte, son yıllarda araştırmacılar tahkimin resmi yöntemler grubunda yer alması konusunda birleşmişlerdir (Holtham vd. 1999; Avrupa Komisyonu 2002; Carmichael 2002; İldır 2003; İlder 2010). Tanrıver (2007) de tahkimde görev alan hakemlerin taraflar maddi hukuk ilişkisinden dolayı oluşan uyuşmazlıklarda hakim gibi davranarak bir yargılama yapması ve uyuşmazlığı çözüme kavuşturması dolayısıyla tahkimin alternatif bir uyuşmazlık çözümü değil, istisnai bir resmi uyuşmazlık çözümü olduğunu belirtmektedir. Tahkim hakkındaki bu görüş, hakemin vermiş olduğu kararlar için temyiz yolunun açık olması, bağlayıcı hükümler vermeleri, yargının yenilenmesi gibi bir dava sırasında konu olarak alınabilmeleri ve hükmün icra yoluyla yerine getirilmesi gibi nedenlerle desteklenmektedir (İlder 2010).

Bir uyuşmazlığın çözümünde tahkimin kullanılabilmesi için tarafların proje başlangıcındaki sözleşmede tahkim kullanılacağını belirtmesi gerekmektedir. Eğer sözleşmede tahkim kullanılacağı belirtilmişse herhangi bir uyuşmazlık durumunda öncelikle tahkime başvurulması gerekmektedir. Tahkim kullanılmadan önce mahkemeye başvurulamaz. Böyle bir durumda mahkeme davayı görmeyi kabul etmez.

Resmi uyuşmazlık çözüm yöntemleri kesinlik taşır ve uyuşmazlıklarda itiraz edilemez sonuçlara ulaşırlar. Fakat bu kararlara ulaşmaları resmi yöntemlerin bürokratik

olması nedeniyle uzun sürebilmekte ve kaybeden tarafa yüklenen maliyeti yükseltebilmektedir. Bu nedenlerle ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözümlmek amacıyla resmi yöntemler dışında da yöntemlere başvurulabilmektedir.

2.3.2. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri

Resmi uyuşmazlık yöntemleri çok uzun süren ve bu süreç sırasında hem maddi olarak taraflara olumsuz etkisi olan hem de taraflar arasındaki gerginliği arttırmaya neden olabilen yöntemlerdir. Bu nedenle uyuşmazlıkların kısa sürede ve barışçıl yöntemlerle çözülmesi amacı ile alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ortaya çıkmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözümünün en geniş tanımını Özbek (2016) şöyle yapmıştır:

"Tarafların resmi bir yargılama usulüne gereksinim duymaksızın, aralarındaki uyuşmazlığı çözmeleri için başvurdukları, kendilerine yardımcı olan bir dizi usuller topluluğunu ifade eder".

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri mahkeme ve tahkime olan ihtiyaçları azaltmaktadır. Fakat alternatif uyuşmazlık çözüm yolları sözleşmede karara bağlanmadığı ve/veya taraflar kabul etmediği sürece bağlayıcı değildir.

Alternatif uyuşmazlık çözümünün pek çok yararı bulunmaktadır. Bunlardan ilki alternatif uyuşmazlık çözümünün daha az masraflı olmasıdır. Resmi uyuşmazlık çözüm yollarında daha yargılama başlamadan yatırılması gereken harç, delil tebligat avansları gibi giderler bulunmaktadır. Bunların dışında yargılamanın devam ettiği süreçte de giderler artmaya devam edecektir.

Mahkeme yargılaması uzun zaman alan ve oldukça sıkıntılı bir süreçtir. Buna alternatif olan çözüm yollarında ise daha hızlı çözüme ulaşılmaktadır. İnşaat projelerinde gecikmelerin büyük zararlara yol açtığı düşünüldüğünde hızlı çözümlerin tarafların ve özellikle kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımının yararına olduğu kanısına varılabilir.

Alternatif uyuşmazlık çözümünde taraflar doğrudan sürece dahil olurlar. Aynı zamanda inşaat projeleri gibi yalnızca hukuk uzmanlığı değil, teknik uzmanlık da gerektiren konularda, uyuşmazlık konusunda bilgili kişiler tarafından incelemeler yapılır. Teknik kişilerin yol göstericiliğinde uyuşmazlık çözümüne gidilmesi tarafların çözüme daha çok güvenmelerini sağlamaktadır.

İnşaat projelerinde uyuşmazlık oluştuktan sonra da taraflar iş ilişkilerine devam etmek zorundadırlar. Bu nedenle uyuşmazlık çözümünün taraflar arasında düşmanlık yaratmaması çok önemlidir. Özbek (2016), resmi çözümlerin genellikle daha mücadeleci, bir kazanan bir de kaybeden taraf olduğunu, alternatif çözümlerde ise daha dostane olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle yapım işlerinde alternatif çözümler kullanılmasının uyuşmazlığın giderilmesi açısından daha uygun olacağı oldukça açıktır.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının en önemli özelliklerinden birisi de gizlilik esasıdır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Madde 28 (2011) ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 141 (1982)'de belirtildiği üzere mahkeme yargılamaları alenidir. Ticari ilişkilerde sır olarak kalması gereken durumlar olabilmektedir. Bu nedenle

alternatif uyuşmazlık çözümüyle gizlilik sağlanabilmektedir. Bu da büyük şirketlerin itibarlarını zedeleme korkusu yaşamadan uyuşmazlığın samimi bir katılımıla çözümlenmesini sağlayabilmektedir.

Türkiye’de alternatif uyuşmazlık çözümü kullanımı sık kullanılmaz. Hatta sık kullanılmamanın dışında bazı işverenler tarafsız karar verici konseptinin anlamını veya amacını anlamamakta veya kötü tavsiyelerle yanlış yönlendirilmektedirler (Tezcan 2010a).

İnşaat sektöründe ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için müzakere, uzlaştırma, arabuluculuk, kısa yargılama, uyuşmazlık kurulları gibi birçok alternatif çözüm yolu bulunmaktadır. Bu alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını çözümün bağlayıcılığı açısından karara dayalı ve anlaşmaya dayalı olarak ikiye ayırmak mümkündür. Karara bağlı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olan uyuşmazlık çözüm kurulları ve sözleşme hakemliğinin kullanılabilmesi için bu çözüm yollarının sözleşmede ortaya koyulmuş olması gerekmektedir. Aynı zamanda uyuşmazlık çözümü sonucunda verilen kararın bağlayıcı olduğu da taraflar tarafından sözleşme sürecinde kabul edilmiş olması gerekmektedir. Anlaşmaya dayalı çözüm yolları ise taraflar kabul etmediği sürece bağlayıcı değildir.

2.3.2.1. Karara dayalı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları

- Sözleşme hakemliği:

Yapım sektöründe uyuşmazlık çözümü için kullanılan bir yöntem olan sözleşme hakemliği yönteminde, çıkması muhtemel olan uyuşmazlıkların çözüm kararını sözleşme sırasında atanan bağımsız bir hakem verir. Hakemin vermiş olduğu kararlar, taraflardan birisi tahkime veya mahkemeye başvurmadağı sürece bağlayıcı olur. Sözleşme hakemliği yöntemi uyuşmazlık çözümünde uzun zamandır kullanılan bir yöntemdir. Uluslararası sözleşmelerde ve standart sözleşme formlarında yaygın olarak yer alır (Chan and Suen 2004).

Bu uyuşmazlık çözüm yönteminde yer alan hakemler tarafların anlaşması üzerine sözleşme ile atanmaktadır. Uyuşmazlık oluşma durumunda da tarafları dinleyerek kısa sürede karara varmaktadır. Sözleşme hakemliği süreci gizlilik esastır. Bu nedenle uyuşmazlığa dair bilgiler kamuya açıklanmaz (Fryer vd. 2004). Bu yönleri ile uyuşmazlık kurulları ile benzeşmektedir.

- Uyuşmazlık kurulları:

Uyuşmazlık kurulları yapım projelerinde kullanılan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisidir. Uyuşmazlık kurulları proje henüz sözleşme aşamasındayken kurulur. Bu kurullar genellikle üç kişiden oluşmaktadır. Kurul üyeleri tarafsız ve bağımsız teknik konularda uzman kişiler arasından seçilmektedir. Uyuşmazlık kurulları düzenli saha ziyaretleri ve toplantılar düzenleyerek yapım sürecini yakından takip etmektedir. Bu sayede taraflar arasında uyuşmazlık henüz oluşmadan sorunu tespit edip çözüme ulaştırabilirler. Eğer uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün olmazsa ve uyuşmazlık

ortaya çıkarsa, kurul üyeleri sürece baştan beri dahil oldukları için hızlı ve iki tarafın da kabul edebileceği çözümler üretirler. Uyuşmazlık kurullarının inşaat projelerindeki başarısı da bu özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Chapman 2008; Chern 2015).

Uyuşmazlık kurulları verdikleri kararın niteliğine göre üçe ayrılırlar. Bunlar;

- 1.Uyuşmazlık inceleme kurulu
- 2.Uyuşmazlık karar kurulu ve Uyuşmazlık kaçınma ve karar kurulu
- 3.Kombine uyuşmazlık kurulu

Uyuşmazlık inceleme kurulu tavsiye niteliğinde hükümler verir ve hükmün bir bağlayıcılığı yoktur. Uyuşmazlık karar kurulu bağlayıcılığı olan hükümler verir. 2017 yılında FIDIC sözleşmelerinin yenilenen versiyonlarında UKK yerini, uyuşmazlık kaçınma ve karar kurulu kavramı ile hem uyuşmazlıklardan kaçınan hem de bağlayıcılığı olan hükümler veren bir kurula bırakmıştır. Bunların dışında ICC (International Chamber of Commerce) 2004 yılında kombine uyuşmazlık kurulu adını verdikleri, uyuşmazlığa göre tavsiye veya bağlayıcı kararlar veren hibrit bir kurul yaratmıştır. Uyuşmazlık kurullarının yapısı, özellikleri ve görevlerine ilişkin hususlar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak ele alınmıştır.

2.3.2.2.Anlaşmaya dayalı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları

- Müzakere:

Müzakere, Latince ticaret yapmak ya da iş yapmak anlamına gelen “*negotiarı*” kelimesinden türemiş olup en geniş tanımıyla belli bir meselenin çözümü konusunda diğer tarafla iletişim kurmak veya görüşmek anlamına gelmektedir (Özbek 2016). Müzakere yönteminde bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda taraflar doğrudan ve/veya isteklerine bağlı olarak temsilcileriyle bir araya gelerek çözüme ulaşmaya çalışırlar. Müzakerede tarafsız üçüncü bir kişinin katılımı olmadığı için hem zaman hem de masraf tasarrufu sağlanır. Bu özellikleri dolayısıyla müzakere, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında en çok kullanılan yoldur. Müzakere gönüllük esasına dayalı ve bağlayıcılığı olmayan bir çözüm yoludur. Ancak anlaşmaya varıldıktan sonra kararın bağlayıcılığı sağlanabilir. Müzakereyi taraflar yalnız başlarına veya hukuk temsilcileri ile birlikte yapabilirler.

Türkiye’de Avukatlar Kanunu’nun 35/A maddesinde (2001) avukatların dava açılmadan ya da dava açılmış olup duruşma henüz başlamadan önce tarafların istekleri doğrultusunda müvekkilleriyle birlikte karşı tarafla istişare yaparak uzlaşma sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu da Türk hukukunda müzakereye verilen yer olarak kabul edilebilir.

Müzakere, uyuşmazlık olduğu anda başlatılabileceği için süre ve maliyet kayıplarının önüne geçilebilmektedir. Aynı zamanda müzakereden sonuç elde edildiği takdirde en hızlı çözüm yöntemi olması sayesinde inşaat projelerinde uyuşmazlığa bağlı gecikmeler en aza indirilebilir. Müzakerenin pek çok olumlu yönleri bulunmaktadır.

Ancak, bu yöntemde teknik yeterliliği olan tarafsız bir kişinin olmaması nedeniyle sürecin başarısı tarafların müzakere yeteneklerine bağlıdır. Aynı zamanda tarafsız bir kişinin bulunmaması tarafların birbirlerinin önerilerine şüphe ile yaklaşmalarına ve ortak çözüm bulmamalarına neden olabilmektedir (İlter 2010).

- Uzlaştırma:

Uzlaştırma, uyuşmazlıkları güç kullanmadan dostça çözüme kavuşturmak için üçüncü bir kişinin tarafları kendi çözüm önerilerini geliştirmeye teşvik etmesidir. Bu anlamda esas olan tarafların uyuşmazlıklarını kendi kendilerine çözmeleridir (Özbay, 2006). Uzlaştırıcı olarak tanımlanan tarafsız üçüncü kişi, uyuşmazlık içerisinde olan taraflarla görüşür, çözüm önerilerini sunar ve kendi aralarında anlaşmaları için yardımcı olur. Uzlaştırıcının arabulucudan farkı, üçüncü kişinin çözüm için daha müdahaleci davranması, ancak tarafların kararlarını etkilememek için çaba göstermesidir (Hibbert and Newman 1999).

- Arabuluculuk:

Uyuşmazlığın tarafları müzakere sonucunda bir çözüme ulaşamazlarsa yetkili bir kişi (arabulucu) ile uyuşmazlığı çözümlemeye çalışabilirler. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda arabulucu, arabuluculuk faaliyetini yürüten ve Bakanlıkça düzenlenen arabulucular siciline kaydedilmiş bulunan gerçek kişi olarak tanımlanmıştır. Arabuluculuk ise, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Arabuluculuk Kanunu 2012).

Taraflar arasındaki iletişimin bittiği ya da çok zorlaştığı durumlarda arabulucu işin içine girerek tarafların yeniden iletişime başlamasını sağlayabilir. Arabulucu her iki tarafı da dinler, sorunlara tarafsız bir şekilde çözüm bulmaya ve tarafların iletişimlerini düzeltmeye çalışır (Fryer vd. 2004; İlter 2010). Arabulucu; tarafsız bir şekilde, tarafların güvenlerini sağlayarak ortaya yenilikçi çözümler ortaya çıkarmalıdır. Arabuluculuk özellikle iki tarafın da iyi niyetli bir şekilde olduğu iş ilişkilerinde yararlı olmaktadır (Jones 2006).

Arabuluculuk ve uzlaştırıcılık birbirine karıştırılabilen kavramlardır. Arabulucukta sonuçtan çok iki tarafın iletişimini kolaylaştırma ve tarafların kendi çözümlerine yardımcı olma süreci vardır. Uzlaştırıcılıkta ise sonuç üzerine uzlaştırıcının büyük etkisi vardır. Taraflar arasındaki konulara kendi fikirlerini de öne sürerek daha müdahaleci davranmaktadır (Carmichael 2002).

- Bilirkişi değerlendirmesi:

Uyuşmazlığın teknik bir konudan kaynaklanması durumunda taraflar bu konuda uzman bir kişinin inceleme yaparak değerlendirme hazırlanmasını isteyebilirler (Fryer vd. 2004). Yapım projelerinde uzman kararı ile uyuşmazlık çözümü için belirlenmiş katı

kurallar yoktur, süreç tamamen tarafların anlaşmaları üzerine belirlenen esnek bir süreçtir. Bu durum avantaj olarak görülmesine rağmen bazı dezavantajları da beraberinde getirir. Taraflar arasındaki ilişki bozulmaya başladığında süreç manipülasyona açık duruma gelmektedir. Bilirkişi değerlendirmesinin teknik uzmanlığa dayanması, mahkeme ve tahkime nazaran daha esnek, hızlı ve masrafsız olması dolayısıyla bu yöntem inşaat sektöründe oldukça sık kullanılmaktadır (Jones 2006).

- Kısa yargılama:

Kısa yargılama, tarafsız üçüncü kişilerden ya da her iki tarafın bir ya da daha fazla yöneticisinden oluşan bir kurulun, uyuşmazlığı çözümlmek veya bir çözüm önerisi getirmek üzere uyuşmazlığı gizlilik içinde ele aldığı bir yöntemdir (Özbay 2006). Bu yöntem ile mahkeme yargılamasına başvurulmadan önce tarafların hukuk danışmanlarının yardımı ile durumu değerlendirmesidir.

Kısa yargılama, tarafların kendi avukatlarının diğer taraftan önce uyuşmazlığın maddi ve hukuki boyutlarını incelemesi, görüş ve kanaatlerini bildirmesine dayanan özel bir usuldür. Kısa yargılama gerçek bir mahkeme yargılaması değildir (Özbek 2016). Bu yöntem sayesinde mahkeme yargılamasının getireceği maddi yük görülebilir. Bunun sonucunda da taraflar arasında anlaşmaya gidilebilir.

2.4. Uyuşmazlık Kurulları

İnşaat projelerinde kullanılan ve en uygun görülen yollardan birisi, uyuşmazlık kurullarıdır. Uyuşmazlık kurulları pek çok açıdan diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden farklıdır. Öncelikle sözleşme taraflarının seçtiği genellikle üç kişiden oluşan kurul oluşturulması ve bu kurulun standart saha ziyaretleri, uyuşmazlık karar süreci ile farklılaşır. Ancak uyuşmazlık kurullarının diğer tüm uyuşmazlık yöntemlerinden ayıran en önemli fark ve belki de uyuşmazlık kurullarının başarısının sırrı, kurulun uyuşmazlık henüz oluşmadan atanması, standart saha ziyaretleri ile sürece dahil olması ve oluşan anlaşmazlıklara uyuşmazlığa dönüşmeden müdahale etmesidir (Japan International Cooperation Agency- JICA 2012; Nazzini 2017; Chern 2020).

‘Uyuşmazlık kurulu’ terimi, UİK, UKK, KUK ve UKKK’nın hepsini kapsar. UİK, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temellidir, tavsiye niteliğinde kararlar verir ve hala ABD’de sıklıkla kullanılır. UKK, UİK’ten uyarlanmış, bağlayıcı kararlar verir ve ABD dışında tüm dünyada sıklıkla kullanılır. KUK ise, 2004’de bu iki kurulun hibriti olarak ICC tarafından ortaya atılmıştır. UKKK, da 2017’de FIDIC sözleşmelerinde UKK yerine geçen, uyuşmazlıklardan kaçınmanın vurgulandığı bir kuruldur. Bu kurullar için zaman içinde uyuşmazlık anlaşma heyeti, uyuşmazlık müzakere kurulu, uyuşmazlık kaçınma heyeti, uyuşmazlık çözüm kurulu, uyuşmazlık uzlaştırma heyeti gibi farklı terimler de kullanılmıştır (Chern 2020). Temelde hepsi de aynıdır ve hepsi de tarafların sözleşmesine dayalı olarak uyuşmazlıklarda erken çözüm sağlarlar.

Uyuşmazlık kurullarının ilk zamanlarında uygulanan örnekler incelendiğinde, 1991’de başlayıp 10 yıl süren Çin Ertan Hidroelektrik Santrali projesine ihale bedelinin 2 milyar dolar olduğu görülmektedir. Bu projede 40 defa UİK’e uyuşmazlık çözümü için başvurulmuş ve çıkan sonuçların hiçbirinde tahkim veya mahkemeye başvurulmamıştır. 1995 Hong Kong Uluslararası Havalimanı projesine de ihale bedeli 15 milyar dolardır.

Bu projede 6 kere uyuşmazlık kuruluna başvurulmuş, bunlardan bir tanesi tahkime gitmiş, tahkim sonucunda da uyuşmazlık kurulu kararı onanmıştır. 1996 Güney Afrika Katse Barajı'nın ihale bedeli ise 2,5 milyar dolardır. Bu projede 12 uyuşmazlık için UİK'e başvurulmuştur. Bunlardan bir tanesi tahkime gitmiş ve yine tahkim sonucunda UİK kararı onanmıştır. Tüm durumlarda uyuşmazlık kurulu oluşan uyuşmazlıkları olabildiğince çabuk, hassas ve ekonomik olarak çözümlenmiştir (Chern 2020).

500 milyon dolar ihale bedeline sahip İngiltere Dockland Hafif Tramvay projesinde hiçbir uyuşmazlık resmi olarak kurula gitmemiştir. Aynı şekilde 200 milyon dolar değerinde İngiltere Özel Gaz Türbin Motor Fabrikası'nda da hiçbir uyuşmazlık resmi olarak kurula gitmemiş ve her iki projede de tahkime gidilmemiştir. Böyle bir istatistik sonuç yapım projelerinde uyuşmazlık kurulları öncesinde duyulmamış sonuçlardır (Chern 2020). Bu durum, uyuşmazlık kurullarının gayri remi olarak, uyuşmazlık henüz oluşmamışken fikir vermesiyle mümkün olmaktadır. Bu sayede resmi olarak kurula gidilmeden, uyuşmazlık oluşmadan sorun çözülmüş olur.

Uyuşmazlık kurulları ve tahkim arasında derin bir bağ vardır, ancak UK üyeleri hakem değillerdir. Hakemler yalnızca kendilerine sunulan delilleri dinlerler, UK üyelerinin daha geniş tabanlı işlevleri vardır. UK üyeleri de kendilerine sunulan delilleri dinlerler ama aynı zamanda taraflarla birlikte çalışarak uyuşmazlıklardan kaçınmaya ve doğmak üzere olan uyuşmazlıklarla ilgili konuları çözerler (Nazzini 2017). Bu yönleri ile tahkimden farklılaşmaktadır.

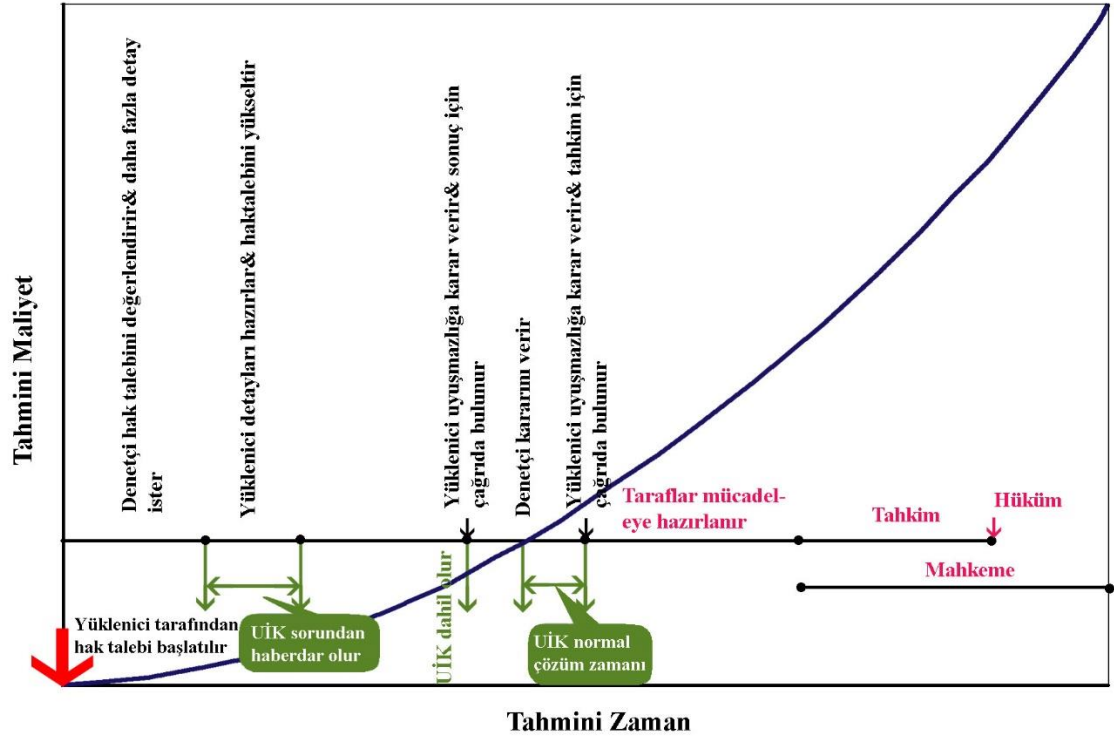
Uyuşmazlık kurulları yapım endüstrisi için bulunmuştur ancak alanlarının çok dışına çıkmışlardır. Uyuşmazlık kurulları günümüzde finansal hizmetler sektöründe, denizcilik sektöründe, bilgi teknolojileri sektöründe, kıyafet üretim sektöründe, kamu özel sektör ortaklığı projelerinde, sigorta sözleşmelerinde, film ve televizyon prodüksiyonlarında, uzun dönemli imtiyaz projelerinde, operasyon ve bakım sözleşmelerinde kullanılmaktadır (Nazzini 2017; DRBF 2019). Bu durum, uyuşmazlık kurullarının uyuşmazlıklardan kaçınma ve uyuşmazlıkları çözmekteki başarısının bir göstergesidir.

DRBF veri tablosuna göre 1975 yılından günümüze gelene kadar dünya üzerinde 2812 projede UK kullanılmıştır. Bu projelerde toplam 3249 tane uyuşmazlık kurula gitmiş, %76,8'i kurul tarafından, %13,9'u farklı bir yöntemle çözülmüştür (DRBF 2019). Bu oranlar UK'nın resmi yöntemlere gerek kalmadan, ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmekteki başarısını göstermektedir.

Diğer taraftan UK'nın bir projede uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken üç resmi madde vardır. İlk olarak mal sahibi ve yüklenici arasında yapılan yapım sözleşmesinde uyuşmazlık kurulu maddesi yer almalıdır. UK'nın işleyiş usulleri tanımlanmalıdır ve son olarak mal sahibi, yüklenici ve UK üyeleri arasında işleyiş usulleri konusunda anlaşmaya varılmalıdır (Charrett 2009). Bu üç hususun yerine getirilmemesi durumunda herhangi bir projede UK kullanılamaz.

UK uygulamalarında yaklaşık maliyet ve zaman ilişkisi Şekil 2.6.'da tanımlanmıştır. Yaklaşık maliyet, uyuşmazlığın çözüme ulaştırılmadığı süre boyunca sürekli yükselmektedir. Grafiğin doruk noktasında da en yüksek maliyetle tahkim ve mahkeme yer almaktadır. UK'nın erken vakitte sürece dahil olabildiği durumlarda

uyuşmazlıktan kaçınılabileceği görülmüştür. Eğer uyuşmazlık kaçınılamazsa UK tarafından çözüme ulaştırılır. Her iki şekilde de UK'nın başarılı müdahalesi sayesinde yapım sürecinde son derece önemli olan zaman ve maliyet harcamasından kaçınılır, çözüm için tahkim ve mahkemeye olan ihtiyaç azalır.

Şekil 2.6. Uyuşmazlık sürecinde yaklaşık maliyet ve zaman grafiği (Charrett 2009)

Sözleşmeye eklenecek maddelerle UK, uyuşmazlık oluştuğundan sonra o uyuşmazlık özelinde karar verilmesi için geçici olarak da atanabilmektedir. Ancak UK, taraflara ve mühendise uyuşmazlıklardan kaçınma konusunda yardımcı olan, eğer kaçınmak mümkün değilse uyuşmazlık hakkında resmi bir karar veren, gerekli bir sözleşme takımı üyesidir. Bu amaca uygun olarak Institution of Civil Engineers (ICE) (2012), JICA (2012) ve FIDIC (2017a) UK'nın sözleşme başlangıcında henüz hiçbir uyuşmazlık ortaya çıkmadan kurulmasını ve geçici UK yöntemine gidilmemesini tavsiye etmektedir.

Tüm UK üyeleri tarafların karşılıklı anlaşmasıyla seçilir. UK proje büyüklüğüne göre proje türünde deneyimli ve taraflardan bağımsız bir veya üç kişiden oluşur. Tüm UK giderleri genellikle taraflar arasında eşit olarak paylaşılır (ICE 2012; JICA 2012).

UK planlanmış saha ziyaretleri ve bu saha ziyaretleri arasında tarafların UK'ya gönderdikleri çalışma raporları ile performans gösterir (JICA 2012). Planlı saha ziyaretleri sırasında UK üyeleri şantiye sahasını ilk elden inceler, taraflarla doğrudan iletişime geçer. Bu sırada mevcut problemler ve hak taleplerini uyuşmazlığa dönüşmeden çözümlemeye çalışırlar. Eğer sözleşmede izin verilmişse ve taraflar ortak olarak istekte bulunurlarsa söz konusu problem için UK üyeleri gayri resmi fikirler ve tavsiyeler

verebilirler (ICE 2012).

UK sözleşmeye hükümlerine göre bağlayıcılığı olmayan tavsiyeler veya tahkim veya mahkeme tarafından bozulmadıkça uygulanan ve bağlayıcılığı olan hükümler verebilir. Taraflardan herhangi biri herhangi bir zaman resmi bir uyuşmazlık dolayısıyla UK'ya başvurabilir. UK mümkün olan en kısa zamanda konuyu değerlendirir ve hükmünü bildirir (ICE 2012).

2.4.1. Uyuşmazlık kurulları tarihçesi

Yapım endüstrisinin kayıtlarını incelediğimizde 1950'lere kadar uyuşmazlıklar ve davalar hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Ancak görünen odur ki uyuşmazlık çözümünde gayri resmi müzakere ve mimara/mühendise danışma yöntemleri kullanılmaktadır. 1950'den sonra yapım projelerin daha karmaşıklaşması ve çevre kısıtlamaları, sosyal beklentiler, kamu yararı gibi teknik olmayan konuların da ortaya çıkmasıyla uyuşmazlık çözümü önemli bir konu olmuştur. 1980'li yıllarda tahkim çözümü mahkeme yargılamasından daha hızlı ve ekonomik bir çözüm olarak popüler bir hale gelmiştir. Fakat günümüzde tahkim avantajlı yanlarını kaybederek mahkeme yargılaması gibi yavaş ve pahalı bir çözüm yoluna dönüşmüştür. Mahkeme yargılaması ve tahkimden uzak bir akım yeni uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yol açtı. Bununla birlikte arabuluculuk ve özellikle uyuşmazlık kurulu konseptini geliştirmiştir (Owen and Totterdill 2008; DRBF 2019).

Uyuşmazlık inceleme kurulu konsepti ilk olarak ABD'de ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllarda Washington'da yapılan bir hidroelektrik santrali projesinde 'Ortak Danışma Kurulu' isimli bir oluşum kullanılmıştır. Bu kurulun amacı işin devam ettiği süre boyunca çatışmalarda ve sorunlarda danışmanlık yapmaktır (Chern 2020). Bu şekilde uyuşmazlık inceleme kurulunun ilk tohumları da atılmıştır.

1972'de ABD Ulusal Tünel Teknolojileri Komitesi tüm dünyadaki yapım projelerini inceleyerek daha iyi sözleşme metotları geliştirilen bir projeye sponsor olur. Bu projenin sonucunda yapım projelerine en büyük zarar veren öge olarak uyuşmazlıklar ve mahkeme yargılamasının ardından giderlerin giderek artması gösterilir. Çalışma sonucunda 'Altyapı Projeleri için Daha İyi Sözleşmeler' isimli bir rapor yayınlanır ve böylece uyuşmazlık kurulları konsepti doğmuş olur (National Research Council 1974).

1975 yılında ABD Colorado Eisenhower tüneline ilk defa uyuşmazlık kurulu kullanılır. Diğer tüm uyuşmazlık çözümleri arasında uyuşmazlık kurullarının başarısı su götürmez bir gerçek olarak ortaya çıkar. Kurul bu proje boyunca üç büyük uyuşmazlıkla başa çıkar. Buna rağmen işveren ve yüklenici ilişkisi korunur ve iki taraf da kurul kararından ve projenin son halinden memnun kalır (DRBF 2019). Uyuşmazlık kurulu kullanılan diğer projelerin de başarılı sonuçlanmasıyla ABD yapım endüstrisi UK'nın uyuşmazlık çözümündeki eşsiz yanlarını, uyuşmazlık yönetim ve çözümünü fark etmeye başlar.

UK'nın başarısı açıkça ortaya konduktan sonra UK kullanımı tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. 1980'de ABD dışında UK kullanılan ilk proje Honduras hidroelektrik santrali projesi olmuştur. Dünya bankası tarafından desteklenen projede UİK kullanılmıştır. İtalyan yüklenici, İsveç mühendis ve Meksikalı daha önce büyük

proje deneyimi olmayan mal sahibi Hounduras Elektrik Şirketi ile birlikte yapılan bu büyük projede olası problemler UİK yardımıyla üstesinden gelinmiştir (Chern 2020). Bu projede de UK'nın başarısı bir kez daha görülmüş ve UK'lar uluslararası projelerde kullanılmaya başlanmıştır.

1989'da Amerikan İnşaat Mühendisleri Topluluğu yayınlamış olduğu Yapım Sürecinde Uyuşmazlıklardan Kaçınmak ve Çözümlmek isimli bir kılavuzda uyuşmazlık kurulu kullanımını destekler (DRBF 2019).

1990'lı yıllara gelindiğinde İngiltere Fransa arası kanal tünel projesi, Yeni Hong Kong Uluslararası Havaalanı, Çin Ertan Hidroelektrik Santrali gibi uluslararası projelerde UİK başarılı şekilde kullanılmıştır (DRBF 2019, Chern 2020).

Dünya Bankası 1995'de yeni versiyonunu yayınladığı kredi kullanıcıları için bağlayıcı dokümanlarda 50 milyon doların üzerindeki sözleşmelerde üç kişilik UİK'i zorunlu kılmıştır (The World Bank 1995). Asya Gelişim Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın da 1997'da UİK yaklaşımını kabul etmesi üzerine UK standart formlarda kullanılmaya başlamıştır.

1995'de ilk kez tasarım-yapım projelerinde kullanılan FIDIC Turuncu Kitap'ta UKK kendine yer edinmiştir. 1996 yılında FIDIC Kırmızı Kitap'ta UKK'yı mühendise kabul edilebilir bir alternatif uyuşmazlık çözücü olarak önerir. Ancak FIDIC'in uyuşmazlık kurullarını büyük projelerde zorunlu kılması 1999 yılında yapılan değişikliklerle olmuştur. UKK FIDIC dokümanlarında tahkim öncesi prosedürlerde mühendis tarafından uyuşmazlık çözümünün mantıklı bir gelişmesi olarak ortaya çıkmaktadır (Seppälä 2015).

1996'da bir grup yapım uyuşmazlık profesyoneli bir araya gelerek kar amacı gütmeyen bir organizasyon olan Uyuşmazlık Çözüm Kurulu Vakfı'nı kurmuştur. Vakfın amacı UK kullanımını desteklemek, bir eğitim kaynağı olmak ve mal sahipleri, yükleniciler ve UK üyeleri arasında bilgi alışverişini sağlamaktır. Kurulduğu günden bu yana vakıf 70'den fazla ülkede 1000'e yaklaşan uluslararası üyesiyle çalışmalarına devam etmektedir (DRBF 2019).

2004 yılında UK kurallarını prosedürlerine dahil eden ICC kullanıcılarına UİK, UKK ve kendi ortaya çıkardığı KUK arasından seçim yapmasına imkan tanımıştır. 2015 yılında yeniden güncellenen kurallarda diğer hususların yanı sıra uyuşmazlıktan kaçınma ve kolaylaştırma da UK sürecine eklenmiştir (ICC 2018).

2005'de Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri kapsamında pek çok kalkınma bankası FIDIC ortaklığıyla 'Pembe Kitap' olarak bilinen dokümanları geliştirmiştir. Bu kitapta hem uyuşmazlık kaçınma hem de uyuşmazlık çözümü için UK süreci kullanılmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin pek çoğu mega projelerinde 2010'da güncellenen bu sözleşmeleri kullanmaktadır (DRBF 2019).

Aynı zamanda 2005 yılında İngiltere tabanlı İnşaat Mühendisleri Enstitüsü 'Uyuşmazlık Çözüm Kurulları Kuralları' isimli ilk yayını yapmıştır. Son olarak 2012'de güncellenen bu prosedürler hala kullanılmaktadır (ICE 2012).

Avusturalya’da ise 2005’den itibaren UK kullanımı katlanarak artmıştır. Günümüzde kamu- özel ortaklığı da dahil olmak üzere çoğu mega kamu altyapı projeleri UK sürecini sözleşmelere dahil etmişlerdir. Avusturalya aynı zamanda geleneksel UK yaklaşımından uzaklaşarak ilk görevi uyuşmazlıktan kaçınmak olan daha proaktif bir UK yaklaşımına öncülük etmiştir (DRBF 2019).

Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı 2008’den beri denizaşırı projelerde UK kullanımını aktif olarak desteklemiştir. 2012 yılında da kendi UK kılavuzlarını oluşturarak UK üyelerine ve kullanıcılara kapsamlı eğitim sağlamıştır (JICA 2012).

Birleşik Hakemler Kurumu (CIArb) 2014 yılında ilk defa kendi Uyuşmazlık Kurulu Kurallarını yayınlamıştır.

Endonezya’da 2017 yılında yürürlüğe giren yeni ‘Endonezya Yapım Kanunu’ ile yapım projelerinde karşılaşılan uyuşmazlık çözümünde müzakere, uzlaştırma ve tahkim dışında UK kullanılabileceği belirtilmiştir. Böylece Endonezya için UK ilk defa kanunlarda yer almıştır (Makarim 2018).

FIDIC tüm kitaplarında uyuşmazlık çözümüyle ilgili 2017’de değişikliğe giderek UK konseptini Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu olarak revize etmiştir (Zoppis 2018).

2018’de Brezilya’nın São Paulo eyaletinde uyuşmazlık kurullarının kamu sözleşmelerinde kullanılabileceği 16.873 nolu yasa ile düzenlenmiştir. Bu yasa tarafların UİK, UKK veya KUK arasından kendi durumlarına göre seçim yapmasına izin vermektedir (McKenzie 2018).

Günümüzde UK’lar kamu-özel işbirliğiyle yapılan projelerde de giderek artan bir sıklıkla kullanılmaktadır. UK sözleşme yönetimli, projede taraflara yardımcı, mümkünse uyuşmazlıklardan kaçınan, değilse uyuşmazlıkları maliyet ve zaman etkin bir şekilde çözümleyen tek uyuşmazlık çözüm yöntemidir. UK’lar dünya üzerinde büyük yapım projelerinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Buna ek olarak uyuşmazlık kurulları bu günlerde bilgi teknolojileri, sigorta, savunma sanayii gibi endüstrilerde de büyük karmaşık sözleşmelerde kullanılmaya başlanmıştır.

2.4.2. Verilen kararın niteliğine göre uyuşmazlık kurul türleri

Verdikleri hükmün bağlayıcılığına göre uyuşmazlık kurullarının üç ana çeşidi vardır. İlki tavsiye niteliğinde, bağlayıcılığı olmayan hüküm veren UİK’tir. Sonrasında bağlayıcı hükümler veren ancak uyuşmazlıktan kaçınmak konusunda yetersiz kalan 1999 FIDIC formlarında yer alan UKK ortaya çıkmıştır. Bu kurul yerini, 2017 FIDIC formlarında tanımlanan yine bağlayıcı kararlar veren ve bunun yanı sıra uyuşmazlıklardan kaçınmakta da etkili olan UKKK’ya bırakmıştır. Son olarak da ICC’nin 2004 formlarıyla tanımlanan, UİK ve UKK’nın karmasıyla oluşan, uyuşmazlığa bağlı olarak tavsiye niteliğinde veya bağlayıcı hükümler veren KUK oluşturulmuştur. Bu kurullar kendi başlıkları altında detaylı olarak incelenecektir.

2.4.2.1. Uyuşmazlık inceleme kurulu

Uyuşmazlık inceleme kurulu, uyuşmazlık kurulları arasında ilk ortaya çıkandır. İlk olarak Amerika’da 1970’lerde kullanılmaya başlanan UİK hala ABD’de en sık kullanılan UK türüdür (DRBF 2019). UİK daha çok, çatışmaların sıklıkla yaşandığı büyük çaplı alt yapı projelerinde kullanılmaktadır. UİK’in asıl kullanım amacı pahalı ve uzun zaman alan tahkim veya mahkeme sürecinden kaçınmak, uyuşmazlık henüz oluşmadan çözüme ulaştırmaktır (Mahnken 2018).

UİK özelinde verilen bir usul kuralları olmamasına rağmen, DRBF (2019) ve AAA (2000) uyuşmazlık kuralları kılavuzlarında süreçler ele alınmıştır. Bunlara göre UİK sözleşmenin hemen sonrasında, yapım başlangıcında kurulur. Kurul genellikle üç üyeden oluşur. UİK düzenli saha ziyaretleri ve toplantılarla yapım sürecini yakından takip eder. Taraflar arasındaki olası uyuşmazlıkları bu düzenli saha ziyareti ve toplantılarda fark ederek önlemeye çalışır. Taraflar arasında kaçınması mümkün olmayan bir uyuşmazlık oluştuğunda da oturum düzenleyerek bir karara varır. Verilen bu karar tavsiye niteliğindedir ve bir bağlayıcılığı yoktur. Ancak sözleşmede belirtilen süre içerisinde taraflardan birisi memnuniyetsizlik bildiriminde bulunmazsa karar bağlayıcı hale gelir. Taraflardan birisinin memnuniyetsizlik bildirimi vermesi halinde uyuşmazlık tahkime taşınabilir.

UİK’in tavsiye niteliğinde karar vermesi ve bu kararın bağlayıcı olmaması kurulun gücünün olmadığını düşündürebilir. Ancak UİK’in asıl gücü, tahkim veya mahkemenin UİK’in kararını büyük ihtimalle onayacak olmasıdır (Chern 2015).

UİK’in yapım projelerindeki uyuşmazlık çözümündeki etkililiği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Harmon (2003a) UİK’in yapım sektöründeki başarısını ölçmek üzere yapım profesyonelleri üzerinde memnuniyet anketi çalışması yapmıştır. Bu çalışma sonucunda neredeyse oy birliği ile UİK’in yararlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ancak yazar anketin DRBF yıllık toplantısı sırasında dağıtıldığını dolayısıyla anketlerin içsel bir önyargı ile doldurulmuş olabileceğini de belirtmiştir. Yates ve Duran (2006) bir metro tüneli projesini incelemiş ve UİK’in başarılı bir sonuç verdiğini gözlemlemişlerdir. Fakat yazarlar UİK uygulaması ile ilgili olası sorunlara odaklanılmadığını da tartışmışlardır. Menessa ve Pena Mora (2010) proje başına duyulan uyuşmazlık sayısını ve proje başına çözülen uyuşmazlık sayısını kullanarak UİK’in uyuşmazlıkları önlemedeki başarısını nicel olarak değerlendirmişlerdir. Çalışma sonunda UİK’in çeşitli proje türleri için neredeyse mükemmel uyuşmazlık kaçınma ve çözüm mekanizmaları olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Agdas ve Ellis (2013) UİK’in uygulanması ve proje performansı üzerindeki etkisini ölçmek üzere çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaya göre UİK kullanılan projelerin kullanılmayanlara göre maliyet ve süre artışı bakımından daha iyi oldukları görülmektedir. Ayrıca UİK kullanılan projelerde kesin bir şekilde tahkim kullanımının düştüğü, UİK’in uyuşmazlık çözümünde etkin olduğu görülmektedir. Bunların dışında UİK kullanımının belirli bir maliyet kalemi olmasına karşın faydasının çok daha büyük olduğu ve maliyeti proje lehine çevirdiği belirtilmiştir.

Ancak bunların tam tersine, Harmon (2009) merkezi bir tünel projesi üzerinde yürüttüğü bir çalışmada UİK'in uyumsuzlukları ele almakta iyi bir performans gösteremediklerini tespit etmiştir. Buna ek olarak UİK'in avantajları arasında sayılan teklif maliyetini iyileştirici etkisinin de olmadığı, orijinal proje maliyet tahmininden olumsuz sapmalar olduğu görülmüştür. Yine Harmon'nun (2011) yürüttüğü başka bir çalışmada UİK maliyetinin proje maliyetinde ve başarısında önemli bir yere sahip olacağı bu nedenle UİK benimsenmeden önce detaylı bir değerlendirme yapılması gerektiğini ileri sürmüştür.

UİK'in yapım sektöründeki başarısı sonucunda UİK ABD dışında da kullanılmaya başlanmıştır (DRBF 2019). Ancak taraflar ve projeye kredi sağlayan kurumlar daha bağlayıcı kararlar veren bir kurul talep etmişlerdir (Chern 2015). Bu talep sonucunda da UKK ortaya çıkmıştır.

2.4.2.2. Uyuşmazlık karar kurulu

1995 yılında FIDIC Turuncu Kitapta UİK yaklaşımını biraz değiştirerek ele almış ve uyumsuzluk karar kurulu ortaya çıkmıştır. 1999 yılında yayımlanan sözleşmelerde UKK hak talebi uyumsuzluk ve tahkim konularının bir parçası haline gelmiştir (Mahnken 2018).

UKK, sözleşme türüne bağlı olarak sürekli veya geçici olarak kurulabilmektedir. FIDIC tarafından önerilen sürekli UKK, yapımın başlangıcında kurulan ve düzenli saha ziyaretleri ve toplantılarla sürece dahil olan bir UK iken, geçici UKK uyumsuzluk oluşuktan sonra yalnızca söz konusu uyumsuzluğu çözümlmek üzere geçici olarak kurulur. Söz konusu uyumsuzluk çözümlendikten sonra dağılır ve yeni bir uyumsuzluk ortaya çıkarsa yeni bir UKK kurulur (Chern 2015). Ancak bu tür geçici UK uyumsuzluk oluşuktan sonra kurulması nedeniyle uyumsuzluklardan kaçınma konusunda çalışma yapamaz.

UKK tekil veya genellikle üç üyeden oluşur. Taraflar üyeleri birlikte seçerler. Eğer sürekli UKK kullanılacaksa düzenli saha ziyaretleri ve toplantılar düzenlenir. Taraflar birlikte karar verir ve sözleşmede belirtilirse sürekli UKK taraflara gayri resmi yardımda da bulunabilmektedir.

UKK'ya resmi başvuru için uyumsuzluğun kristalleşmesi şarttır. Uyumsuzluk tam olarak oluşmadan UKK'ya başvuru mümkün değildir (Alpkökin 2017). Uyumsuzluk oluşuktan sonra taraflardan herhangi birisi beyanını hazırlayarak UKK'ya başvuruda bulunur. UKK diğer taraftan cevap beyanını da alarak oturum düzenler. Bu oturum sonucunda sözleşmede belirtilen süreler sadık kalarak uyumsuzluk hakkındaki hükmünü verir. Verilen bu hüküm taraflar için bağlayıcıdır, taraflardan herhangi birisi karardan memnun olmazsa, memnuniyetsizlik bildirimi vererek tahkim sürecini başlatabilir ancak bu süre içinde kararın bağlayıcılığı bozulmaz (Dispute Board Federation- DBF 2011).

UKK, uyuşmazlıklara dahil olma süreci ve hükmün bağlayıcılığı yönleri ile UİK'ten ayrılmaktadır.

2017 yılında FIDIC sözleşmelerinde yapılan değişiklikle beraber UKK kullanımı sonlandırılmıştır. UKK yerine uyuşmazlık kaçınma ve karar kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun UKK'dan en büyük farkı uyuşmazlıklardan kaçınmanın vurgulanmasıdır. UKKK taraflara gayri resmi olarak da olası uyuşmazlıklarda yardım sağlar, böylece uyuşmazlıkların oluşmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bunun dışında UKKK'nın kuruluş ve karar aşamaları UKK ile benzerlik göstermektedir. UKKK kuralları ve uygulama süreci çalışmanın "Bulgular" bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.4.2.3. Kombine uyuşmazlık kurulu

Kombine uyuşmazlık kurulu, 2004 yılında ICC'nin hazırladığı uyuşmazlık kurulu kurallarında ortaya çıkmıştır. ICC, taraflara sözleşmelerinde tavsiye niteliğinde kararlar veren UİK ve bağlayıcı kararlar veren UKK'nın yanı sıra KUK'u da seçebileceklerini belirtmiştir (ICC 2018). KUK, UİK ve UKK'nın hibriti olan bir kuruldur. Normal şartlarda UİK gibi çalışarak tavsiye niteliğinde kararlar vermektedir. Ancak tarafların talebi üzerine ve/veya kurulun kendi inisiyatifi ile bağlayıcılığı olan kararlar da verebilmektedir (Dorgan 2005). Ortaya çıkan uyuşmazlık özelinde bağlayıcı veya tavsiye niteliğinde karar verebiliyor olması bu kurulun en büyük özelliğidir.

KUK sürekli olarak yapım aşamasının başlangıcında kurulur. Bir veya üç üyeden oluşan bu kurulun üyeleri taraflar tarafından birlikte atanır. Düzenli saha ziyaretleri ve toplantılarla yapım sürecini yakından takip eden KUK'a taraflar gayri resmi olarak da olası uyuşmazlıklar hakkında danışabilirler. Eğer uyuşmazlıklardan kaçınmak mümkün değilse taraflardan herhangi birisi KUK'un vereceği hükmün tavsiye mi yoksa karar mı olacağı isteğini de belirterek beyan hazırlayarak resmi olarak KUK'a başvurur. KUK sözleşmede belirtilen süre içerisinde cevap beyanını da alarak oturum düzenler. Oturum sonucunda yapımın aksaklığa uğramaması gerekliliğini de göz önüne alarak tavsiye mi karar mı olduğunu da belirterek hükmünü verir. Karar niteliğindeki hüküm taraflar için bağlayıcıdır ve hemen uygulanırken, tavsiye niteliğindeki hüküm ise memnuniyetsizlik bildirimi verilmesi halinde bağlayıcı değildir. Taraflar hüküm bağlayıcı olsun ya da olmasın memnuniyetsizlik bildirimi vererek uyuşmazlığı tahkime götürmekte serbesttirler (ICC 2018).

2.4.3. Atanma ve kurulma yöntemlerine göre uyuşmazlık kurulu türleri

Çoğu uyuşmazlık kurulunun ortak prensibi kurulun proje başlangıcında, uyuşmazlık henüz oluşmadan kurulması ve yapım süreci boyunca devamlı olmasıdır. Fakat tavsiye edilmemesine rağmen bazı sözleşmelerle UK, geçici olarak da kurulabilmektedir.

Belirli türlerdeki projeler bir, iki, üç hatta daha fazla sayıda üyeden oluşan kurullar gerektirebilir. İhale bedeli düşük olan projelerde verim ve ekonomi adına tek kişiden oluşan kurullar kullanılabilir. Bir projenin değeri arttıkça hem kurul üye sayısında hem de kurul sayısında artış olmaktadır. Bazı mega projelerde farklı sayılarda uyuşmazlık

kurulları projenin farklı açıları ile ilgilenebilmektedirler. Örneğin bir kurul tünel açma, bir kurul ana yapım, bir kurul elektrik, bir kurul mekanik olarak devam edebilir. Bu kurulların her biri üç veya daha fazla kişiden oluşur, daha spesifik bir uyuşmazlık çözüm süreci yürütürler. Türkiye’de 2019 yılında tamamlanan Marmaray projesi bu şekilde bir mega proje olarak görülmektedir ve projede üç farklı kurul görev yapmıştır (Chern 2020).

2.4.3.1. Tek kişilik uyuşmazlık kurulu

Görece daha küçük projeler için tek kişiden oluşan uyuşmazlık kurulları en verimli çözüm olmaktadır. Tek kişilik uyuşmazlık kurullarında üyeler arasında koordine olma gereksinimi ve uyuşmazlıklar üzerinde uzun uzadıya tartışmalar olmaz. Aynı zamanda taraflar için de tek kişi ile çalışmak daha kolay olmaktadır. Acil bir durum olduğunda, olaya hızlı müdahale edebilir veya hızla saha ziyareti gerçekleştirebilir. Tek kişilik UK’nın kötü yanı ise tarafların bu üyeyi seçerken çok dikkatli olması gerekesidir. Tarafların ikisi de bu kişinin seçiminden tamamen memnun olmalıdır. Taraflardan herhangi birisinin bu tek üyeye karşı önyargı hissetmesi uyuşmazlık çözümünde sıkıntı yaratabilmektedir. (Chern 2020). Bu nedenle tek kişilik kurullarda tarafların kendileri tarafından değil de FIDIC, ICC, DBF gibi kurulların aday listesi vasıtasıyla seçim yapılması daha doğru olacaktır. Tek kişilik kurulların üç kişilik kurulların yerine kullanılmasının en büyük nedeni ise maliyeti düşürmektir (DRBF 2019).

2.4.3.2. İki kişilik uyuşmazlık kurulu

İki kişilik uyuşmazlık kurulları verdikleri kararın oy birliği olması gerekmesi yönüyle zor bir uygulama olarak görünebilir. Ancak kurulların yalnızca verimli olması değil, aynı zamanda ekonomik olması da gerekmektedir. İki kişiden oluşan kurullar, üç kişilik kurullara göre daha uygun maliyetlidir. Bu kurulların doğru çalışabilmesi için kurul üyelerinin doğru analiz edilmesi ve üyelerin bir avukat ve bir mühendis ya da bir yüklenici ve bir muhasebeci gibi farklı disiplinlerden olması gerekir. Böyle durumlarda tarafların her iki üyeyi de beraber seçmesi en doğrusudur, bu şekilde kurul oluşumu bir grup çabası olur ve taraflarda önyargı algısı oluşumunun önüne geçilir. Bu kurullarda önemli olan bir diğer faktör de oy birliği oluşmadığı durumlarda kararların nasıl verileceğini belirlemektir. Çözümlerden biri, kurul üyelerinden birisine özellikle eğer avukatsa son sözü vermektir. Bir diğer çözüm de daha üyeleri seçmeden hangi üyenin karar vermekten sorumlu olduğunu, hangisinin danışman olarak yer alacağını kararlaştırmaktır (Chern 2020).

2.4.3.3. Üç kişilik uyuşmazlık kurulu

Üç kişilik uyuşmazlık kurulları en sık karşılaşılan kurullardır. Genellikle taraflardan her biri bir üye seçerler, kurul üyeleri de birlikte üçüncü ve genellikle başkan olarak görev yapan üçüncü kişiyi seçer, buna aşağıdan yukarıya seçim denmektedir. Üç kişilik kurulların oluşturulmasında tek yol bu değildir, farklı varyasyonları da vardır. Bir varyasyonda yüklenici ve mal sahibi birer üye seçtikten sonra üçüncü üyeyi beraber karar alarak seçerler. Diğer bir metotta ise, yüklenici ve mal sahibi birlikte kurul başkanını seçerler ve kurul başkanı diğer iki üyeyi seçer. Buna da yukarıdan aşağıya seçim denmektedir. Bunların dışında diğer bir metot da tarafların birbirlerine üye önerisinde bulunarak üç üyeyi de ortak kararla seçtikleri durumdur (Chern 2020). Bahsedilen yöntemlerden sözleşmede yer alan yöntem kullanılarak üye seçimi yapılır. Tüm yöntemlerde kurul üyelerinin seçiminde üyelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusu ön

plandadır.

Üç kişilik UK'nın tek kişilik UK'ya göre pek çok yararı bulunmaktadır. Üç kişilik UK'nın projeye kattığı tecrübenin daha fazla olması olasıdır. Tavsiye ve kararların özellikle karar oy birliğiyle alınmışsa daha fazla ağırlığı vardır. Kuruldan bir veya iki üyenin geçici olarak uygun olmaması durumunda da kurul çalışmaya devam edebilir. Kurul içindeki üyeler farklı görevlere atanabilir. Üç kişilik UK'nın dezavantajı ise tek kişilik UK'dan daha pahalı olmasıdır (DRBF 2019).

2.4.3.4. Mega kişilik uyumsuzluk kurulu

Bazı aşırı büyük projelerde mega kişilik UK ve/veya birkaç ayrı kurul olabilmektedir. Genellikle bu tarz projeler sadece pahalı olmakla kalmaz aynı zamanda pek çok farklı bağımsız disiplinin olduğu çok teknik projelerdir. Hastaneler, barajlar, hidroelektrik santralleri, nükleer santraller ve havaalanları örnek olarak verilebilir. Geçtiğimiz yıllarda böyle geniş çaplı projelerin geniş katmanlı UK ile başarı ile tamamlandığı görülmüştür. Bu tarz mega kurullarda üyeler ilgili konulardaki tecrübe ve teknik bilgilerine göre seçilmektedirler (Chern 2020).

Bu tarz büyük ve kompleks projelerde teknik uzmanlık gerektiren pek çok konu olması dolayısıyla bir uyumsuzluk kurulu havuzu oluşturulabilir. Projenin farklı aşamalarında ortaya çıkan farklı sorunlarda bu havuzdan üyeler seçilerek uyumsuzluk çözümüne gidilebilir. Bazı kapsamlı projelerde UK üye sayısının 20'ye kadar çıktığı görülmüştür (Owen and Totterdill 2008).

Bu tarz durumlarda genellikle taraflar beraber kurul başkanını seçer. Kurul başkanı kurulun diğer üyelerini seçer, bu üyelerin sayısı, görevleri ne olursa olsun olası bir uyumsuzlukta hepsinin söz hakkı eşittir. Kurul başkanı bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda bu konuyla ilgilenecek olan üyeleri seçer, bu üyelerin sayısı her uyumsuzluk için üç kişidir ve bu üç kişi uyumsuzluk hakkında kararı belirler (Chern 2020).

2.4.3.5. Geçici uyumsuzluk kurulu

Devamlı uyumsuzluk kurulları, kurul üyelerinin yüklenici ve mal sahibi tarafından seçildiği tipik uyumsuzluk kurullarıdır. Ancak bazı sözleşmelerde uyumsuzluk kurulunun proje başlangıcında kurulmayıp, uyumsuzluk oluştuğunda kurulacağı yönünde maddelerle düzenleme yapılabilir. FIDIC kitapları buna bir örnektir, sözleşmeye eklenen bir maddeyle uyumsuzluk kurulu uyumsuzluk oluşuktan sonra kurulabilir. Bu geçici UK'da uyumsuzluk çözüldükten sonra UK'nın işlevi de sona erer (FIDIC 2017a).

Geçici uyumsuzluk kurulları uyumsuzluk oluşuktan sonra kurulduğu için kurulun projeyi önceden bilmesi, taraflarla bir uyumunun olması söz konusu değildir. Kurulun uyumsuzluğu, raporlara dayanarak sözleşmede belirtilen süre içerisinde çözmesi gerekmektedir. Ayrıca geçici kurullar uyumsuzluklar tamamen oluşuktan sonra kurulduğu için olası uyumsuzlukların da önceden fark edilip müdahale edilme imkanı da bulunmamaktadır. Geçici UK'nın tek avantajı sürekli UK'dan daha ekonomik olmasıdır. Ancak sürekli UK'nın olası uyumsuzluklara da çözüm oluşturabilmesi, oluşan uyumsuzluklarda zaman kaybetmeden müdahale edebilmesiyle bu fazladan harcanıyormuş gibi görünen paranın adil olduğu söylenebilir (Owen and Totterdill 2008).

ICE (2012), JICA (2012), FIDIC (2017a), DRBF (2019) genel bir kural olarak, UK'nın en güçlü yanlarından olan projeyi tanıma ve olası uyuşmazlıklardan kaçınma gibi özelliklerinin kullanılamamasından dolayı projelerde geçici uyuşmazlık kurulu kullanılmasını tavsiye etmez.

2.4.4. Uyuşmazlık kurulu üye özellikleri

Bir proje için UK kurulumu sırasında istenenler genellikle taraflar arasındaki sözleşmenin ve UK anlaşmasının uyuşmazlık çözümü bölümünde yer alırlar. Hemen her şeyde olduğu gibi uygun yetenekli ve tecrübeli UK üyelerinin seçilmesi UK sürecinin başarılı olmasında kilit rol oynamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde de UK üyesi olarak görev yapacak kişilerin özellikleri incelenmiştir.

UK üyelerinin geçmişleri incelendiğinde yapım projelerinde çalışmış hukukçular ve mühendislerden meydana geldiği görülmektedir. Geçtiğimiz 25 yıl boyunca eğitilmiş UK üyelerine ihtiyaç artmıştır. Kurul üyelerinin ne yaptıklarını anlamaları, UK sürecinin tahkim ve mahkeme yargılamasından farklı olduğunu anlaması beklenmektedir. Bu nedenle FIDIC, DBF, DRBF ve Teknoloji ve İnşaat Barosu UK üyesi olarak görev yapacak kişilerin gerekli niteliklere sahip olmalarını sağlamak amacıyla eğitimler düzenleyerek sertifika verirler (Chern 2015).

UK üyeleri çok dikkatli seçilmelidir çünkü taraflar UK'ya uyuşmazlıklarda karara varması için tam yetki vermektedirler ve iki taraf birlikte bir karara varmadığı sürece bir UK üyesinin görevden alınması mümkün değildir (Owen and Totterdill 2008).

UK üyeleri proje danışmanı değildirler. Bu nedenle hiçbir zaman projeyi yeniden tasarlamaz veya yükleniciye nasıl inşa edilmesi gerektiğini söylemezler. Aynı zamanda UK üyeleri arabulucu değildirler. Bu nedenle hiçbir UK üyesiyle yüklenici, mal sahibi, mühendis, alt yüklenici, tedarikçi gibi hiçbir sözleşme tarafıyla arasında uyuşmazlık çözümü dışında bir iletişimi olmamalıdır (Capasso 2018). Böyle bir durum olması UK üyesinin tarafsızlığına gölge düşürebilir.

Türkiye'de UK kullanımının kısıtlı olmasına bağlı olarak yerel UK üyesi seçimi de buna bağlı olarak kısıtlıdır. Genellikle yerel UK olarak tarafsız ve bağımsız olarak düşünüldüğü için akademik profesyoneller görev yapmaktadır (Alpkökin and Capar 2019). Yerel hakem görevini üstlenecek profesyoneller eğiten bir enstitü kurulması Türk inşaat sektörü için çok yararlı olacaktır. Bu şekilde UK maliyetini çok yükselten yurtdışından bir üye seçmek yerine lokal üye seçilebilir.

Diğer taraftan UK üyesi seçiminde bazı temel kriterler göz önünde bulundurulmalıdır. Bir UK üyesinin sahip olması gereken özellikler aşağıdaki şekilde listelenebilir;

- Deneyim: UK üyelerinin proje özelinde deneyime sahip olmaları gerekmektedir. Bir uyuşmazlık ortaya çıktığında üyenin problemi anlama, tarafların çalışmalarını değerlendirebilme yetisinde olması beklenir. Üyelerin aynı zamanda projeden projeye, ülkeden ülkeye ve zamanla değişen yapım metotları hakkında bilgi sahibi olmaları çok önemlidir. Dünyanın farklı bölgelerinde benzer projelerde çalışmış

bir UK üyesinin olması taraflara problemin rahatça kavranarak çözüme ulaştırılacağı konusunda güven verir (Owen and Totterdill 2008; JICA 2012; CI Arb 2014; Chern 2015; FIDIC 2017a; ICC 2018; DRBF 2019).

- Doküman yorumlama deneyimine sahip olma: Tarafların haklarını, sorumluluklarını ve yükümlülüklerini anlamak büyük önem taşır. UK kullanılan projeler genellikle büyük, karmaşık, pek çok farklı disiplinin bir arada çalıştığı, teknoloji ve yasaların ülkeden ülkeye değiştiği projelerdir. Bu nedenle projenin başarıyla üstesinden gelinebilmesi için, sözleşme dokümanlarının özel ve genel şartlarının, teknik özelliklerinin ve sözleşme detaylarının dikkatlice incelenmesi ve doğru yorumlanması gerekmektedir (Owen and Totterdill 2008; JICA 2012; FIDIC 2017a; DRBF 2019).
- Dil yeteneği: Tüm UK üyelerinden sözleşme diline hakim olmaları beklenir. Dokümanlar farklı dillere çevrilmiş olsalar bile geçerli sözleşme dili sözleşme bilgilerinde veya eklerde yer alır. Bazı projelerde bazı dokümanlar farklı bir dilde yazılmış olabilir ya da projede görev alan kişiler sözleşmenin resmi dilinden farklı bir dilde iletişim kuruyor olabilirler. Böyle durumlarda üyelerin ortak dilde taraflar arasında iletişimi sağlaması beklenir (Owen and Totterdill 2008; JICA 2012; CI Arb 2014; ICC 2018; FIDIC 2017a; DRBF 2019).
- Uyuşmazlık çözüm deneyimi: Uyuşmazlık çözümü, normal şartlarda tarafların standart iş düzeninde kullanılmayan teknikler içerir. UK da bu uyuşmazlık çözüm tekniklerini kullanmaktadır. Projenin diğer tüm açılarında olduğu gibi bu tekniklerin kullanılmasının başarısı deneyim ve yeteneğe bağlıdır. UK üyelerinin uyuşmazlık çözümünde deneyimli olması taraflara güven verir ve bu sayede uyuşmazlık çözümüne daha hızlı ulaşılabilir. Ancak UK sürecinde deneyimli üye bulmak oldukça zor olabilir bu nedenle DBF, FIDIC, DRBF UK üyeleri için kurslar, akreditasyonlar veya sertifika programları düzenlemektedir. UK üyelerini seçerken eğer kurul üç kişiden oluşuyorsa bu üç kişiyi farklı konularda uzmanlardan seçerek kurulun karar verme gücü artırılabilir (Owen and Totterdill 2008; Chern 2015; DRBF 2019).
- Mevzuat bilgisine sahip olma, UK'nın karşılaştığı en temel sorunlardan birisi, UK mevzuatının sözleşmeyle uyumlu olmamasıdır. Bu nedenle böyle temel bir hatadan kaçınmak için UK üyelerinin mevzuat sürecine, rutin UK işlemlerine aşina olmaları beklenmektedir. Tarafların UK'nın işlemleri hem maddi hem de zaman bakımından mevzuata göre işlediği konusunda UK üyelerine güvenlerinin tam olması gerekmektedir. Tüm projelerin ve sorunların birbirinden farklı olduğu söylenebilir ancak bu problemlerin ele alınma süreci benzer olabilmektedir. UK temelde karşılıklı mutabakata dayalı bir süreçtir. Bu nedenle taraflar UK üyelerinin ortaya çıkan özgün problemlerde duruma bağlı olarak değişebilen bir yaklaşım izleyeceklerine güvenlerinin tam olması gerekir (Owen and Totterdill 2008; DRBF 2019).
- Vasıflı olma: Modern dünyada sorunlar teknik karmaşıklıklar, yasal sorumluluklar, programlama ya da finansal sorunlar olarak ortaya çıkar. Bu

sorunların çözümü için uğraşan UK üyesinin sorunun çözümü için teorik ve bilgilendirilmiş bir arka plan hazırlayabilecek akademik yeterlilikte olması beklenmektedir. Profesyonel bir enstitünün üyesi olmak pek çokları tarafından yeterli vasa sahip olduğu anlamına da gelmektedir (Owen and Totterdill 2008; Chern 2015; ICC 2018; DRBF 2019).

- UK görevlerini yerine getirebilmek için hazır olma: Uygunluk UK süreci için anahtar öneme sahiptir. UK üyelerinin proje detaylarına tanındık olması istenmektedir Ancak projeye gün be gün dahil olmaları gerekli değildir. Bundan ötürü UK üyeliği yarı zamanlı iş olarak değerlendirilebilir. Bazı durumlarda proje birkaç yıl daha uzatılabilir. UK üye adaylarının bu durumun farkında olmaları ve programlarını buna göre belirlemeleri gerekmektedir. Bir UK üyesi standart saha ziyaretleri ve toplantılara katılmak, aylık raporlarını sunmak, bir uyuşmazlık halinde çözümü için hazır bulunmak durumundadır. Bu uygunluk aynı zamanda üyenin seyahat kısıtlamasının olmamasını da gerektirmektedir (Owen and Totterdill 2008; Chern 2015; ICC 2018; FIDIC 2017a; DRBF 2019).
- Tarafsız ve bağımsız olma: UK sürecinin başarısı için kesinlikle UK üyelerinin bağımsız ve tarafsız olmaları gerekmektedir. UK üyelerinin tarafların güvenlerini kazanmaları ve bu güveni muhafaza etmeleri beklenir. UK üyeleri ve taraflar arasındaki ilişkiler açık olmalıdır. Bir UK üyesi herhangi bir taraf tarafından atanmış olması halinde UK üyesi o tarafın temsilcisi veya savunucusu gibi davranmamalıdır. UK adayları taraflardan bağımsız olarak UK üyesi olarak hizmet etmeyi kabul etmesi beklenmektedir (Owen and Totterdill 2008; CI Arb 2014; Chern 2015; ICC 2018; FIDIC 2017a; DRBF 2019).
- Gizlilik: UK üyesi olan kişilerden gizliliğin esas olarak alınması beklenmektedir. Kişi, UK üyesi olarak görev yaptığı sürece tüm bilgilerin gizliliğini esas almalı, bilgilerin kamuya açık olduğu mahkeme yargılaması ya da tahkimle karıştırmamalıdır (Chern 2015; ICC 2018; DRBF 2019).
- Yönetim ve iletişim konusunda yetenekli olma: UK üyelerinin taraflarla iletişiminin daha doğru kurulabilmesi için yönetim ve iletişim konusunda yetenekli olmaları beklenmektedir (CI Arb 2014; DRBF 2019).
- Etik değerlere sahip olma: DBF UK üyelerinin uymakla yükümlü olduğu etik kuralları yayınlamıştır. Bu kurallarda, UK üyesinin UK sürecinin dürüstlüğü ve adilliğini sürdürmek, tarafsızlığını etkileyebilecek tüm ilişkilerden kaçınma, uygunsuz durumlardan kaçınma, süreci adil ve özenli sürdürme, karar verirken tarafsız ve bağımsız olma, harcamalar ve masraflarda açık ve adil olması gibi yükümlülükleri vardır (CI Arb 2014; Chern 2015; DRBF 2019).

UK üyelerinin doğru seçimi UK sürecinin başarılı sonuçlanması için büyük öneme sahiptir. Bu nedenle adaylar arasından seçim yapılırken bu kriterler göz önünde bulundurulmalıdır.

2.4.5. Uyuşmazlık kurulları maliyeti

UK'yı tahkim ve mahkeme ile karşılaştırdığımızda UK'nın daha düşük maliyetli olduğu görülmektedir. Bir uyuşmazlık kurulunun maliyetini Chapman (2008) proje değerinin %0,05 ile %0,3'ü arasında, Chern (2020) %0.015 ile %0.045 olduğu belirlemiştir. Owen ve Totterdill (2008) ise bu yüzdelerin yanıltıcı olabileceğini, UK maliyetinin projenin yerine, süresine, diğer detaylarına, proje sürecinde kaç uyuşmazlığın ortaya çıktığına, UK üyelerinin yerel olup olmadığına bağlı olarak çok büyük değişiklikler gösterebileceğini belirtmiştir. Büyük projeler UK maliyetini kolaylıkla karşılayabilmektedir, küçük projelerde de tek ve yerel bir kişiden oluşan kurulla maliyet dengelenebilir.

UK giderleri anlaşmada tersi belirtilmediği sürece yüklenici ve mal sahibi arasında ortak olarak karşılanır (Chapman 2008; ICE 2012; CI Arb 2014; FIDIC 2017a; ICC 2018; Chern 2020). UK giderleri yüklenici ve mal sahibi tarafından bir çeşit proje sigortası olarak görülmelidir (Chern 2015). Bu sigorta, UK sayesinde tahkim veya mahkeme masrafları kısıtlanmasını, uyuşmazlığın oluşması ve çözülmesi için gereken zaman azaltılmasını sağlar.

Uyuşmazlık kurulu maliyetini düşünürken en önemli farklılık zaman ve zamanın neden olduğu maliyettir. Bir uyuşmazlık oluştuğunda UK oturumuna hazırlanmak, gerekli dokümanları toplamakla bir hakem veya hakimin önüne çıkmakla aynı değildir. Ayrıca mahkeme veya tahkimde kazanan tarafta bile olursa maliyetlerin tamamı karşılanamaz. Bununla beraber belirli bir uyuşmazlığın çözümü için UK'nın tahkim veya mahkeme yargılamasından daha az maliyetli olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Chern 2015). Taraflar paraları karşılığında bir şeyler almayı umarlar, etkin, hevesli ve iyi bilgilendirilmiş bir UK bunu başarır ve paranın karşılığında daha iyi bir değer sunar.

Bir projede uyuşmazlık kurulu maliyetini tipik olarak şu faktörler belirler;

- UK'nın büyüklüğü, (örneğin bir kişi veya üç kişi)
- UK toplantılarının sıklığı ve süresi,
- Resmi olarak UK fikri/ tavsiyesi/ kararına başvurulma sayısı,
- UK üyelerine ödenen ücretin tipi ve seviyesi, (örneğin saatlik, günlük, seyahat için)
- Geçim ve saha ziyaretleri için uluslararası seyahatin de dahil olduğu harcırah masrafları,
- UK üyelerine ödenen avanslar,
- Proje sürecinde yapılan ücret ayarlamaları (DRBF 2019).

Harcırah projenin konumuna ve UK üyelerinin merkezlerine yakınlıklarına bağlıdır. UK üyesinin proje alanına yakın yerlerde yaşaması durumunda seyahat masrafları minimum olacaktır. UK üyesinin proje alanından uzakta yaşamasında durumunda ise yemek, konaklama, kara ve hava yolu seyahat masrafları ortaya çıkacaktır (DRBF 2019). Bu durumlarda, harcırah UK sürecinin toplam maliyetini belirlemede ilgili bir faktör haline gelecektir.

Bir UK üyesine ödenecek günlük veya saatlik ücrete dahil olan zamanlar genel olarak benzer olsa da kurumların yayınladıkları kurallara ve sözleşmelere göre farklılıklar

görülmektedir. ICE (2012) bu ücrete, iki günü aşmamak kaydıyla üyenin evinden direkt olarak proje sahasına ya da başka bir toplantı mekanına giderken harcadığı zaman, saha ziyaretleri, oturumlar, karar veya tavsiye hazırlık zamanı, sunumları inceleyip oturuma hazırlanılan zamanları dahil etmiştir. ICC (2018) ise toplantılar ve saha ziyaretleri, seyahat, UK iç toplantıları, taraflar tarafından gönderilen dokümanların incelenmesi, uyuşmazlıktan kaçınmak için gayri resmi çalışmalar ve resmi bir sonuç için yapılan çalışmaların günlük veya saatlik ücrete dahil olduğunu belirtmiştir.

ICSID (Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi) hakemlerin, komisyon üyelerinin ve kurul üyelerinin günlük ücretlerini 3000\$ olarak belirlemiştir (ICSID 2020). JICA (2012) UK üyelerinin ICSID'in belirlemiş olduğu ücretten daha azını da kabul ettiklerini ancak bu bedelin yarısının altına da inilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

ABD'de UK üyelerinin ücretleri eyaletlere, farklı mal sahiplerine bağlı olarak değişmekle birlikte genellikle saatlik 125\$ ile 300\$ arasında bir ücrete tabidir. Günlük ödeme kullanılacaksa ücretler 1.200\$ ile 2.500\$ arasında değişmektedir. Avusturalya'da UK üyelerine ödenen ücretler, proje büyüklüğü, projenin konumu, UK üyesinin tecrübesi gibi konulara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. UK başkanı olarak görev yapan üye genellikle daha tecrübelidir ve daha fazla iş yüküne sahiptir bu nedenlerle başkanın ücreti diğerlerinden daha fazladır. Saatlik ücretler kişi başına 300\$ ile 450\$ arasında değişmektedir. Günlük ücretler ise saatlik ücretin yedi veya sekiz saat ile çarpılmasıyla elde edilir. Pasifik Adaları'nda saatlik ücret 150\$ ile 250\$ arasında değişmektedir. Latin Amerika'da günlük ücretler 1250\$ ile 1800\$ arasında değişmektedir. Eğer aylık yönetim kullanılacaksa aylık 2500\$ ile 4000\$ arasında ücret belirlenmektedir (DRBF 2019).

Yönetim ücreti, götürü bedel ödeme ile bir UK üyesinin hizmetlerinin bağlanmasıdır. Bu yöntem kullanıldığında kişiler genellikle aylık olarak ödemelerini alırlar. Standart toplantılar ve saha ziyaretleri dışında aylık hizmet amacıyla istihdam edilen UK üyeleri projeyi yakından takip ederler, projedeki gelişmelerden haberdar olurlar ve UK'nın idari faaliyetlerini yürütürler (DRBF 2019).

Aylık hizmet ücreti;

- Üyelerin sözleşmeye aşına olarak sözleşmenin performansı ve gelişimini sağlanması,
- UK'nın aktivitelerini koordine edilmesi ve yönetilmesi,
- İlerleme raporları üzerinde çalışılmasının yanı sıra performans gelişiminin değerlendirilmesi ve potansiyel uyuşmazlıkları belirlenmesi,
- UK'ya kopyası gönderilen taraflar arasındaki tüm yazışmaların incelenmesi,
- UK toplantılarına, saha ziyaretlerine katılmak için uygun olunması,
- Sabit ofis genel giderlerini kapsar (ICC 2018).

Aylık hizmet ücreti, projenin karmaşıklığına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Günlük ücret kadar veya günlük ücretin iki katı kadar olabilmektedir (JICA 2012).

UK'nın olağan toplantı sıklığı projeden projeye, işin doğasına, tarafların

isteklerine ve projenin hangi aşamada olduğuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. UK'lar altyapı projelerinde genellikle üç ayda bir (ilk aşamalarda daha sık) toplanırken, dikey bina projelerinde ayda bir toplanırlar. Bazı uzun süreli projelerde ise dört ile altı ay arasında toplanabilmektedirler. Tüm projelerde tarafların oluşan bir uyumsuzluğu UK'ya yönlendirmeleri halinde toplam toplantı sayısı artacaktır (DRBF 2019).

UK üyelerinin ücret seviyeleri genellikle yerel bölgedeki benzer profesyonel hizmetlere göre belirlenir. Ancak ülkeye ve projenin tipine göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Eğer UK üyesi yerel değilse, bu UK üyesinin ücreti genellikle UK üyesinin ülkesindeki bedeller baz alınarak yapılır (DRBF 2019).

Daha önce de belirtildiği gibi UK maliyeti, proje sürecine, UK üye sayısına, toplantı sıklığı ve süresine, UK üyelerinin seyahat giderlerine ve UK ücret yapısının kendisine bağlıdır. Örnek olarak, 2 yıl sürecek üç üyeli, üç ayda bir toplanılan bir proje için esas ve ek masraflar şu şekilde tahmin edilebilir;

Esas masraflar= [3 üye x yılda 4 toplantı x 2 yıllık süre x her bir üye için günlük ücret] + [3 üye x 24 ay x her bir üye için aylık yönetim ücreti (eğer kabul edilirse)]

Ek masraflar= her UK üyesi için saha ziyareti ve toplantılara katılmak üzere yapılan 8 seyahatin tahmini masrafları (yol ücreti, konaklama vb. dahil)

UK'nın sürekli aktif olarak yer aldığı projelerde olağan toplantı ve saha ziyaretleri dışında bir toplantı yapılması çok olası değildir. Ancak her ihtimale karşı proje bütçesinden beklenmedik durum ödeneği (%20 gibi) ayrılması doğru olacaktır.

Örneğin; 250 milyon dolar değerinde 24 ay süreli üç ayda bir toplantı yapılan, her üye için günlük 2000\$, aylık yönetim ücreti 2000\$ olan üç üyeli bir UK için,

Esas masraflar= [3 üye x 4 toplantı x 2 yıl x 2000\$/gün] + [2000\$/ aylık yönetim ücreti x 3 üye x 24 ay] = 192,000\$

Eğer ödenecek maksimum seyahat ücreti 750\$/gün/üye olarak belirlenirse,

Ek masraflar = 3 üye x 8 gezi x 750 \$ = 18,000\$

Beklenmedik durum ödeneği = %20 x 210,000\$ = 42,000\$

UK toplam masrafı = 252,000\$ (proje değerinin %0,1'i) olarak bulunabilir (DRBF 2019).

Her ne kadar bu konuda farklı görüşler bulunsun da UK'lar proje bütçesini yaklaşık olarak 0,01 ile 0,3 arasında arttırmaktadır. Ancak bu değerler resmi uyumsuzluk yöntemleriyle karşılaştırıldığında çok daha karlı olduğu görülmektedir.

2.5. Türkiye ve Dünyadaki Kamu Yapım Projelerinde Kullanılan Uyumsuzluk Çözüm Yöntemleri

Kamu kurumları KİK'e göre bütün mal ve hizmet alımı, danışmanlık hizmet alımı ve yapım işlerinde ihale yöntemini kullanmakla yükümlüdür. Devlet bu ihale ile iş

yaptırma yöntemini belirli kurallara dayandırarak yaptırır. Türkiye’deki bu ihale kullanımı Osmanlı zamanına dayanmaktadır. Sanayi devrimi öncesinde merkezi yönetim taşradaki bir yeri kiraya vermek için o bölgenin kadısına başvurur, kadı tarafından yeterli görülen kişiler rapor edilirdi. Kiracı olarak seçilen kişiye “mültezim” denir ve Osmanlıdaki adıyla “berat” yani sözleşme belgesi düzenlenirdi. Tanzimat Fermanı sonrası çıkan yasalarla bu “mukataa” yönteminden vazgeçilmiş, 1987 İhale Yasası yürürlüğe sokulmuştur. Bu yasa zaman içerisinde değiştirilmiş, ekler getirilmiş ancak istenen olgunluğa ulaştırılamamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında 661 sayılı arttırma, pazarlık ve ithalat kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu yasa ile devlet tarafından yapılan tüm satın alma, satma, kiraya verme, yapım, onarım, keşif, taşıma ve benzeri işlerin kapalı zarf, açık arttırma ve eksiltme, pazarlık ve emanet yöntemlerinden hangisine dayanarak yürütüleceği hükümlere bağlanmıştır. Daha sonra 1934 yılında 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale kanunu yürürlüğe kondu (Çorbacıoğlu 1997). Bunu takip eden yıllarda yasada pek çok ek ve değişiklikler yapılarak 1983 yılına kadar kullanıldı.

1983 yılında 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu çıkarılarak çağın gereksinimleri sağlanmaya çalışıldı. Bu kanun alım, satım, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ve taşıma işlerini kapsamaktaydı (Devlet İhale Kanunu 1983). Ancak bu kanun kamunun harcama yaptığı, alım, hizmet, yapım, kiralama ve yapım işleriyle kamuya gelir sağlayan satım, kiraya verme, trampa ve mülkiyetin gayri ayni hak tesisini aynı kanunla düzenlemeye çalışmaktaydı. Bu da pek çok soruna neden olmaktaydı. Aynı zamanda bu kanun tüm kamu kuruluşlarını kapsamamakta ve kapsam dışı kamu kurumlarının kendi ihale dokümanlarını hazırlama ve uygulama yetkisi vermesi de sektörde karışıklık yaratmaktaydı (Parlar Demir 2010).

2886 sayılı kanundan hem özel sektör hem de kamunun memnuniyetsizliğinin yanı sıra AB uyum süreci nedeniyle de uluslararası ihale sistemleriyle uyumlu bir sistem getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Akdoğan 2014). Kamu ihaleleri alanında uygulamayı yönlendirecek ve denetimi sağlayacak, kamu kaynaklarını verimli kullanacak bağımsız bir kurum ve yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur.

2002 yılına gelindiğinde bu belirtilen nedenler sonrasında kamu alım, hizmet, yapım, kiralama ve taşıma işleri, yanı kamu harcaması yapılmasına yönelik işler ve bu işlerin ihaleleri Kamu İhale Kurumu’na ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu bağlanmıştır. Günümüzde hala bu kanunlar kullanılmaktadır.

Kamu veya özel sektörde tüm yapım projelerinde tarafların görev ve sorumluluklarını belirlemek, çıkarlarını korumak, olası uyuşmazlıkların önüne geçmek amacıyla inşaat sözleşmeleri yapılır. 4735 sayılı kanuna göre yapım işleri anahtar teslim götürü bedel ya da birim fiyat sözleşme ile yapılmaktadır. Bu iki sözleşme tipi de geleneksel proje teslim sistemi için kullanılan tip sözleşmelerdir. Geleneksel proje teslim sistemine göre yapım işleri için gerekli olan tüm proje ve teknik şartnameler yapıma başlanmadan önce hazırlanmalıdır.

Bir projede yaşanan uyuşmazlık sözleşme şartlarına göre çözümlenemezse sözleşme hükümlerine bağlı olarak mahkemeye başvurulabilir. Eğer ilgili konu hakkında Kamu İhale Sözleşmeleri kanununda hüküm bulunamazsa Borçlar Kanununun ilgili

hükümleri uygulanır. Böyle bir durumda taraflar arabuluculuk yöntemine başvurabilirler. Ancak arabulucular gerekli şartları sağlayan hukuk danışmanları oldukları için karmaşık yapılı yapım projelerinde oluşan teknik uyuşmazlıkları kavrayamama ve doğru çözümü bulamama olasılıkları bulunmaktadır. Yapım projeleri özelinde başka bir uyuşmazlık çözüm yöntemi kullanılması uyuşmazlığın daha hızlı ve etkin çözümünü sağlayabilir.

İlter (2010)'un doktora tezi için Türk inşaat sektörünün önde gelen yüklenici firmalarından ve inşası süren büyük yapım projelerinde mal sahibi temsilcisi olarak görev yapan yirmi kişinin katılımı ile bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Bu çalıştayda Türk inşaat sektöründeki uyuşmazlıklarda en sık kullanılan uyuşmazlık çözüm yönteminin müzakere olduğu, mahkeme yönteminden ise mümkün oldukça kaçınıldığı saptanmıştır. Müzakere ile çözüme ulaştırılamayan uyuşmazlıklar bir süre yok sayılmakta fakat projenin ilerleyen dönemlerinde sorun yaratmakta, süre ve maliyet artışlarına neden olabilmektedir. Sektörde müzakere ve mahkeme yargılaması arasındaki uyuşmazlık çözüm yöntemleri hakkında bilgi ve tecrübe yok denecek kadar azdır. Yurtdışından kredi alınarak yapılan büyük kamu projelerinde standart sözleşmeler ve de özellikle hak talebinin yeterince iyi bilinmemesi sorunlara yol açmaktadır. Türk inşaat sektörü, kamu projelerinde uyuşmazlıkların düşük maliyetle hızlı ve etkin olarak çözümlenebilmesi için kamu projelerine uygun uyuşmazlık çözüm prosedürleri tasarlanmalı ve bu prosedürler standart sözleşmelere dahil edilmelidir sonuçları çıkmıştır. Aynı tezde yapılan başka bir çalışmaya göre de işvereni kamu olan yapım projelerinde, işvereni özel kurumlar olan projelere göre %7.5 oranında daha sık uyuşmazlık meydana gelmektedir. Bu çıkarımlardan yola çıkarak kamunun taraf olduğu uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık çözüm yolları kullanımının uygun olduğu söylenebilir.

Yılmaz (2013) doktora tezi için kamu inşaat projelerinde yer alan yapım profesyonelleri ile yaptığı bir çalıştayda, kamu inşaat projelerinde yaşanan uyuşmazlıklar ile ilgili tahkim niteliğindeki kurumların az olduğunu gözlemlemiştir. Yaşanan uyuşmazlıkların resmi yargıyla çözülmesinin büyük zaman ve maliyet kaybına neden olduğu ve katılımcıların %93'ünün olası bir uyuşmazlıkta kendisine yol gösterici bir sisteme ihtiyacı olduğu sonuçları ortaya çıkmıştır.

Yurtdışında kamu projelerinde alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının kullanımını arttırmak için bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri olan İdari Uyuşmazlık Çözüm Kanunu ABD'de 1990 yılında yürürlüğe koyulmuş, 1996 yılında ise güncellenmiştir. Bu kanunda Amerika Birleşik Devletleri Federal Mahkemeleri'nin alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri kullanımını tanıyacağı ve uygun davaları bu yöntemi kullanmaya teşvik edeceği belirtilmiştir. Bu kanunda alternatif uyuşmazlık çözümünün amacı; tüm tarafların uyuşmazlık çözümü için müzakereyle çözüme ulaşması olarak tanımlanmıştır. Uygulanacak yöntemlerde de en yaygın olarak kullanılan yöntem müzakere olarak belirtilmiştir. Müzakere dışında, erken tarafsız değerlendirme, kısa yargılama, bağlayıcı olmayan tahkim kullanılabilir görülmüştür. Bunlara ek olarak taraflar bir özel sektör alternatif uyuşmazlık çözümçüsünü de tarafsız üçüncü kişi olarak seçebilmektedirler (The Administrative Dispute Resolution Act of 1996). Bu kanunla beraber ilk kez alternatif uyuşmazlık çözüm yolları kanunlaştırılmıştır. Bunun dışında Amerikan Tahkim Derneği (AAA) 2000'de UİK kurallarını içeren prosedürler yayınlamıştır (AAA 2000). Bu kanunun etkisiyle ABD'de kamu projelerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kullanımının arttığı, sürecin kısaldığı ve maliyetlerin düştüğü gözlenmiştir (Özbek 2016).

Endonezya’da 2017 yılında yürürlüğe giren yeni ‘Endonezya Yapım Kanunu’ ile yapım projelerinde karşılaşılan uyuşmazlık çözümünde müzakere, uzlaştırma ve tahkim dışında UK kullanılabileceği belirtilmiştir. Böylece Endonezya için UK ilk defa kanunlarda yer almış olur (Makarim 2018).

İngiltere’de İnşaat Mühendisleri Enstitüsü 2005 yılında ‘Uyuşmazlık Çözüm Kurulları Kuralları’ isimli ilk yayını yapmıştır. Bu yayında UK uyuşmazlık çözüm yollarından birisi olarak kabul edilmekte ve kullanım kuralları anlatılmaktadır. Son olarak 2012’de güncellenen bu prosedürler hala kullanılmaktadır (ICE 2012).

Brezilya’nın São Paulo eyaletinde 2018 yılında uyuşmazlık kurullarının kamu sözleşmelerinde kullanılabileceği 16.873 nolu yasa ile düzenlenmiştir. Bu yasa tarafların UİK, UKK veya KUK arasından kendi durumlarına göre seçim yapmasına izin vermektedir (McKenzie 2018).

Kamu yapım projelerinde karşılaşılan uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda kamu özel işbirliği (KÖİ) ile yapılan projelerin de bu konuya dahil edilmesi gerekir. KÖİ projelerinde uyuşmazlık oluşma riski hayli yüksektir. Bu projelerin kamu yararı için gerekli temel projeler olması ve sözleşme süresi oldukça uzun olması nedeniyle uyuşmazlıklardan kaçınmak büyük önem taşımaktadır (DRBF 2019).

DRBF (2019) UK’ların pek çok ülkede KÖİ projelerinde başarılı bir şekilde çalıştığını gözlemlemiştir. Bazı projelerde geçici olarak teknik, finans ve kamu olarak üç ayrı kurulun bulundurulduğu ve oluşan uyuşmazlığa göre kurullara başvurulduğu da görülmüştür. Ancak böyle durumlarda kurulun geçici yapısı nedeniyle uyuşmazlıklardan kaçınılması mümkün olmamaktadır. Avusturalya’da ise kalıcı UK kullanımıyla oldukça başarılı şekilde tamamlanan KÖİ projeleri bulunmaktadır.

2013 yılında 1000 katılımcıyla yapılan JICA tarafından fonlanan bir ankette ‘Ülkenizdeki altyapı projelerinde neden FIDIC geniş ölçüde kullanılmamaktadır?’ sorusu sorulmuştur. Sonuçta beş farklı engel algılandığı görülmüştür. İlki FIDIC sözleşmeleri kamu projelerinde kullanılmamaktadır çünkü sözleşme şartları ile ülke kanunları ve standartları arasında çelişki bulunmaktadır. Bir diğeri; UKK’nın pahalı olduğu düşüncesiyle sözleşmelerden silinmesi ve akredite bir UKK tabakası olmamasıdır. Üçüncü engel olarak FIDIC ve UKK konusunda bilgisizlik ve bunların pek çok tebliğler, zaman limitleri içeren hasım sözleşmeler olduğu algısı görülmüş. Bir sonraki engel, UKK’nın uyuşmazlık çözümünde tahkimi taklit eden diğer bir katman olduğu algısıdır. Son olarak da UKK kararlarının ülkemizde uygulanabilir olmaması yanıtı alınmıştır. Tüm bu engeller sonrasında JICA tarafından aşılmaya çalışılmıştır (Castro 2018). Türkiye’de de FIDIC sözleşme şartları ve ülke kanunları arasında çelişki bulunması, akredite bir UK tabakası olmaması, FIDIC ve UK konusunda yeterli bilgiye sahip olmama nedenleri geçerliliğini sürdürmektedir. Bunun bir sonucu olarak da UK ülkemizde yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Kamu İhale Kanunu’nun (2002) 3. maddesinde bazı istisnai durumlarda farklı standart formların da kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu maddeye istinaden uluslararası bankalardan kredi kullanılarak yapılan projelerde FIDIC gibi standart formların kullanıldığı ve bu formların gereklerinin yapıldığı görülmüştür. Bu tarz projelere örnek olarak 2007-2009 yılları arasında yapılan, Avrupa Yatırım Bankası finansmanlı BUSKİ

Su Temin SCADA Sistemi Yapım Projesinde FIDIC Turuncu Kitap’a göre geçici UKK kullanılmıştır. Dünya Bankası finansmanlı 2003-2005 yılları arasında yapılan ve dünya bankasının küçük işler dokümanlarına göre İstanbul Teknik Üniversitesi Arı Teknokent Ofis Binası Yapım Projesi’nde bir karar verici atanmıştır. Ancak bu iki projede de UK kullanımının uyuşmazlıklardan kaçınma konusundaki başarısı test edilmemiştir (Tezcan 2010b). Bunlar dışında 2004 yılında yapımına başlanan Marmaray projesinde 1999 FIDIC sözleşmeleri ve bu sözleşme uyarınca UKK kullanılmıştır. Proje sürecinde UK’ya 45 kere uyuşmazlık çözümü için başvurulmuş ve 45 uyuşmazlık da resmi yargıya taşınmadan UK tarafından çözülmüştür. Bunların dışında Marmaray projesinde çalışan uzmanlar UKK’nın uyuşmazlıklardan kaçınma konusunda da yardımcı olduklarını belirtmişlerdir (DRBF 2019; Alpkökin and Capar 2019).

Türkiye’de alternatif uyuşmazlık çözüm yolları hem özel sektörde hem de kamu sektöründe pek fazla kullanılmamaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin standart formlarda olmamasının da bu konuda etkisi bulunmaktadır. Yurtdışında sıklıkla kullanılan FIDIC, ICE, ICC gibi kurumların standart dokümanları uyuşmazlığı alternatif yöntemlerle çözmeye teşvik eder. Türkiye’de kullanılan standart dokümanlarda böyle bir başlığa rastlanmamıştır. Alpkökin and Capar (2019) Türkiye’de FIDIC ve Dünya Bankası sözleşmesi kullanan birkaç proje dışında UK kullanılmadığını, ancak yasal olarak UK kullanımının kanunda yer edinmesinin olası ve gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda kamu sektörünün özel sektöre yol gösterici olması, kamunun taraf olmadığı durumlarda da mevcut dokümanların standart doküman olarak sıklıkla kullanılması sebebiyle kamunun taraf olduğu yapım sözleşmelerinde alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin teşviki önem kazanmaktadır.

2.6. Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu

1913 yılında Dünya Fuar Sergileri için pek çok ülkeden danışman mühendisler küresel bir federasyon oluşturmak amacıyla bir araya geldi. Belçika, Fransa ve İsviçre Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils (Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu) kurmaya karar verdi. Diğer ülkeler ilk yıllarda geçici bağlantılarını sürdürdüler. Yıllar içerisinde üye sayısı arttı, Avrupa’dan pek çok ülke, Avusturalya, Kanada, Güney Afrika ve ABD’nin de 1959 yılında katılması sonucunda FIDIC gerçek anlamda uluslararası bir federasyon haline geldi (Anonymous 1).

FIDIC’e her ülkeden ancak bir kuruluş üye olabilmektedir. 1987 yılında Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği FIDIC’e üye olmuş ve ülke temsilciliğini üstlenmiştir (Anonim 2). FIDIC’in şu anda dünya çapında bir milyondan fazla mühendislik uzmanını ve 40.000 firmayı temsil eden 102 üye birliği bulunmaktadır.

FIDIC, üye birlikleri adına danışmanlık mühendisliği endüstrisinin stratejik hedeflerini teşvik etmek ve uygulamak ve üyelerine ilgi alanlarına giren bilgi ve kaynakları yaymakla görevlidir. FIDIC, hedeflerine ulaşmak için, standart ön yeterlilik formları gibi ilgili malzemelerle birlikte, işverenler ve yükleniciler, danışmanlar, alt danışmanlar, ortak girişimler ve temsilciler için uluslararası standart sözleşme formları yayımlar. FIDIC’in yayınladığı bu standart formlar uluslararası ticaret alanında sıklıkla kullanılmasının dışında pek çok çok uluslu kredi kuruluşu ve çok uluslu banka tarafından benimsenmiştir. Bu kuruluşlar kredi verirken finanse ettikleri projelerde FIDIC standart sözleşmelerinin kullanılmasını şart koştuklarıdır (Anonymous 2).

FIDIC ilk standart sözleşmesini 1957 yılında ICE sözleşmelerini yeniden düzenleyerek üretti. 1987 yılına kadar standart formlarda düzenlemeler yapılırsa da bilinen ilk FIDIC Kırmızı ve Sarı Kitap bu yılda basılmıştır. Kırmızı kitap geleneksel proje teslim sistemi, Sarı Kitap ise tasarım-yapım proje teslim sistemi için hazırlanmıştı. 1990’larda anahtar teslim sözleşmenin ve Turuncu Kitabın ortaya çıkması Kırmızı ve Sarı Kitapta köklü düzenlemeler yapılmasını gerektirdi. 1999 yılında “Gökkuşuğu Serisi” adıyla Kırmızı, Sarı, anahtar teslim projeler için Gümüş ve küçük bütçeli projeler için Yeşil Kitap piyasaya sürüldü (Bunni 2005). Bundan 18 yıl sonra 2017 yılında ise bu kitapların ikinci versiyonları yayınlandı.

FIDIC’in uyuşmazlıkların çözümünün tarihsel gelişimine baktığımızda 1999 öncesi, 1999-2017 arasını ve 2017 sonrasını ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. 1999 öncesinde tip sözleşmelerde uyuşmazlık çözümü için iki öneri getirilmiştir. Anlaşmazlığın yargıya götürülmeden çözülmesi için bir uzlaştırma süreci tanımlanmış, buna rağmen uyuşmazlık çözülmemişse uluslararası tahkime başvurulması önerilmiştir. Uzlaştırma sürecinde mühendisin uzlaştırıcı rolü vardır. Mühendis kendisine başvurulmuş uyuşmazlıklarda tarafsız olarak anlaşmazlığı çözümlenmeye çalışır. Eğer taraflar mühendisin kararından memnun olmazlarsa memnuniyetsiz bildirimi vererek tahkime başvurabilirlerdi. Bu süreçte mühendisin işveren tarafından atanması ve yapılan işleri işveren adına kontrol ediyor olması mühendisin tarafsızlığına gölge düşürmekteydi (Haznedaroğlu ve Güncan 1996).

1996 yılında Kırmızı Kitap’a getirilen ek ile Uyuşmazlık Karar Kurulu ilk olarak ortaya çıkar. İşveren tarafından atanan mühendis dışında uyuşmazlıklar hakkında tarafsız ve bağımsız bir karar mercii olması UKK’nın önemli özelliklerindendir. Bu kurul sözleşmenin başlangıcında, sahayı düzenli aralıklarla ziyaret ederek şantiyede devam eden çalışmalarla ilgili bilgili ve iletişim halinde olan, yarı hakem gibi görev yapacak bir veya üç kişiden oluşur. Bu uzmanlar ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlığı çözümlenmek amacıyla hazır bulunurlar. 1999 yılına gelindiğinde FIDIC, tüm dokümanların yerine yeni bir seriyi ortaya çıkarır. Bu serideki dokümanlarda UKK biraz değişime uğrayarak yerini alır. Bu sözleşmelerdeki uyuşmazlık çözümü hak talepleri ile birlikte ele alınmıştır (Bunni 2005). UKK genellikle sözleşme aşamasında kurulur. Ancak ek bir madde ile uyuşmazlık oluşuktan sonra geçici UKK kurulması da mümkündür. Geçici UKK uyuşmazlık oluşuktan sonra atanır ve söz konusu uyuşmazlık çözümünden sonra dağılır.

Taraflar arasında bir hak talebi oluştuğunda öncelikle mühendise başvurulur, mühendis kararından bir taraf memnun olmazsa bunu bildirerek UKK’ya başvurabilir. UKK tarafların sunumlarını yaptıkları bir oturum düzenler ve bunun sonucunda bir karar varır. Bu karar taraflar için bağlayıcıdır. Ancak taraflardan herhangi birisi memnuniyetsizlik bildirimi vererek tahkim yolunu açabilir. Tahkime başvurmadan önce taraflar dostane uyuşmazlık çözümünü deneyebilirler. Uyuşmazlık yine çözüme ulaşmazsa tahkim ile nihai uyuşmazlık çözümü uygulanır.

2017 yılına gelindiğinde ise FIDIC’in yayınlamış olduğu 1999 serisinin ikinci versiyonları uygulamaya koyulur. Bu versiyonlardaki en köklü değişikliklerden birisi hak talebi ve uyuşmazlıkların ayrı bölümler altında incelenmesidir. Bir diğeri de uyuşmazlıklardan kaçınma konseptinin vurgulanarak UKK yerine uyuşmazlık kaçınma ve karar kurulunun ortaya çıkarılmasıdır. FIDIC 2017 versiyonlarındaki uyuşmazlık çözüm süreci çalışmanın bulgular bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

Yapım sektörünün en büyük sorunlarından birisi olan uyuşmazlık konusu Türkiye’de de yapım sektörünü olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle kamunun taraf olduğu projelerde, diğerlerine göre uyuşmazlıklara daha sık rastlanması ve bu uyuşmazlıkların çözümü için yeterli alternatif çözüm yolu bulunmaması da sorunun büyümesine neden olmaktadır. Yapım sürecinde ortaya çıkan çatışmalar doğru yönetilmediğinde veya çatışmaların üzeri örtülmeye çalışıldığında ilerleyen süreçte problemler gün yüzüne çıkmakta ve süreci olumsuz etkilemektedir. Bu bilgiler doğrultusunda bu bölümde araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi tartışılacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de yapım sektöründe ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için genellikle resmi yöntemler kullanılmakta, alternatif çözüm yöntemleri mevzuatta kendilerine yer bulamamaktadır. Resmi yöntemler de hem uzun sürmesi hem de taraflar arasındaki iletişimi kötü yönde etkilemesi nedeniyle proje gidişatını sekteye uğratabilmektedir. Bu durum kamu kaynaklarının etkin kullanımına bir engel teşkil etmektedir. Yurtdışında ise özellikle dünya bankalarından krediler alarak yapılan inşaat işlerinde, yapım sürecinde karşılaşılan uyuşmazlıklarda, uyuşmazlık kurulu kullanımı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. UK yurtdışında sıklıkla kullanılsa bile ülkemizde UK kullanımı ve yapım profesyonellerinin UK konusundaki bilgileri oldukça sınırlıdır.

Bu konuda yapılan akademik çalışmalar da hem sayıca azdır hem de güncelliklerini yitirmişlerdir. Özellikle, yakın bir tarih olan Aralık 2017’de yapım sürecinde karşılaşılan uyuşmazlıkların çözümünde köklü bir güncelleştirme yapmış olan FIDIC dokümanları özelinde yapılan çalışmalar sınırlıdır.

Bu çalışmanın amacı, inşaat sektöründe, yapım aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm yöntemlerinden uyuşmazlık kurullarının incelenmesi, KİK ve FIDIC dokümanları arasında uyuşmazlık çözümü konusunda maliyet, süre ve kalite kriterleri üzerinden bir karşılaştırma yapılarak KİK’in eksik yönlerinin ortaya konulmasıdır. KİK’in uyuşmazlık çözümü konusunda açığa çıkarılan eksik yönlerinin tamamlanması sonrasında kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkesine göre projelerin en kısa süre, en iyi kalitede ve en uygun maliyetle bitirilmesinin daha mümkün olacağı ön görülmektedir. Kamunun özel sektöre öncülük etmesi ve kamu tip sözleşmelerinin özel sektör tarafından da kullanılması gibi nedenlerle kamunun taraf olduğu projelerde UK kullanılmasının paralel olarak özel sektörde de UK kullanımını arttıracakı düşünülmektedir. Aynı zamanda çalışma kapsamında örnek UK kullanımı için en güncel dokümanlar olan FIDIC 2017’nin kullanılmasıyla literatürde bu konudaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışma inşaat sektöründe proje tasarım aşaması tamamlanıp, ihale edildikten ve yüklenicisi ile sözleşme yapıldıktan sonra, yapım aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm yollarını kapsamaktadır. Araştırma evrenini Türk kamu yapım projelerinde kullanılan KİK ve KİSK kanunları, bunların alt dokümanları ile uluslararası projelerde sıklıkla kullanılan FIDIC Kırmızı Kitap 2017 basımı dokümanları

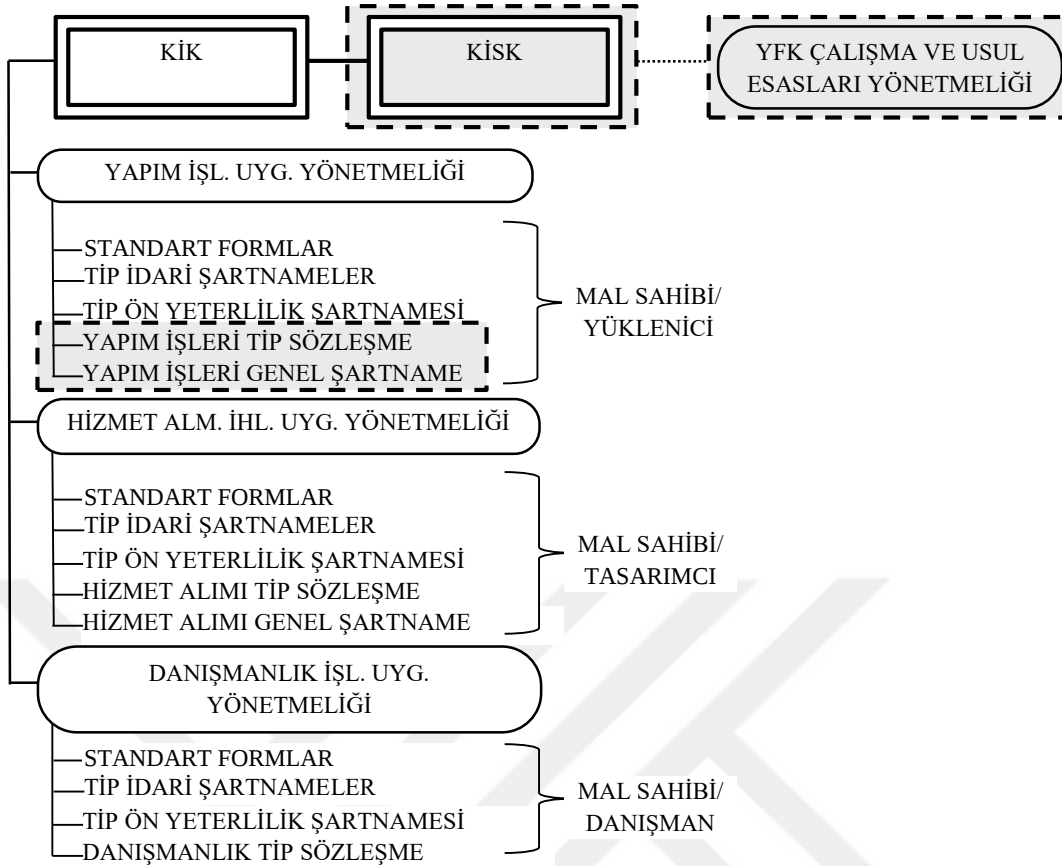
oluşturmaktadır.

Araştırma evreninin sınırlarını daha belirgin hale getirmek amacıyla öncelikle Türk kamu mevzuatı taranmıştır. Bunun sonucunda Türkiye’de kamunun taraf olduğu tüm işlerin Şekil 3.1.’de görüldüğü üzere, birbirleriyle bağlantılı olan KİK ve KİSK kanunları altında yapıldığı görülmüştür. Bu kanunlarla direkt olarak bir bağlantısı olmayan ancak anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynayan YFKY bulunmaktadır. KİK, kamunun taraf olduğu işlerdeki ihale sürecini işlerken, KİSK kamunun taraf olduğu ihalelerin nasıl uygulanacağını işlemektedir. YFKY, görevlerinden birisi de belirli konulardaki anlaşmazlıkların çözümünü sağlamak olan YFK’nın çalışma usul ve esaslarını belirler (YFKY 2020). Bu yönetmelik Haziran 2020 tarihinde yürürlüğe girmiş oldukça yeni bir yönetmeliktir.

Kamunun mal sahibi olarak yer aldığı yapım işlerinde KİK kapsamında üç farklı iş modeli bulunmaktadır. Bunlardan yapım işleri ile ilgili olanı Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliğidir (YİUY). Bu yönetmelikte mal sahibi ve yüklenici arasındaki ihale süreci işlenmiştir. YİUY eklerinde standart formlar, farklı ihale usulleri için tip idari şartnameler, tip ön yeterlilik şartnamesi, YİTS ve YİGŞ bulunur (YİUY 2009).

Kamunun mal sahibi olduğu ve yapım işlerinde tasarım işleri için hizmet aldığı ihalelerde Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği kullanılır. Bu yönetmelikle mal sahibi ile tasarımcı arasındaki ihale süreci tariflenir. Bu yönetmelik eklerinde de standart formlar, farklı ihale usulleri için tip idari şartnameler, tip ön yeterlilik şartnamesi, hizmet alımı tip sözleşmesi ve hizmet alımı genel şartnamesi bulunur (Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği 2009).

Son olarak kamunun mal sahibi olarak danışmanlık hizmetleri aldığı durumlarda Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği kullanılmaktadır. Bu yönetmelik danışmanla mal sahibi arasındaki ihale sürecini işlemektedir. Bu yönetmelik eklerinde standart formlar, tip idari şartname, tip ön yeterlilik şartnamesi, danışmanlık hizmet alımı tip sözleşmesi ve bulunur (Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği 2009).

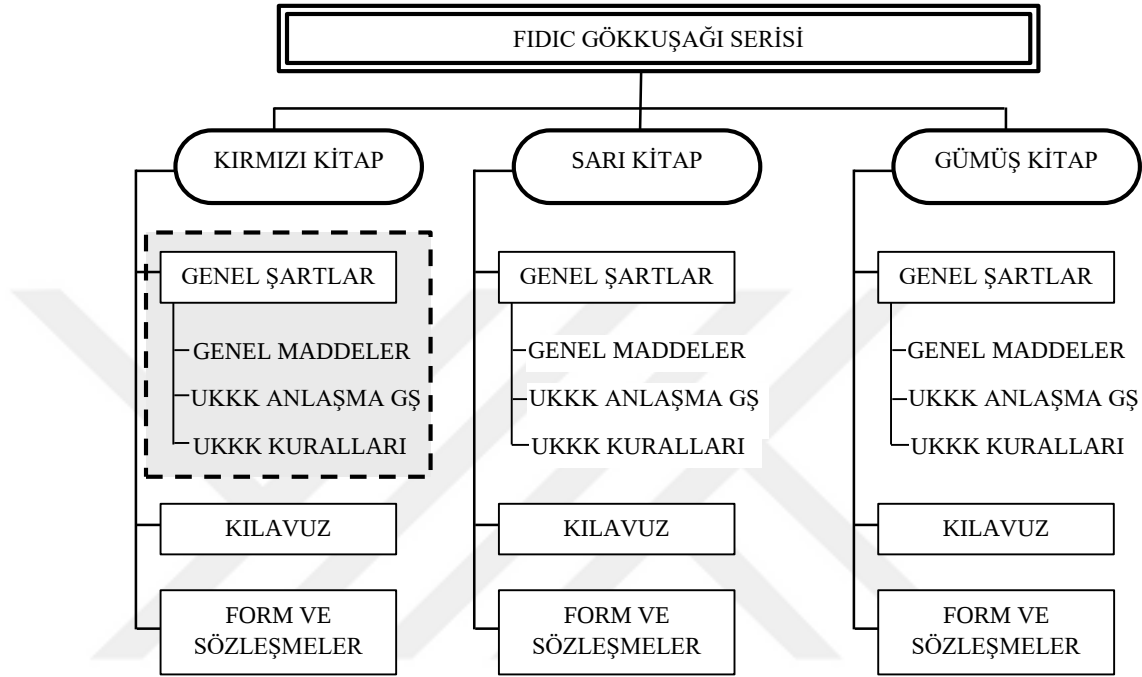
Şekil 3.1. KİK dokümanları şeması

Çalışma, ihale süreci sonrasında, yapım aşamasında, mal sahibi ve yüklenici arasında oluşan uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle mevzuatın bu konuyla ilgili olan KİSK, YFKY, YİTS ve YİGŞ dokümanları “Bulgular” kısmında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Türk yapım mevzuatı ile karşılaştırmak üzere dünyada uyuşmazlık kurulu kullanımı destekleyen ve bu konuda dokümanları bulunan kuruluşlar taranmıştır. FIDIC, ICC, ICE, JICA, CI Arb bu kuruluşlardandır. Bunların arasında bilinirliği en yüksek olan ve uyuşmazlık kurul sürecini en ayrıntılı inceleyen dokümanlar FIDIC dokümanlarıdır. Bununla birlikte FIDIC, özellikle uyuşmazlıklar konusunda büyük gelişmeler yaptığı yeni versiyon dokümanlarını Aralık 2017 tarihinde yayımlamıştır. Bunun oldukça yakın bir tarih olmasından dolayı bu konuda yapılmış çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüş, yapılan bu çalışmanın bu boşluğu doldurması amaçlanmıştır. Bu nedenlerle de araştırma FIDIC dokümanları ile sınırlandırılmıştır.

FIDIC 2017 standart dokümanları Şekil 3.2.’de gösterilen Gökkuşuğu Serisi adı verilen Kırmızı, Sarı ve Gümüş Kitaplardan oluşmaktadır. Kırmızı Kitap, tasarımın mal sahibinin sorumluluğunda olduğu geleneksel proje teslim sistemi kullanılan inşaat ve mühendislik işlerini kapsar. Sarı Kitap, yüklenicinin sadece inşaat işlerinden değil, inşa edilecek işlerin tasarımından da sorumlu olduğu tasarım-yapım proje teslim sistemine sahip sözleşmeler için hazırlanmıştır. Gümüş kitap ise anahtar teslim sözleşmeler için kullanılmaktadır (FIDIC 2017a; FIDIC 2017b; FIDIC 2017c).

Gökkuşığı Serisinin tüm kitapları 3 ana başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak genel şartlar kısmı yer alır. Genel şartlar kısmında kitabın temelini oluşturan 21 genel madde, bunlara ek olarak gelen UKKK Anlaşma Genel Şartnamesi ve UKKK Usul Kuralları bulunmaktadır. İkinci ana başlık olan Kılavuz kısmı, uygun olduğu yerlerde çeşitli alt maddeler için özel hükümler hazırlayanlara yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Son ana başlıkta da, teklif mektubu formları, kabul mektubu, sözleşme anlaşması ve UKKK anlaşması taslakları bulunmaktadır (FIDIC 2017a; FIDIC 2017b; FIDIC 2017c).

Şekil 3.2. FIDIC Gökkuşığı Serisi dokümanları

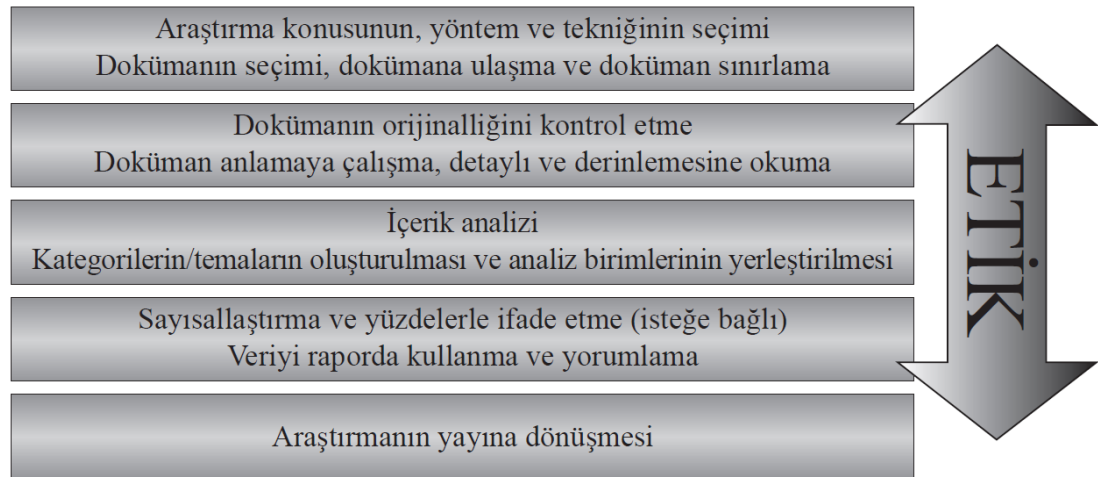
Türk kamu yapım projelerinde tasarımın mal sahibi sorumluluğunda olduğu geleneksel proje teslim sistemi kullanılmaktadır. Bu nedenle de FIDIC dokümanları arasından bu yönetime uygun olan Kırmızı Kitap tez kapsamına alınmıştır. Kırmızı Kitabın UK işleyişine ilişkin bilgilerin verilen ilk ana başlığı olan “Genel Şartlar” kısmı dikkate alınmıştır. Kitabın temelini oluşturan maddelerden madde 21, uyuşmazlıkların çözümüne ayrılmıştır. Bu nedenle madde 21, UKKK GŞ ve UKKK Usul Kuralları kısımları tezin “Bulgular” bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, Yıldırım (1999) gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamıştır. Nitel araştırmada süreç araştırmacının, araştırma ile ilgili konuyu şekillendirmesi ile başlar. Sonrasında bu konu ile ilgili kaynak incelenir, kullanılacak araştırma yöntemi seçilir, veriler toplanır, organize edilir, analiz edilir, bulgular ortaya koyulur ve son olarak raporlaştırılarak çalışma yayımlanır (Punch 2006).

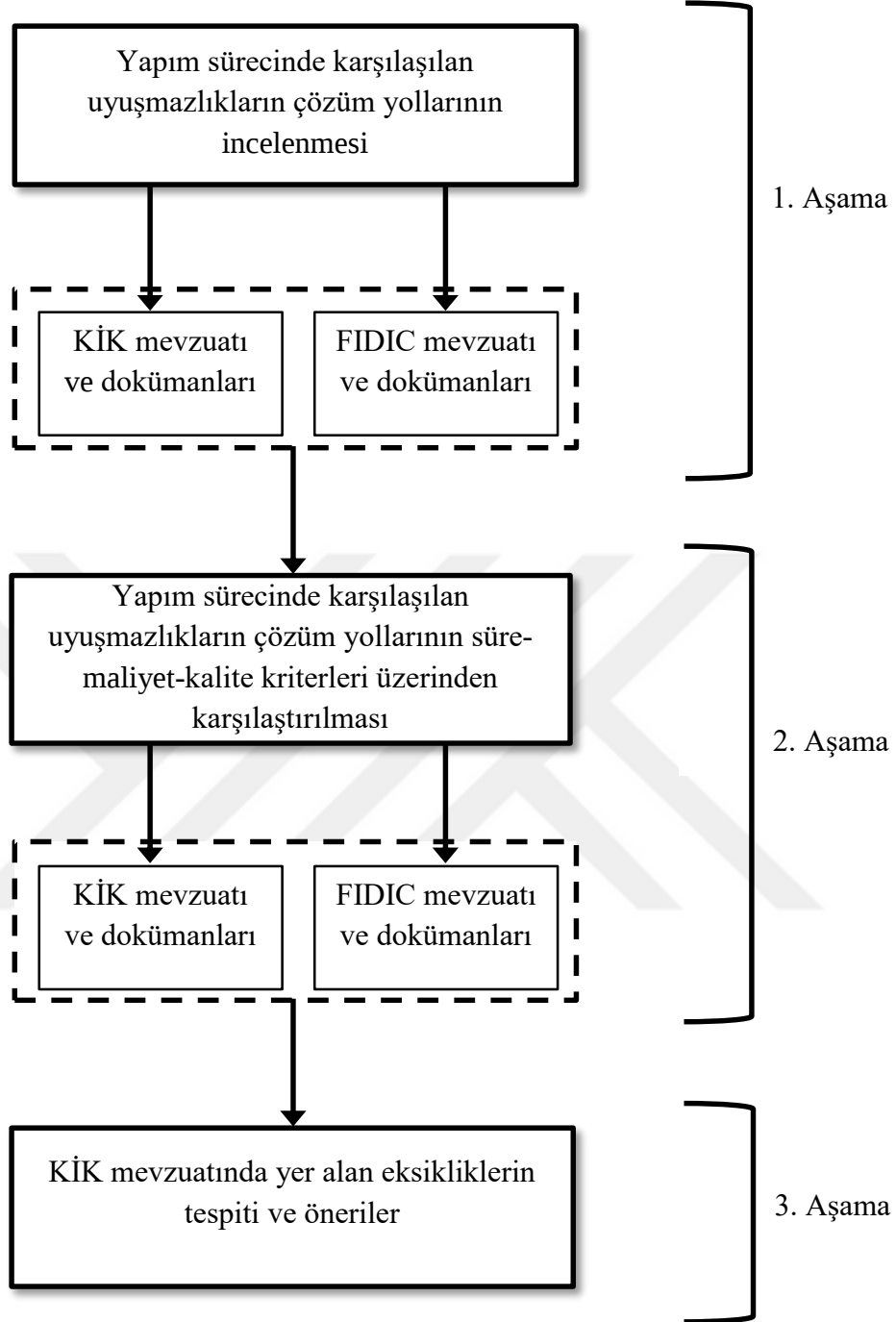
Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini dikkatle ve sistematik olarak analiz etmeye yarayan bir yöntemdir (Wach 2013). Kullanılacak dokümanlar, bir araştırmacının müdahalesi olmaksızın kaydedilmiş olmalıdır. Araştırmalarda kullanılabilecek doküman çeşitleri olarak, kitaplar, mektuplar, dergiler, günlükler, haritalar, çizelgeler, istatistikler, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler, gazeteler, fotoğraflar, anılar, röportajlar, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resimler, videolar, mesajlar sayılabilir (Kıral 2020).

Doküman analiz sürecini birbirinden farklı tanımlayan çeşitli araştırmacılar bulunmaktadır. Bunları inceleyerek kendi doküman analiz sürecini oluşturan Kıral (2020) Şekil 3.3.'ü oluşturmuştur. Burada araştırma süreci, araştırma konusunun ve sonrasında yöntemin seçimi ile başlamaktadır. Araştırmada kullanılacak dokümanların seçimi, bu dokümanlara ulaşma ve dokümanı sınırlama aşamaları gelmektedir. Bundan sonra dokümanın orijinalliği kontrol edilir ve dokümanın detaylı okunmasına geçilir. İçerik analizi, veri elde etme ve elde edilen verinin çalışmada kullanılmasından sonra çalışmanın yayınlanması aşamaları bulunmaktadır. Ancak bu süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli nokta çalışmanın ilk aşamalarından itibaren yayına dönüşene kadarki süreçte etik unsurudur.

Şekil 3.3. Doküman analizi süreci (Kıral 2020)

Doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışma 3 ana aşamadan oluşmaktadır (Şekil 3.4). Birinci aşamada ilk olarak Türk yapı mevzuatı KİSK, YİTS, YFKY ve YİGŞ dokümanları sınırlığında uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri konusu özelinde analiz edilmiştir. Sonrasında FIDIC Kırmızı Kitap Genel Şartlar madde 21, UKKK GŞ ve UKKK Usul Kuralları da uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri özelinde analiz edilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında proje yönetiminin en önemli kriterleri olan süre, maliyet ve kalite esas kriterler olarak alınarak incelenen KİK ve FIDIC uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin karşılaştırılmalı analizi yapılmıştır. Üçüncü ve son aşamada ise KİK'in FIDIC'e göre uyuşmazlık çözüm yolları bakımından eksik kalan yönleri tespit edilmiştir.

Şekil 3.4. Çalışmayı oluşturan aşamalar

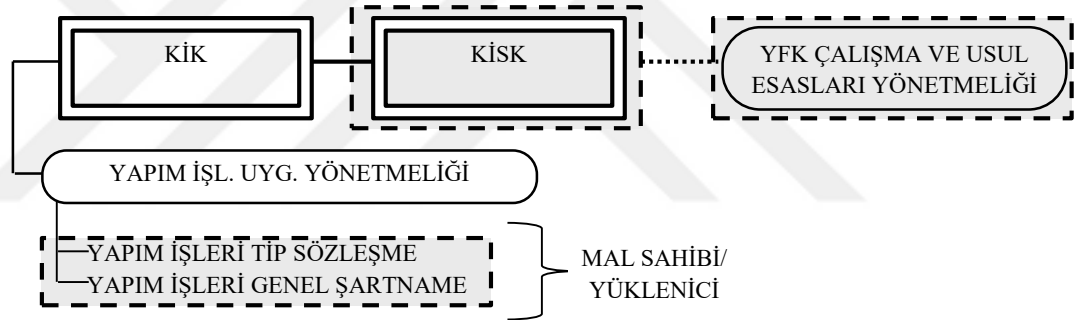
4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde kamunun taraf olduğu projelerde kullanılan dokümanlar ile FIDIC Kırmızı Kitap sözleşmeleri ve alt dokümanlarında yer alan yapım sürecinde karşılaşılan uyuşmazlıkların çözüm yolları ayrıntılı olarak incelenmiş ve karşılaştırma ortamı sağlanmıştır.

4.1. KİK Kapsamında Yer Alan dokümanlar ve Uyuşmazlık Çözüm Süreci

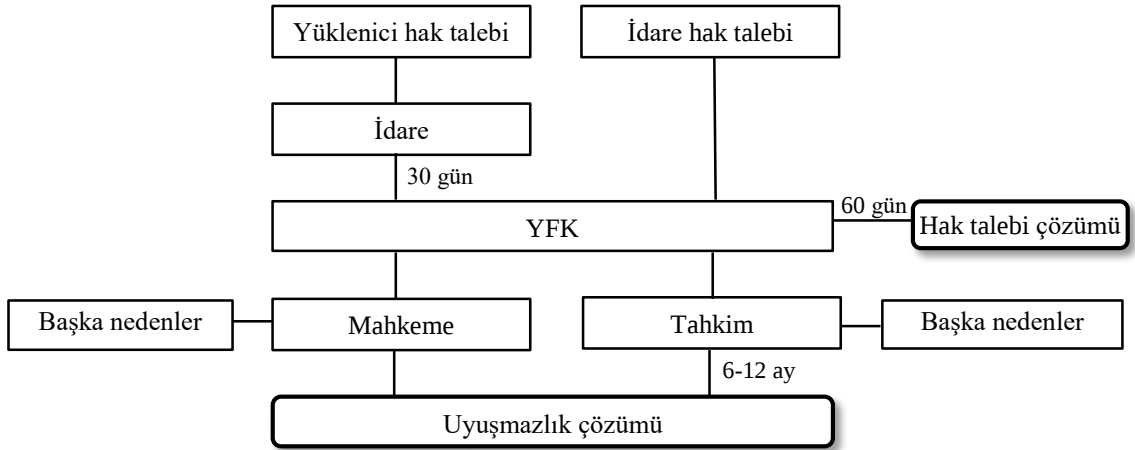
Türkiye ekonomisinde inşaat sektörü büyük yer tutmaktadır. Bu sektördeki büyük işverenlerden en önemlisi de kamudur. Kamunun taraf olduğu inşaat projelerindeki uyuşmazlık çözüm süreci için mevzuatı taradığımızda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir.

Türkiye yasalarında yapım projelerinde karşılaşılan uyuşmazlıklar ve çözümleri için ayrı bir yönetmelik veya kapsamlı olarak çözüm yöntemi anlatılan bir bölüm bulunmamaktadır. İdare ve yüklenici arasında, yüklenici ve yapı denetim görevlisi arasında oluşan uyuşmazlıkların çözümleri için farklı yönetmeliklerde kısım kısım bilgiler bulunmuştur. Uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri hakkında bilgi veren dokümanlar olan KİSK, YFKY, YİTS ve YİGŞ incelenmiştir.

Şekil 4.1. KİK kapsamındaki uyuşmazlık çözümüne ilişkin dokümanlar

Tüm KİK ve KİSK dokümanları incelendiğinde yüklenici ve idare arasında ortaya çıkan hak taleplerinin çözüm yöntemleri için Şekil 4.2'deki şema oluşturulmuştur. Yüklenici ve idare arasında oluşan hak talepleri kanunda belirtilen belirli konularda ise YFK'ya başvurulur. YFK'dan çıkan kararlar hak talebi çözülebilir. Eğer bu karardan taraflardan birisi memnun olmazsa uyuşmazlık oluşmuş olur ve memnuniyetsiz taraf sözleşmesinde belirtilen şekilde resmi yargı yöntemini kullanabilir. Söz konusu uyuşmazlık nedeni veya başka nedenlerle taraflardan herhangi birisi sözleşmede belirtilen tahkim veya mahkeme yargılaması yöntemini seçebilir.

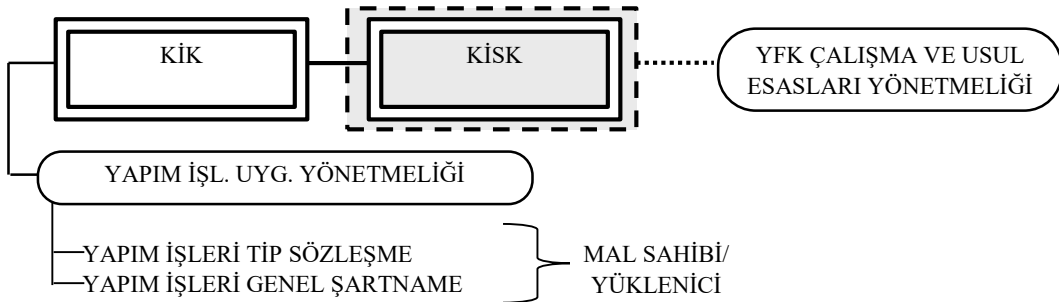

Şekil 4.2. KİK ve KİSK dokümanlarına göre yüklenici ve idare arasındaki hak talebi ve uyuşmazlık çözümü

KİK kapsamındaki dokümanların uyuşmazlık çözümüne ilişkin kısımları bu bölüm dahilinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.1.1. Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu

KİSK, KİK ile doğrudan bağlantılı, YFKY ile dolaylı olarak bağlantılıdır (Şekil 4.3). 2002 yılında KİK’den hemen sonra yürürlüğe giren KİSK’de genel olarak genel hükümler, sözleşmenin uygulanması, yasaklar ve sorumluluklar, çeşitli hükümlere ve son hükümlere yer verilmiştir. KİSK’in amacı, KİK’e göre yapılan ihalelere ilişkin sözleşmelerin düzenlenmesi ve uygulanması ile ilgili esas ve usulleri belirlemektir (KİSK md.1 2002).

Şekil 4.3. Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu

Kanunun uygulamasında birlik sağlanması amacıyla idarelerce yapılacak olan sözleşmelerde resmi gazetede yayınlanan tip sözleşme hükümleri esas alınır (KİSK md.5 2002). Kanunda yapım işlerinde kullanılacak sözleşme türleri de belirtilmiştir.

- Yapım işlerinde; uygulama projeleri ve bunlara ilişkin mahal listelerine dayalı olarak, işin tamamı için anahtar teslimi götürü bedel sözleşme (KİSK md.6.a 2002),
- Yapım işlerinde; ön veya kesin projelere ve bunlara ilişkin mahal listeleri ile birim fiyat tariflerine göre toplam bedel üzerinden birim fiyat sözleşme

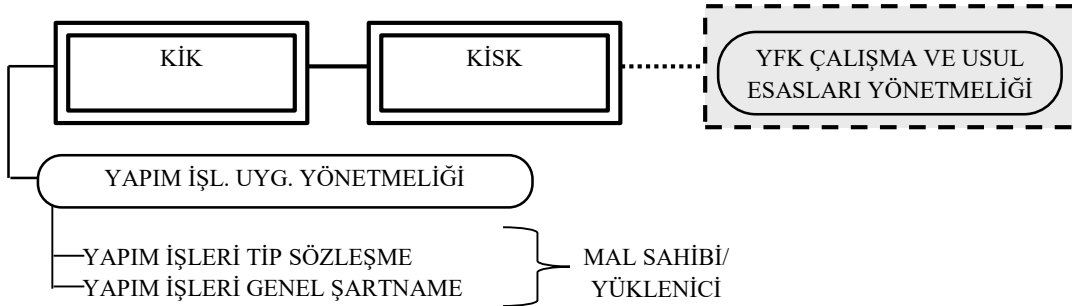
(KİSK md.6.c 2002),

- Yapım işlerinde; işin niteliğine bağlı olarak iş kalemlerinin bir kısmı için anahtar teslimi götürü bedel, bir kısmı için birim fiyat teklifi alma yöntemleri birlikte uygulanan ihaleler sonucunda karma sözleşme (KİSK md.6.d 2002),
- Çerçeve anlaşmaya dayalı olarak idare ile yüklenici arasında imzalanan “münferit sözleşme” düzenlenir (KİSK md.6.e 2002).

20 Şubat 2020 Tarihli ve 31045 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7221 Nolu “Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile KİSK’e ek olarak iki madde eklenmiştir. Ek md. 1 ile yapım ve yapım ile ilgili danışmanlık hizmet işlerine ilişkin sözleşmelerin uygulanmasında, yüklenici ve idare arasında belirli konulardaki anlaşmazlıkların çözüm yetkisi YFK’ya verilmiştir (KİSK ek md.1. 2002). Ek md. 2’de ise YFK’ya başvuru ve anlaşmazlık çözüm süreci işlenmiştir. Bu maddelerdeki düzenlemeler YFKY bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir. Yakın zamanda yapılan bu düzenlemeden önce de taraflar anlaşmazlıkların çözümü için YFK’ya başvuruda bulunma hakkına sahipti. Ancak YFK kararı bağlayıcı değil, daha çok tavsiye niteliğindedir. Bu düzenleme ile birlikte mahkemeye başvurmadan önce YFK kararı ile belirli konulardaki anlaşmazlıklarda daha hızlı sonuç almak amaçlanmıştır.

4.1.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği, KİK ve KİSK ile doğrudan bağlantılı değildir. Fakat KİSK ile dolaylı olarak bağlantısı vardır (Şekil 4.4). Bu yönetmelik, YFK’nın çalışma usul ve esaslarını belirlemek amacıyla 112. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine dayanılarak hazırlanmıştır (YFKY md.1. md.2. 2020).

Şekil 4.4. Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği

Yüksek Fen Kurulu bir başkan ve biri hukukçu olmak üzere on yedi üyeden oluşur (YFKY md.4. 2020). YFK’nın pek çok görevi bulunmaktadır. İmar mevzuatı, yapım ve teknik konularda idareler arasında oluşan anlaşmazlıkları inceleyip karara bağlamak, bayındırlık, iskan ve yapım, onarım işleri ile ilgili şartname, tip sözleşme, rayiç bedel, birim fiyat, yaklaşık maliyet gibi dokümanları hazırlayıp yayımlamak, teknik gelişmeleri incelemek, teknik konularda koordinasyon sağlamak ve eğitimler vermek bu görevler arasındadır (YFKY md.5. 2020).

Yukarıda sayılan görevler dışında YFK, yapım işleri ve yapım ile ilgili danışmanlık hizmetleri sözleşmelerinin uygulanmasında;

- Sözleşmede bulunmayan veya fiyatı belirli olmayan işlerde fiyatın tespiti,
- İhale dokümanları arasında uyumsuzluk,
- İş programı anlaşmazlıkları,
- Fiyat farkı hesaplanması ve ödemeleri,
- Sürenin uzatılması ve ödenek arttırılması,
- Geçici ve kesin kabul işlemleri,
- Gecikme halinde uygulanacak cezalar,
- İlave işler ve iş eksilişleri konularında görevli ve yetkili olarak atanmıştır (YFKY md.5.a. 2020).

Bu maddeyle birlikte yüklenici ve idare arasında belirli konularda oluşan hak taleplerinde başvurulacak mercii belirlenmiştir.

Kurul başkanı kurulun uyumlu, verimli ve düzenli çalışmasını temin eder, kurul toplantılarının zamanını ve gündemini belirler, toplantılara başkanlık eder, kurul karar ve görüşlerinin ilgili idarelere bildirilmesini ve yayımlanmasını sağlar. Bunların dışında, başkanlığa ait işlerin ve konuların dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlar, yıllık bütçe teklifi, faaliyet raporları gibi dokümanların hazırlanmasını sağlar, verimliliğin arttırılması amacıyla gerekli olan ihtiyaçları belirleyerek teklifte bulunur ve bakan tarafından verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlar (YFKY md.6. 2020). Bu görev tanımları içerisinde başkanın görevini etik değerlere bağlı kalarak bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirmesi gerektiğine dair bir madde bulunmamaktadır.

Kurul üyelerinin görevleri ise, kurul toplantılarına katılmak, gereken katkıyı sağlamak, görüşlerini belirtmek, oyunu kullanmak, başkan tarafından verilen konularda özenle araştırma ve inceleme yaparak gerekçeli olarak detaylı rapor hazırlamak, gerektiğinde kurula sunmak, YFK başkanlığı ile ilgili konularda araştırma ve incelemeler yaparak konu ile alakalı teklifler ve raporlar oluşturmak, başkanın vereceği tüm diğer görevleri yapmak olarak belirtilmiştir (YFKY md.7. 2020). Kurul üyelerinin de görev tanımları içerisinde de görevlerini etik ilkelere uygun olarak tarafsız ve bağımsız olarak yapması, oyunu verirken de bu ilkelere bağlı kalması gerektiğini belirten bir madde görülmemektedir.

YFK kurul başkanının belirlediği tarihte toplanır. Kurulda görüşülecek konular ve bu konularla ilgili raporlar toplantı tarihinden en geç iki gün önce üyelere iletilir. Kurulda görüşülmeye başlanmış olsa dahi gündem başkan tarafından değiştirilebilir. Başkan gündemdeki konu ile ilgili olmak şartı ile ilgili taraf veya temsilcilerini ve uzmanları dinlemek üzere toplantıya davet edebilir (YFKY md.8. 2020).

Kurulun toplanması için en az üçte iki çoğunluk aranır ve toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar alınır. Herhangi bir kararda oylar eşitse başkanın taraf olduğu görüş çoğunluk olarak sayılır. Üyelerin çekimser oy kullanması yasaktır ve karşı görüşteki oy veren üyelerin gerekçeleri yazılı olarak karara eklenir. İmar mevzuatı ile ilgili bir

anlaşmazlığın konu olduğu durumlarda, şehir plancısı veya mimar üyelerden en az birinin toplantıda bulunması esastır (YFKY md.9. 2020).

Başkan ve üyelerin tüm toplantılara katılımları zorunludur ancak üyeler fiili ve hukuki nedenlerle toplantıya katılamayacak oldukları durumlarda önceden, acil durumlarda ise sonradan yazılı olarak mazeretlerini YFK'ya bildirmek durumundadır. Üyeler, kendilerini, eşlerini ve yakınlarını ilgilendiren kararlarla ilgili toplantılara ve oylamaya katılamazlar (YFKY md.10. 2020).

İdare veya yüklenici, sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili bir yargı veya Sayıştay inceleme süreci olmaması ön şartı ile md.5.a.'da belirtilen koşullarda YFK'ya anlaşmazlık çözümü için başvuruda bulunabilirler. Yüklenici, itirazlarını kesin kabul aşaması tamamlanmadan önce yazılı olarak idareye yapar. İdare bu itirazları en geç 30 gün içerisinde YFK'ya iletir. İdare anlaşmazlıkla ilgili itirazı YFK'ya iletirken talep yazısına söz konusu işe ait sözleşme, ihale dokümanları, görüş istenen konuya dair idarenin gerekçeli görüşü ve yüklenicinin gerekçeli beyan ve itirazları ve diğer bilgi ve belgelerin birer kopyalarını ekler (YFKY md.13. 2020). Yüklenici YFK'ya direkt olarak başvuramaz, uyuşmazlık çözümü için taraflardan birisi olan idareye başvurması gerekmektedir. Bu durumda taraflar arasında eşitlik ilkesinin gözetilmemektedir. YFK uyuşmazlıkları kendisine ibraz edilmesini takip eden 60 gün içerisinde kurulda görüşerek karara bağlar ilgili idare de bu kararı uygular (YFKY md.13. 2020). Hak talebinin Yüksek Fen Kurulu tarafından çözüm süreci Şekil 4.5.'de özetlenmiştir.

Şekil 4.5. Hak talebinin Yüksek Fen Kurulu tarafından çözümü

Kurul toplantısı ise yeterli sayıda üyenin hazır bulunmasıyla başlatılır ve gündemdeki konular sırasıyla değerlendirilmeye başlanır. Görüşülecek konu ile ilgili üyelerin önceden incelenmiş olduğu rapor okunur ve sonrasında görüşünü belirtmek isteyen üyelere istek sırasına göre başkan tarafından söz verilir. Başkan tarafından yeterince tartışıldığına karar verilen ve ilave değerlendirmeye gerek olmadığı belirtilen konularda oylamaya geçilir. Oylanacak hususlar oylamadan önce açık ve net biçimde belirtilir.

Oylamaya geçildikten sonra katılanlara söz verilmez ve başkan oyunu en son kullanır. Kurulca tartışılan konular niteliğine göre kurul kararı veya kurul görüşü olarak sonuca bağlanır ve ilgili mercilere iletilir. Kararlar ve görüşler şüphe ve tereddüde yer vermeyecek şekilde gerekçeleri ile beraber yazılır ve imzalanır. Eğer karar birliği ile alınmamışsa, azınlıkta kalan üyelerin karşı oy gerekçeleri de karara ve görüş yazısına eklenir (YFKY md.11. 2020). Kurul başkanının oyunun diğer üyeleri etkilemesini engellemek amacı ile kurul başkanının oyunu en son kullanması istenmiştir. Kurul kararı olarak nitelendirilen sonuç, bağlayıcıdır ve ilgili taraflarca uygulanmak zorundadır, resmi yöntemlere başvurmadan bozulamaz. Ancak görüş olarak nitelendirilen sonuç ise tavsiye niteliğindedir ve bir bağlayıcılığı yoktur. Oy çokluğu ile karar alınan durumlarda da karşıt görüşlerin rapora işlenmesi ile bu konudaki ikilikler de belgelenmiş olur.

Kurul kararları ve görüş yazıları varsa karşı oy gerekçeleri ile birlikte ilgili idarelere gönderilir. Bu kurul kararının Çevre ve Şehircilik Başkanlığı mensupları dışında birisi tarafından incelenmesi başkanın iznine tabidir ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu hükümleri saklıdır. Başkan tarafından uygun görülen kararlar ve görüşler, taraf ve yer adları belirli olmayacak şekilde yayımlanabilir (YFKY md.12. 2020). Bakanlığın tarafların adları ve proje yerini gizleyerek yayımlamış olduğu bu kararlar bu bölümün ilerleyen kısmında incelenmiş ve analizleri yapılmıştır.

YFK uyuşmazlıkların çözümünde resmi yollardan çok daha hızlı bir seçenektir. Yüklenicinin itirazını idareye iletmesinin ardından en geç 90 gün içerisinde itiraz karara bağlanır. Ancak uyuşmazlık çözümünde YFK'ya başvuru şart koşulmamıştır. Mahkeme veya tahkim öncesinde YFK'ya başvuru tarafların isteğine bırakılmıştır. Herhangi bir anlaşmazlık halinde taraflar konuyu direkt olarak resmi yargı yollarına da taşıyabilmektedirler.

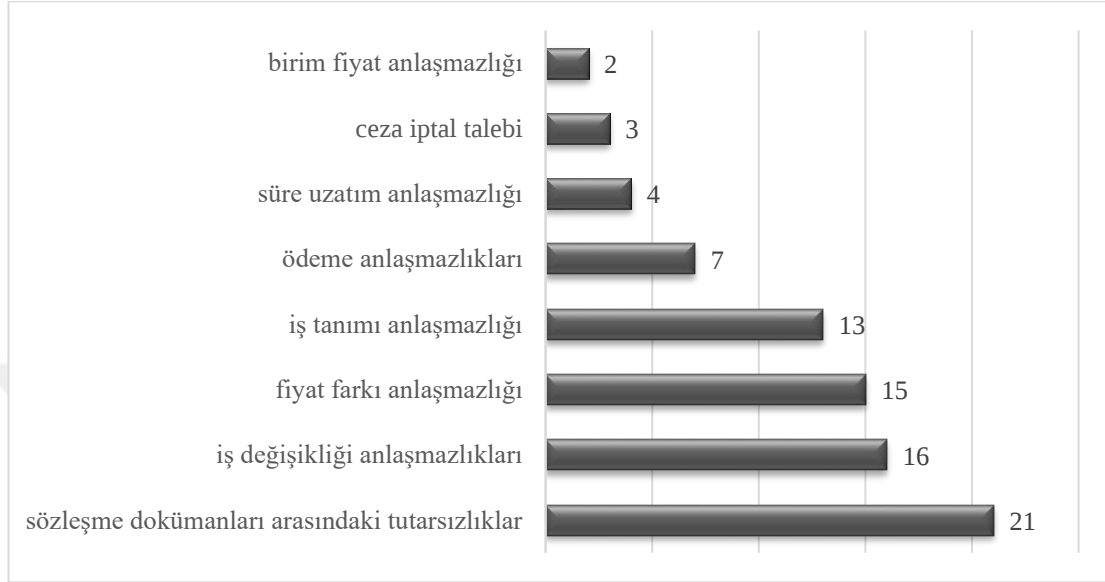
YFK, kendisine başvuru alan itirazların karar ve görüşlerini toparlayarak yayınlamaktadır (YFK 2015). 2005-2015 yılları arasında kapsayan bu yayın, bu araştırma kapsamında incelenmiştir. 2011 öncesinde YFK'ya başvuran tarafın belirtilmemesi, nedeniyle 2011-2015 yılları arasında YFK'nın aldığı 78 karar incelenmiştir (YFK 2015). Bu kararlar, uyuşmazlıkların türüne, YFK'ya başvuran tarafa ve kararının yüklenici açısından sonucuna göre başlıklara ayrılmıştır.

YFK'ya başvuruda bulunan uyuşmazlıkları türüne göre incelendiğinde (Çizelge 4.1) taraflar arasında uyuşmazlığa en çok sözleşme dokümanları arasındaki tutarsızlıkların neden olduğu görülmektedir. Projeler, mahal listeleri, teknik ve genel şartnameler arasında belirli konularda farklı hükümler bulunabilmektedir. Yüklenici bu dokümanlardan birini kanıt gösterirken idare bir diğerindeki bir hükmü kanıt göstermektedir. Bu tür uyuşmazlıklar ihale öncesinde dokümantasyonun çok daha dikkatli hazırlanmasıyla, tüm proje, şartname ve diğer eklerin birbirleriyle uyumlu ve tutarlı hazırlanması ile çözülebilir. Ancak bu uyuşmazlıklar yapım aşamasında uygulama sırasında ortaya çıkmaktadır.

Sözleşme dokümanları arasındaki tutarsızlıklar dışında iş değişikliği, fiyat farkı, iş tanımı, ödeme, süre uzatım, ceza iptal talebi, birim fiyat konularında da anlaşmazlıklar

ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.1). Tüm bu uyuşmazlıklar yapım öncesinden tahmin edilmesi zor olan, yapım sırasında ortaya çıkan ve yapım sürecini sekteye uğratan uyuşmazlıklardır.

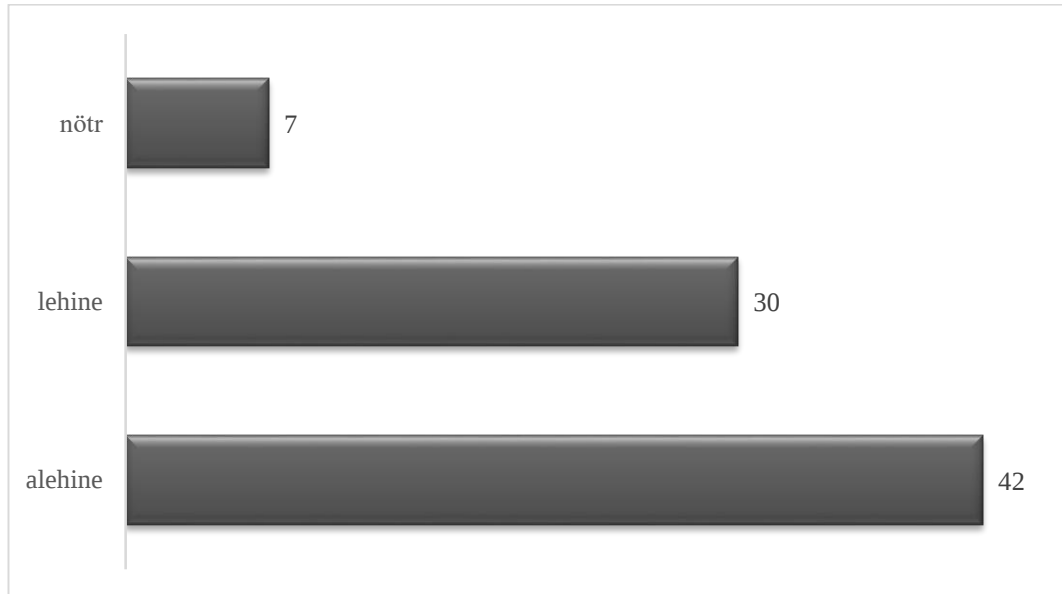
Çizelge 4.1. YFK’ya başvuru yapılan uyuşmazlık türleri

YFK’ya başvuruda bulunan taraflar incelendiğinde 78 başvurunun 77 tanesinin yüklenici tarafından yapıldığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.2). İdare, projeyi anahtar teslim götürü bedel ile ihale ettiği için bütçe konusunda kendisini güvence altına alır. Yüklenicinin ise böyle bir güvencesi yoktur. Sözleşme dokümanları ve projeler yeterince dikkatli ve özenli hazırlanmamışsa, Çizelge 4.1.’de görüldüğü gibi sözleşme dokümanları arasındaki tutarsızlıklar oluşur. Bunu, iş değişiklikleri, fiyat farkı ve iş tanımı konuları ve bu konulardaki anlaşmazlıklar takip eder. Bu durumda götürü bedel sözleşme ile bağlı olan yüklenici mağdur duruma düşer. Bu nedenle YFK’ya yapılan başvuruların %99’u yüklenici tarafından yapılmaktadır.

Çizelge 4.2. YFK'ya başvuruda bulunan taraflar

Kamu işvereni ve yüklenici, yetersiz ve tutarsız sözleşme dokümanları, iş değişikliği ve iş tanımı konularında anlaşmazlık yaşarlar. Bu durumda yüklenici uyuşmazlığın çözümü için YFK'ya başvurur. Fakat YFK'nın kararları yalnızca %38 oranında yüklenicinin lehine sonuçlanmaktadır (Çizelge 4.3). Yüklenici bu durumdan zarar görmektedir. Hatta bazı durumlarda kararın kendi lehine sonuçlanmasından ümidi olmaması nedeni ile YFK'ya başvuruda bile bulunmamaktadır.

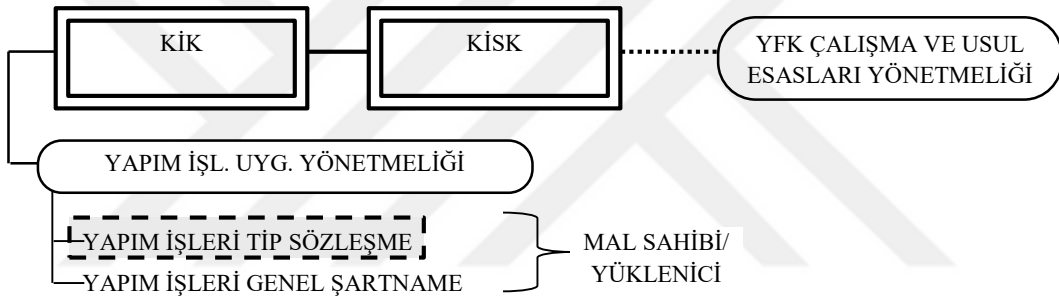
Çizelge 4.3. YFK'nın kararının yüklenici açısından sonucu

Kamunun işveren olduğu yapım projelerinde yüklenici ve idare arasında oluşan anlaşmazlıklarda YFK'ya başvurulması ve YFK'nın bağlayıcılığı olan kararlar vermesi Türk yapım sektörü açısından olumlu bir gelişmedir. Bu sayede belirli konulardaki

anlaşmazlıklar, mahkeme veya tahkim yargılamasından çok daha hızlı bir şekilde sonuçlandırılabilir. Ancak yine de bu yöntemin de bazı eksiklikleri olduğu görülmektedir. YFK sürece ancak kendisine başvuruda bulunulduktan sonra dahil olmaktadır. Proje takımının bir parçası değil, dışarıdan tarafsız üçüncü bir kişi olarak uyuşmazlıkları çözümlemeyi hedeflemektedir. Fakat anlaşmazlık nedeniyle başvuruda bulunan taraf %99 oranında yüklenici olmasına rağmen kararların yalnızca %38'i yüklenici lehine sonuçlanmaktadır. Bu durum yüklenici tarafında hezeyan oluşturmakta ve anlaşmazlıkları YFK'ya taşımaktan bile vazgeçirebilmektedir.

4.1.3. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme

Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme, KİK'in alt dokümanı olan Yapım İşleri Uygulama Yönetmeliğinin eklerindendir (Şekil 4.6). YİTS'de kamunun taraf olduğu yapım işlerinde ihalenin usul ve esaslarına göre uygulanabilmesi sağlamak amacıyla, anahtar teslimi götürü bedel sözleşme, birim fiyat sözleşme, karma sözleşmelerde kullanılan tip sözleşmedir (YİTS 2009). Ülkemizde standart tip yapım sözleşme uygulaması bulunmaması dolayısıyla özel sektör de kendi yapım işlerinde bu tip sözleşmeyi kullanabilmektedir.

Şekil 4.6. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme

YİTS'de sözleşme ve eklerinin uygulanmasından ortaya çıkabilecek her türlü uyuşmazlık çözümünde ilgili mahkemeler ve icra dairelerinin yetkili olduğu belirtilmiştir (YİTS md.31.1. 2009). Bu maddeyle birlikte uyuşmazlık çözümü için direkt olarak resmi yargıya başvuru yolu gösterilmiştir (Şekil 4.7)

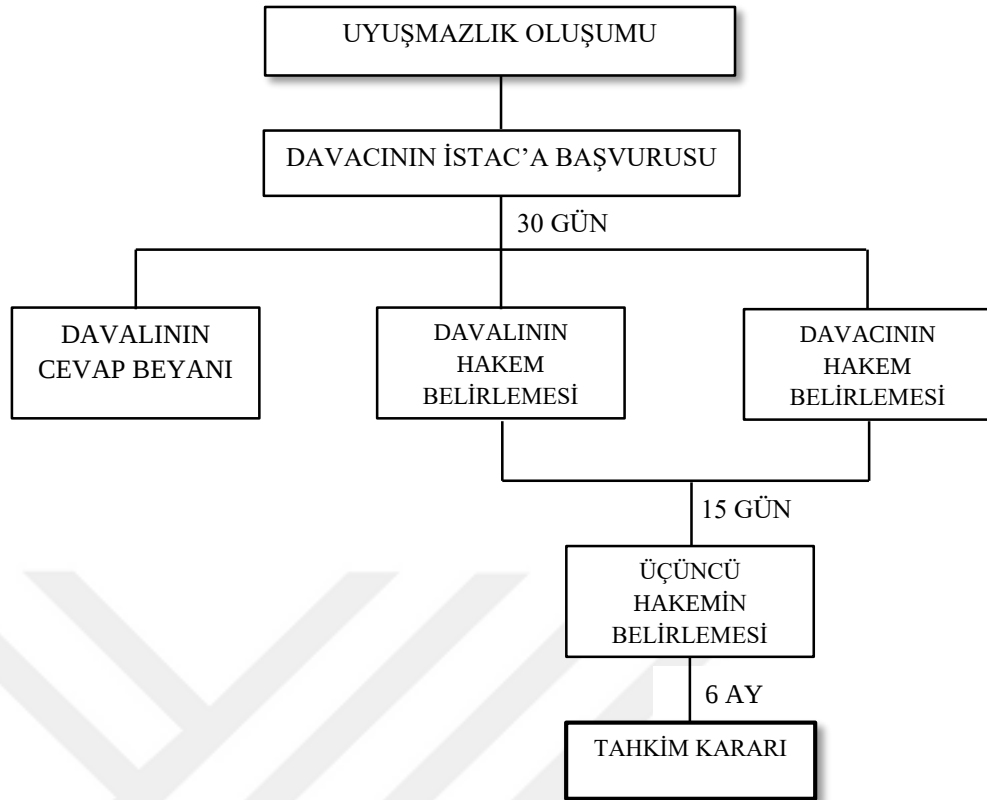

Şekil 4.7. Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşmeye göre mahkemelerin yetkili olarak atanması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci

Türkiye’de hukuk mahkemelerinin ortalama görülme süreleri incelendiğinde 2018 yılı için davaların ortalama 283 günde sonuçlandırıldığı tespit edilmiştir. Kamunun taraf olduğu davalarda bu süreler daha da uzamaktadır. Her geçen yılla birlikte önceki yıldan da devreden davaların artması ve yargının yükünün artması dolayısıyla bu süre her yıl ortalama %10 daha artmaktadır (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2018). Bu durumda mahkeme yargılamasının uzun bir zaman aldığını söyleyebiliriz.

İdarelerin yapım sürecinde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda tahkim yolunu da kullanması mümkündür. Bunun için mutlaka YİTS md. 31.1.’de tahkim kullanılabileceği belirtilmelidir. İdare, Milletlerarası Tahkim Kanunu md.2.1.1 dışında kalan tüm durumlarda ve sözleşme hükümlerine göre idarenin re’sen hareket etme ve karar verme yetkisine haiz olduğu haller hariç aşağıda tanımlanan iki tahkim yolundan birisini seçerek sözleşmeyi buna göre düzenlemekle yükümlüdür (YİTS md. 31.1. 2009).

Tahkim için esas alınan ISTAC (İstanbul Tahkim Merkezi) tahkim kuralları uyuşmazlık çözüm süreci davacı ISTAC’a uyuşmazlık çözümü için gerekli evrakları teslim etmesiyle başlar. Eğer evraklarda eksik varsa tamamlanması için 15 gün süre verilir. Evraklar tamamlandıktan sonra davalıya bildirim gider, bu bildirimin alınmasından en geç 30 gün içinde davalı cevap beyanını ISTAC’a iletmelidir. Davalı cevap beyanını iletmeyi seçtiği durumda da yargılamaya devam edilebilir. Aynı 30 gün içerisinde davalı ve davacı birer hakem belirlerler. Eğer bu süre içerisinde hakem belirlenemezse ISTAC Divanı hakem tayin eder. Seçilen iki hakem birlikte 15 gün içerisinde üçüncü hakemi belirlerler. Yine 15 gün içinde üçüncü hakem belirlenemezse Divan üçüncü hakemi tayin eder. Hakemler görev belgelerini imzaladıktan sonra 6 ay içerisinde taraflar ve hakem heyeti uzatmaya gerek görmediği sürece esas karar verilir (ISTAC 2015) (Şekil 4.8). Uyuşmazlıkların çözümünde ISTAC’a başvurulması durumunda mahkeme yargılamasından daha kısa sürede sonuca ulaşılmaktadır.

Şekil 4.8. YİTS'e göre ISTAC Tahkim Kuralları kullanılması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci

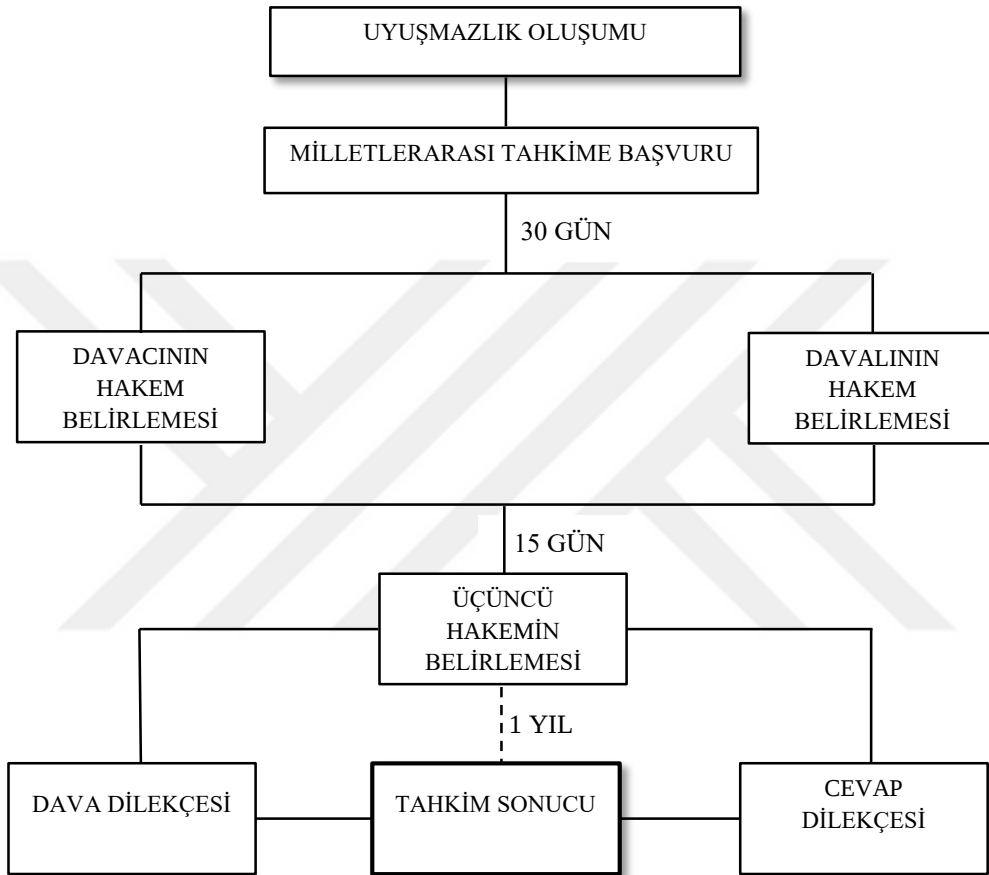
4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 2. maddesinin 1. fıkrasının 1 nolu bendinde belirtilen hallerin bulunması durumunda idare (a) ve (b) olarak aşağıda tanımlanan iki seçenekten birisini seçmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır (YİTS md. 31.2. 2009).

(a) seçeneğinde idare olası uyuşmazlıkların ISTAC Tahkim Kuralları uyarınca çözülmesini öngörür ve sözleşme metnini bu doğrultuda düzenler. ISTAC uyuşmazlık çözüm süreci Şekil 4.8.'de anlatıldığı gibi işler (YİTS 31.2. 2009; ISTAC Kuralları 2015).

(b) seçeneğinde ise olası uyuşmazlıkların ISTAC Tahkim Kuralları yerine 4686 sayılı Milletler Arası Tahkim Kanunu uyarınca nihai tahkim yöntemiyle çözümlenmesi öngörülmüştür. Tahkimle ilgili mahkemenin yapacağı işlerde yetkili mahkeme de idarenin bulunduğu yerin Asliye Hukuk Mahkemesi'dir (YİTS 31.2. 2009).

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununa göre taraflar arasında uyuşmazlık oluşması durumunda taraflardan herhangi biri tahkime başvurabilir. Tahkim başvurusundan sonra taraflara hakemlerini seçmeleri için bildirim gider, bu bildirimi takip eden 30 gün içerisinde taraflar hakemlerini seçmelidirler. Eğer hakemler belirlenemezse yetkili asliye hukuk mahkemesi tarafından hakem seçimi yapılır. İki hakemin belirlenmesinin ardından 15 gün içinde de üçüncü hakem seçilir, yine eğer üçüncü hakem belirtilen süre içinde seçilemezse asliye hukuk mahkemesi tarafından üçüncü hakem tayin edilir. Seçilen üçüncü hakem başkan olarak görev yapar. Hakemler

göreve başladıktan sonra tarafların her birinden uyuşmazlıklar hakkında yazılı dilekçeler talep eder. Taraflar ve hakem heyeti tarafından uzatılmasına karar verilmediği sürece hakemlerin göreve başlamalarından itibaren 1 yıl içerisinde tahkim karara bağlanarak sonlandırılır (Milletlerarası Tahkim Kanunu 2001) Bu süreç Şekil 4.9.'de tanımlanmıştır. Milletlerarası tahkim ISTAC'tan daha uzun sürmesine rağmen yine de mahkeme yargılamasından daha kısa sürede sonuçlanmaktadır.

Şekil 4.9. YİTS'e göre Milletlerarası Tahkim Kanunu kullanılması durumunda uyuşmazlık çözüm süreci

Bunun dışında yüklenici veya idare tahkime başvurmuş olsa dahi yüklenicinin işe devam etme ve işin yürütülmesi konusunda idarece alınacak kararlara uyma zorunluğu olduğu da YİTS'de belirtilmiştir (YİTS md. 31. 2009). Olası uyuşmazlıklarda resmi yargılama sona erene kadar karar mercii sözleşme taraflarından birisi olan idaredir.

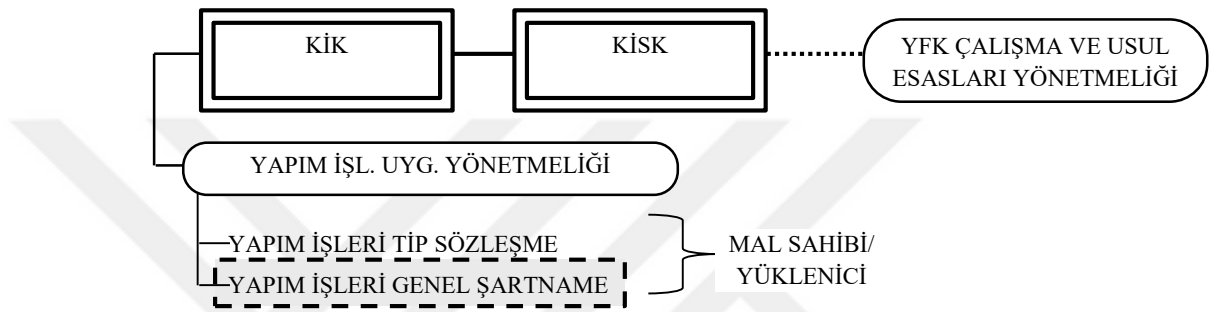
Sözleşme altında verilmesi gereken bu zorunlu maddeler dışında, YİTS'de hüküm bulunmayan hallerde KİK, KİSK, YİĞŞ ve diğer düzenleyici mevzuata ve emredici hukuk kurallarına karşı olmadığı sürece, tip sözleşmede değişiklik yapmamak ve sonuçlarını ortadan kaldırmamak şartı ile yeni maddeler eklenebilir (YİTS md. 31. 2009). Bu maddeden yola çıkılarak olası anlaşmazlıklar için daha verimli bir çözüm yolu sözleşmeye eklenebilir.

YİTS idare ve yüklenici arasındaki uyuşmazlıklarda resmi yargı yollarından olan

mahkeme yargılaması ve tahkimi çözüm yolu olarak sunmaktadır. Tahkim süreci mahkeme yargılamasına nazaran daha kısa sürede sonuçlanıyor olsa da alternatif çözüm yollarına göre daha uzun sürmektedir. Buna ek olarak resmi yargılama süreci devam ederken söz konusu uyuşmazlıkta bağlayıcı karar veren üçüncü bir kişi yoktur. Yüklenici, idarenin kararına yargılama sonuçlanana kadar uymakla yükümlüdür. Bu durum yüklenici ve idare arasında eşitsizlik oluşturmaktadır.

4.1.4. Yapım İşleri Genel Şartnamesi

Yapım İşleri Genel Şartnamesi, KİK alt dokümanlarından YİUY'nin eklerindendir (Şekil 4.10). YİGŞ KİK'e göre sözleşmeye bağlanan yapım işlerinin yürütülmesinde uygulanacak genel esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

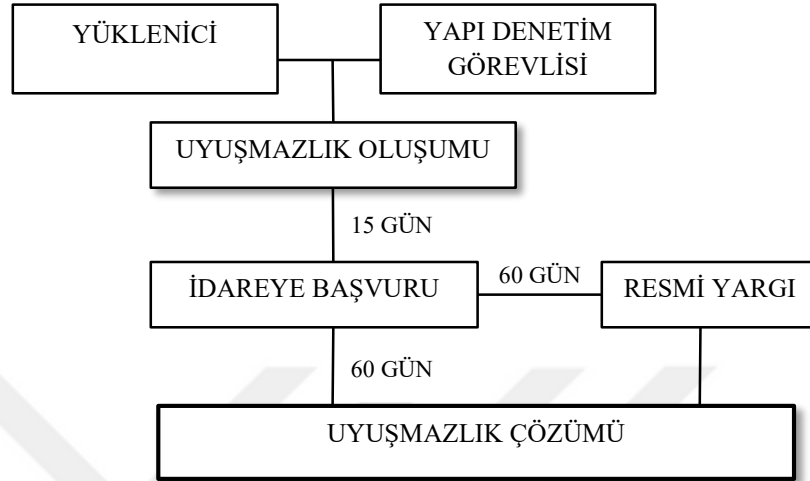
Şekil 4.10. Yapım İşleri Genel Şartnamesi

Şartnamede genel hükümler, işyeri, projeler, yapı denetim hizmetleri, işin yürütülmesi, malzeme ocaklarının kullanılması, yıkma ve kazılar, yüklenicinin çalıştırdığı personel, hak ediş raporları, kabul işlemleri, sözleşme ilişkileri ile ilgili hükümler bulunmaktadır (YİGŞ 2009). YİGŞ'de hak talebi bildirimi olarak kabul edebileceğimiz itirazların ne şartlarda ve nasıl yapılabileceğine dair hükümler de bulunmaktadır. Fakat tez kapsamında uyuşmazlıklar ve çözüm yolları incelendiği için bu kısımlar dikkate alınmamıştır.

Yüklenici ve idare arasında sözleşmede bulunmayan veya fiyatı belirli olmayan işlerin fiyatının tespiti konusunda bir uyuşmazlık olması halinde fiyat tutanağı onaylanmadan bir anlaşmazlık tutanağı düzenlenir. Bu anlaşmazlık, idare tarafından 10 gün içerisinde YFK'ya iletilir. YFK anlaşmazlığı önceki bölümlerde anlatılan usuller doğrultusunda çözümler ve söz konusu iş için fiyat tespitini yapar. Tespit edilen bu fiyatı her iki taraf da kabul ederler. YFK kararını verene kadar geçen süre içerisinde yüklenici idarenin tespit ettiği fiyat üzerinden işe devam eder (YİGŞ md.22 2009). YFK kararını verene kadar geçen sürede idarenin kararının geçerli olması taraflar arasındaki dengeyi bozmaktadır. İdare, yüklenici üzerinde daha fazla güce sahiptir.

YİGŞ'de sözleşme ilişkileri bölümü madde 51 anlaşmazlıkların çözümüne ayrılmıştır. Bu bölümde yapı denetim görevlisi ve yüklenici arasında işin yürütülmesi veya kesin hesapların çıkarılması aşamasında oluşabilecek anlaşmazlıklar için süreç tanımlanmıştır. Bu tanıma uyan uyuşmazlıklarda yüklenici anlaşmazlığa yol açan konuda durumun ortaya çıktığı günden itibaren itiraz ve şikayetini sebepleriyle birlikte açıklayan bir dilekçe ile idareye başvuracaktır. İdare dilekçeyi teslim almasını takip eden iki ay içerisinde uyuşmazlığı inceleyip kararını yükleniciye bildirmelidir. Eğer yükleniciye iki

ay içerisinde cevap verilmezse veya yüklenici kendisine verilen cevaptan memnun olmazsa sözleşmesinde bulunan anlaşmazlıkların çözümü konusu uyarınca hareket edebilir (Şekil 4.11) (YİĞŞ md 51. 2009).

Şekil 4.11. YİĞŞ’e göre yüklenici ve yapı denetim görevlisi arasındaki uyuşmazlık çözüm süreci (YİĞŞ md 51. 2009)

Yüklenici ve yapı denetim görevlisi arasındaki bir anlaşmazlık yine sözleşme taraflarından biri olan idare tarafından çözülmemektedir. Bu durum yüklenicinin çıkan sonucun taraflı olduğunu düşünmesine yol açabilir. Tarafsız ve bağımsız üçüncü bir merciinin eksikliği görülmektedir. İdarenin kararından memnun olmayan yüklenici için resmi yargı dışında alternatif bir çözüm yolu da sunulmamaktadır.

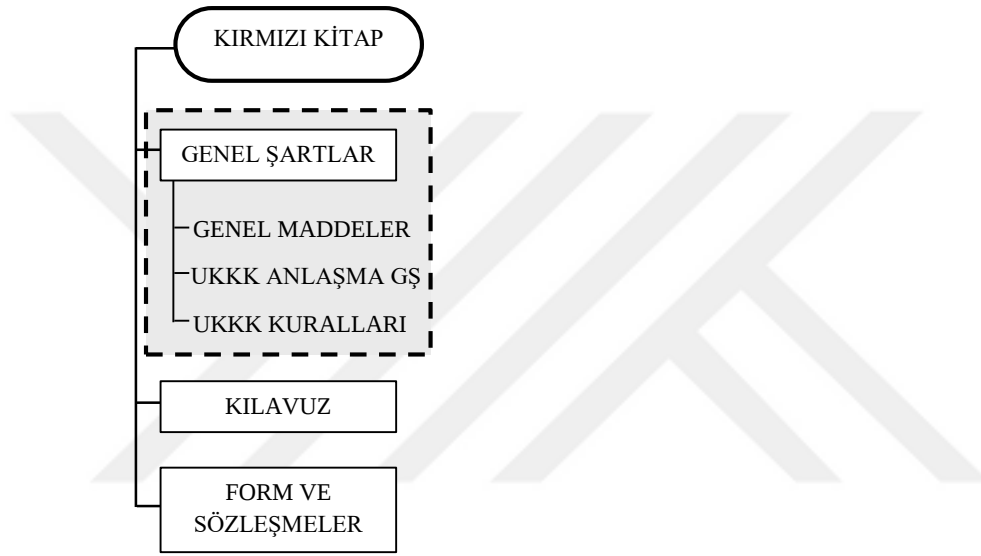
4.2. FIDIC Kırmızı Kitap Dokümanları ve Uyuşmazlık Çözüm Süreci

Daha önce de belirtildiği üzere, FIDIC sözleşmeleri ilk ortaya çıktıklarında uyuşmazlık çözümü için mühendisin kararını referans almıştır. Mühendisin kararı uyuşmazlık çözümünü sağlayamamışsa tahkime başvurularak uyuşmazlık çözülürdü. Ancak mühendisin, işveren tarafından görevlendirilmiş olması dolayısıyla mühendisin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusu sorgulanmaktaydı. İlk olarak 1995’de turuncu kitaba gelen UKK ile bağlayıcı kararlar veren bağımsız bir kurul oluşturuldu. Bundan 4 yıl sonra yayımlanan ve 18 yıl boyunca kullanılan 1999 FIDIC dokümanlarında UKK kullanılmaya devam edildi. Bu dokümanlara göre yüklenici ve işveren arasında oluşan bir uyuşmazlık mühendisin kararı ile çözülmediği takdirde UKK’ya başvuru yapılabiliyordu. UKK kararından da memnun olmayan taraf uyuşmazlığı tahkime taşıyabiliyordu. Ancak bu dokümanlar 2017 yılında yerini yeni versiyona, UKKK’ya bırakmıştır.

2017 sözleşmeleri 1999 sözleşmelerinin üzerine kurgulanmıştır. 2017 ve 1999 FIDIC kitapları arasındaki en büyük farklardan birisi hak taleplerinin ele alınma şeklidir. İlk baskılarda yüklenicinin hak talepleri, uyuşmazlıklar ve tahkim birlikte tek bir maddede (md. 20) ele alınıyor, işveren hak talepleri ise tamamen farklı bir maddede

inceleniyordu. İkinci versiyonda yüklenici ve işveren hak talepleri birlikte ve tam olarak aynı şekilde yeni madde 20’de, uyuşmazlıklar ve tahkim ise yeni madde 21’de ele alınmaktadır (QC 2020). Ayrıca uyuşmazlıktan kaçınma konusu da vurgulanarak Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu ifadesi kullanılmaktadır. 1999 sözleşmelerinin aksine 2017 sözleşmelerinde ‘uyuşmazlık’ terim olarak tanımlanmıştır. Bir tarafın karşı tarafa bir talepte bulunması, diğer tarafın veya mühendisin bu talebi kısmen veya tamamen reddetmesi ve buna ilk tarafın razı olmaması uyuşmazlık anlamına gelmektedir (FIDIC md. 1.1.29 2017a).

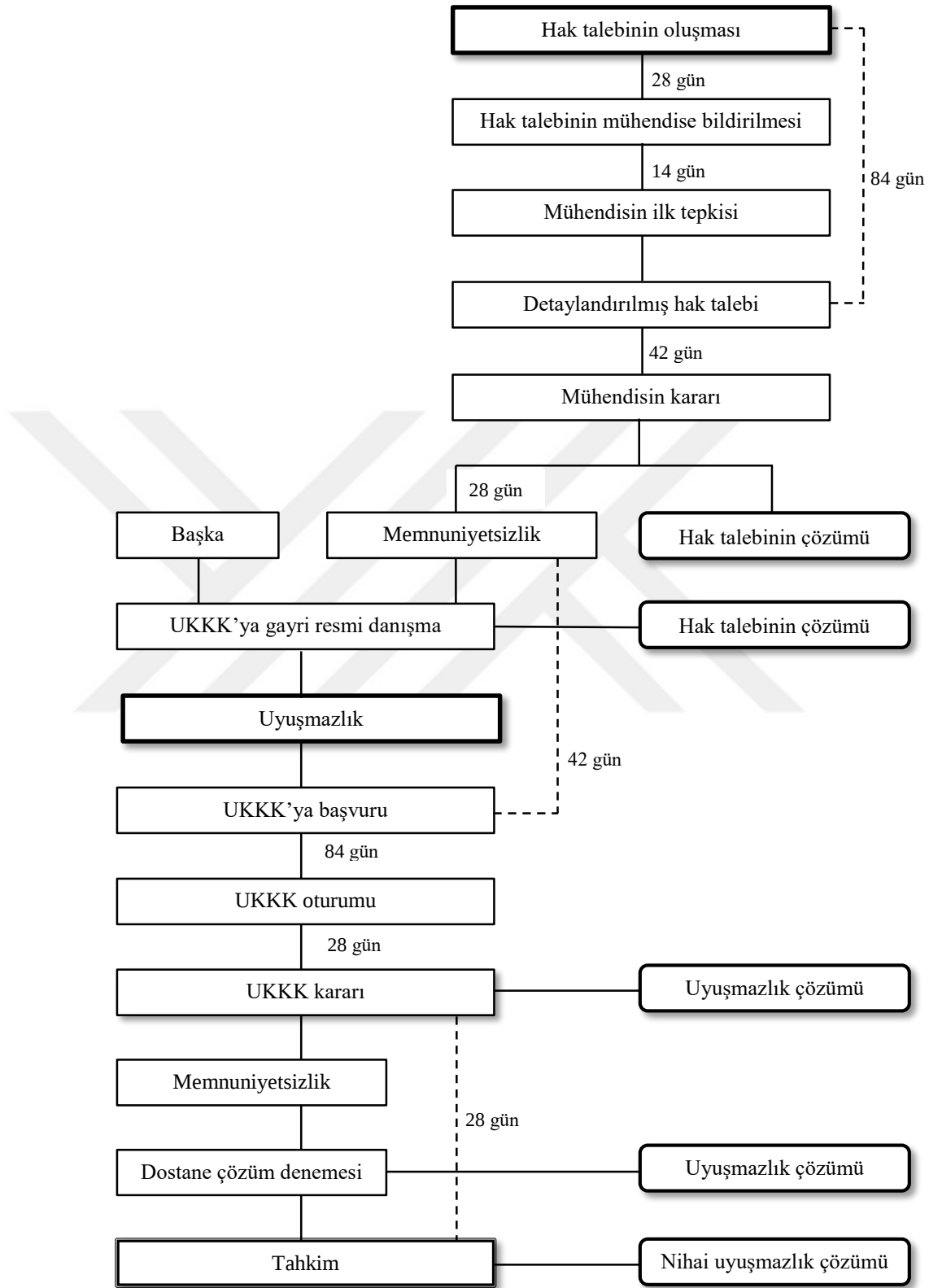
FIDIC Kırmızı Kitap sözleşmeleri altında uyuşmazlık çözümü konusunda bilgileri genel şartlar altında genel maddeler, UKKK Anlaşması Genel Şartnamesi ve UKKK Usul Kuralları altında verir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. FIDIC Kırmızı Kitap dokümanları

FIDIC formlarına göre standart hak talebi ve uyuşmazlık çözümü akış şeması oluşturulmuştur (Şekil 4.13). Bir hak talebi oluştuğunda, hak talebinde bulunan taraf 28 gün içerisinde mühendise ve diğer tarafa hak talebi bildirimini yapar. Mühendis bildirim kendisine ulaşmasından sonra en geç 14 gün içerisinde ilk tepkisini taraflara bildirir. Hak talebinin oluştuğu tarihten sonra en geç 84 gün içerisinde hak talebinde bulunan taraf hak talebini detaylandırarak mühendise ve diğer tarafa bildirir. Bunu takip eden 42 gün içerisinde de mühendis kararını oluşturur ve taraflara bildirir. Mühendis kararından sonra hak talebi çözüme ulaştırılır. Eğer karardan taraflardan birisi memnun değilse, 28 gün içerisinde memnuniyetsizlik bildiriminde bulunur. Taraflar bu durumda birlikte karar vererek UKKK’ya gayri resmi danışmada bulunabilirler. Bu gayri resmi danışma sonucunda hak talebi çözümlenebilir. Eğer hak talebi gayri resmi danışma ile çözümlenmezse veya gayri resmi danışmaya hiç başvurmadan da mühendis kararını takip eden 42 gün içerisinde resmi olarak UKKK’ya başvurulabilir. UKKK’ya resmi başvuru için mühendise danışma ön şartı aranmaktadır. UKKK’ya resmi olarak başvurunun ardından 84 gün içinde UKKK oturumu düzenlenir ve oturumu takip eden 28 gün içinde UKKK kararını açıklar. Bu karar taraflar için bağlayıcıdır. Ancak taraflardan birisi karardan memnun olmazsa, memnuniyetsizlik bildirimini vererek dostane çözüm yolu denemesinin ardından kararın verilmesinden itibaren 28 gün içerisinde tahkim sürecini

başlatabilir.

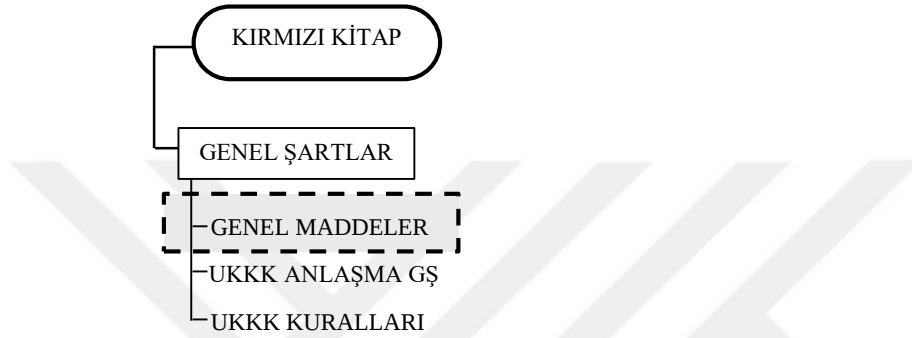

Şekil 4.13. FIDIC hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci akış şeması

Şekil 4.13.'da bahsedilen hak talebi ve uyuşmazlık çözümü akış şemasının uyuşmazlık çözümüne ilişkin kısımları, FIDIC Kırmızı Kitap'ta madde 21 uyuşmazlıklar ve tahkim olarak adlandırılan bölüm altında incelenecektir.

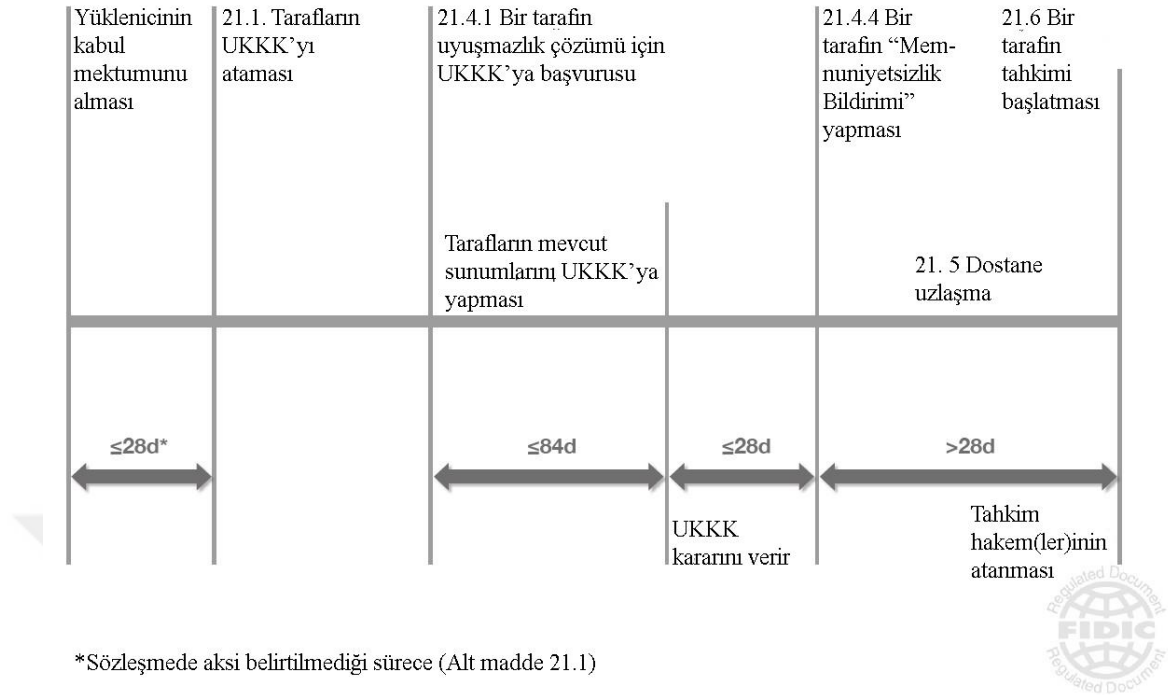
4.2.1. Genel maddeler - uyuşmazlık ve tahkim süreci

Genel Maddeler bölümü FIDIC gökkuşağı serisi altında Kırmızı Kitap altında ve Genel Şartlar kısmının altında bulunmaktadır (Şekil 4.14). Bu genel maddelerle mal sahibi ve yüklenici arasındaki haklar ve sorumluluklar başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklardan uyuşmazlık ve tahkim isimli 21. Madde de bu kısımda incelenecektir.

Şekil 4.14. Kırmızı Kitap Genel Maddeler

FIDIC öngörülen tipik uyuşmazlık çözüm sırasını bir grafik ile özetlemiştir (Şekil 4.15.). Bu grafiğe göre sözleşmede aksi belirtilmediği sürece yüklenicinin kabul mektubunu almasını takip eden 28 gün içerisinde UKKK atanır. Uyuşmazlık oluşuktan sonra taraflardan birisi çözüm için UKKK'ya başvurur. Taraflar 84 gün içerisinde sunumlarını yaparlar ve bunu takip eden 28 gün içerisinde UKKK kararını verir. Taraflardan birisi UKKK kararından memnun olmazsa 28 gün içerisinde memnuniyetsizlik bildirimi yapar. Bu 28 gün içerisinde taraflar uyuşmazlığı dostane şekilde çözümlemeyebilirler. Eğer uyuşmazlık hala çözülmezse tahkim süreci başlatılır (FIDIC 2017a).

Şekil 4.15. FIDIC madde 21'de öngörülen tipik uyuşmazlık olayları dizilimi (FIDIC 2017a)

Uyuşmazlıklar md 21.4 uyarınca UKKK tarafından karara bağlanır. FIDIC şiddetle sözleşme başında atanan ve sürekli olan UKKK'yı önermesine rağmen sözleşmeye eklenen bir madde ile UK'nın geçici olarak oluşturulmasını kararlaştırabilirler. Bu durumda UK uyuşmazlık oluştuğundan sonra atanır, atama yalnızca söz konusu uyuşmazlıkla sınırlıdır, UK taraflar arasındaki olası uyuşmazlıkların önlenmesinde bir rol oynamaz. Söz konusu uyuşmazlık sona erdikten sonra UK'nın görevi sonlanır. Eğer yeni bir uyuşmazlık ortaya çıkarsa yeni bir geçici UK kurulur. Eğer taraflar bu tavsiye edilen sürekli bir UKKK kullanımı yerine geçici UK atamaları yapma yolunu seçerlerse UK, UKK olarak adlandırılacak ve sözleşmede gerekli düzenlemeler yapılacaktır (FIDIC 2017a). Böyle bir durumda UKKK'nın en büyük farkı olan projeye başından beri dahil olma ve uyuşmazlıklardan kaçınma avantajlarından yararlanılamayacaktır.

FIDIC tarafından tavsiye edilen sürekli UKKK kullanılması halinde, taraflar sözleşmenin başlangıcında veya en geç 28 gün içinde ortak olarak UKKK üye(ler)ini seçerler. Sözleşme içeriğinde de belirtildiği üzere UKKK ya tekil üye ya da üç üyeden oluşur. Sözleşmede üye sayısı belirtilmemişse ve taraflar tersine karar vermediği sürece UKKK üç üyeden oluşur (FIDIC md. 21.1 2017a).

Duruma göre tekil üye veya üç üye, sözleşmede adı listelenen ve UKKK üyesi olmak için uygun ve istekli olanlar arasından seçilir. Eğer UKKK'nın üç üyeden oluşmasına karar verilirse, her bir taraf, diğer tarafın da onayıyla bir üye seçecektir. Taraflar seçilen bu iki üyeye danışarak üçüncü üyeyi seçeceklerdir ve bu üye kurul başkanı olarak görev yapacaktır (FIDIC md. 21.1 2017a). UKKK'nın bu şekilde

kurulması ile bağımsız ve tarafsız bir karar mercii oluşturulmuş olur.

Duruma göre seçilen UKKK tekil üyesi veya üç üyesinin hepsinin UKKK anlaşmasını imzaladığı gün UKKK kurulmuş kabul edilir. UKKK tekil üyesi veya üç üyesinin tüm ücretleri UKKK anlaşması maddeleri belirlenirken tarafların ortak anlaşmasıyla kararlaştırılmalıdır. Bu ücret taraflar arasında eşit olarak karşılır (FIDIC md. 21.1 2017a). Ücretin taraflarca eşit olarak paylaşılması da kurulun taraflara eşit mesafede olmasını sağlamaktadır.

Taraflar ortak bir kararla herhangi bir zamanda bir veya daha fazla UKKK üyesini uygun niteliklere sahip kişi veya kişilerle değiştirebilir. Taraflar tersine karar vermedikçe, bir UKKK üyesinin değişimi, atanan bir üyenin çalışmayı reddetmesi veya ölüm, hastalık gibi durumlarla çalışamaması veya anlaşmanın iptal olması durumlarında yapılacaktır. Başka bir üyenin yerine geçen üye, alt maddelerde tanımlandığı üzere eski üyenin aynı şekliyle çalışacaktır. Herhangi bir üyenin ataması ancak yüklenici ve işverenin ortak kararı ile iptal edilebilir (FIDIC md. 21.1 2017a).

UKKK üye atamasında aksaklıklar olması halinde FIDIC sürece dahil olarak atamaların yapılmasını sağlayabilir. Aşağıdaki koşullardan herhangi biri geçerliyse;

- (a) UKKK tekil üyeden oluşacaksa ve taraflar bu üyenin atanmasını 21.1 UKKK kurulması maddesinde belirtilen tarihe kadar yapamazlarsa veya
- (b) UKKK üç kişiden oluşacaksa ve 21.1 UKKK kurulması maddesinde belirtilen tarihe kadar
 - (i) Taraflardan herhangi birisi üye seçemezse,
 - (ii) Taraflardan herhangi birisi diğer tarafın seçtiği üyeyi kabul etmezse ve/veya
 - (iii) Taraflar UKKK başkanı olarak görev yapacak olan üçüncü üye seçiminde anlaşamazlarsa;
- (c) Taraflar tekil üyenin veya üç üyeden birinin kurul üyesi olmayı reddettiği tarihten itibaren 42 gün içinde yeni üye atamasını kabul etmedikleri halde veya
- (d) Taraflar üye veya üyelerin atanmasını veya değiştirilmesi konusunda anlaşdıktan sonra, taraflardan birinin, diğer tarafın talebinden itibaren 14 gün içinde böyle bir üye ile bir UKKK Anlaşması imzalamayı reddetmesi veya imzalamaması nedeniyle bu atama gerçekleştirilemez.

Sözleşme verilerinde adı geçen yetkili kuruluş veya görevli, taraflardan birinin veya her ikisinin talebi üzerine ve her iki tarafla gereken müzakerenin ardından, UKKK üyelerini atar. Bu atama nihai ve kesindir (FIDIC md. 21.2 2017a).

Bu atamanın ardından taraflar ve bu şekilde atanan üye(ler) UKKK anlaşması imzalamış sayılır. Tarafların her biri atama yapan kuruluş ve görevlinin ücretinin yarısını ödemekten sorumludur. Eğer yüklenici ücretin tamamını öderse, yüklenici söz konusu ücretin yarısı için bir beyan hazırlayacak ve işveren sözleşmeye uygun olarak yükleniciye ödeme yapacaktır. Eğer işveren ücretin tamamını öderse, mühendis bu ücretin yarısını md. 14.6.1'e göre ödemelerden kesecektir (FIDIC md. 21.2 2017a). Tarafların üye atamasını geciktirmesinin proje sürecini aksatmasını engellemek amacı ile FIDIC dahil

olarak atamaları yapar. Bu süreçte de ücretlerin taraflar arasında eşit olarak paylaşılmasını gözetir.

Eğer taraflar isterlerse birlikte yazılı olarak, bir kopyasını da mühendise yollayarak, UKKK'dan aralarında oluşan anlaşmazlıklar konusunda yardım sağlamasını ve/veya gayri resmi görüşerek çözümlemesini talep edebilirler. UKKK da bir sorun veya anlaşmazlığın farkına varırsa tarafları böyle bir ortak talepte bulunmaya davet edebilir (FIDIC md. 21.3 2017a). Taraflar aksini kabul etmediği sürece, söz konusu ortak talep mühendisin md.3.7 kapsamındaki görevlerini yerine getirdiği süre hariç olmak üzere, herhangi bir zamanda yapılabilir (FIDIC md. 21.3 2017a).

Bu tür gayri resmi yardım, herhangi bir toplantı, saha ziyareti veya başka bir zamanda gerçekleşebilir. Ancak, taraflar aksini kabul etmedikçe, bu tür görüşmelerde her iki taraf da bulunmalıdır. Taraflar, bu tür gayri resmi toplantılarda verilen herhangi bir tavsiyeye göre hareket etmek zorunda değildir ve UKKK tarafından sözlü veya yazılı olarak sağlanan gayri resmi yardım süreci sırasında verilen herhangi bir görüş veya tavsiye, gelecekteki herhangi bir uyuşmazlık çözüm sürecinde veya kararında bağlayıcı olmaz (FIDIC md. 21.3 2017a). Bu gayri resmi yardımla uyuşmazlıklar henüz oluşmadan çözümlenebilmektedir. Bu şekilde resmi uyuşmazlık çözümü için harcanacak olan süre ve maliyetten de kaçınılmış olur.

Taraflar arasında bir uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün olmazsa ve uyuşmazlık ortaya çıkarsa, gayri resmi görüşmeler yapılmış olsun veya olmasın, taraflardan biri uyuşmazlığı karar için UKKK'ya götürebilir. Bunun için takip edilen prosedür aşağıda incelenmiştir.

Bir uyuşmazlığın UKKK'ya başvurusunda aşağıdaki maddeler sağlanmalıdır;

- (a) Eğer uyuşmazlığa md. 3.7 uygulanırsa, başvuru, md. 3.7.5 uyarınca bir memnuniyetsizlik bildirimi verilmesi veya alınmasından itibaren 42 gün içinde yapılmalıdır. Uyuşmazlığın bu 42 gün içinde UKKK'ya gönderilmemesi halinde, söz konusu uyuşmazlığın süresi dolmuş kabul edilir ve artık geçerli olmaz.
- (b) Başvuru madde 21.4 kapsamında verilen beyanını içermelidir.
- (c) UKKK'ya başvuran tarafın söz konusu uyuşmazlıktaki durumunu ortaya koymalıdır.
- (d) Diğer tarafa ve mühendise başvuru beyanı kopyası yazılı olarak iletilmelidir.
- (e) Üç kişilik bir UKKK için başvuru beyanının teslim alındığı gün UKKK tarafından alınmış sayılır (FIDIC md. 21.4.1 2017a).

Başvuru sonrasında her iki taraf da UKKK'nın uyuşmazlığı karara bağlanmasını sağlamak amacıyla UKKK'nın ihtiyaç duyduğu tüm bilgilere, sahaya ve uygun tesislere erişimini sağlamakla yükümlüdür (FIDIC md. 21.4.2 2017a).

UKKK, başvuru beyanını teslim aldıktan sonra 84 gün içinde veya UKKK'nın önerisi ve tarafların ikisinin de kabul ettiği bir süre dahilinde karar sürecini tamamlar ve son kararını verir (FIDIC md. 21.4.3 2017a). Ancak, bu sürenin sonunda herhangi bir UKKK üyesinin ödemesi veya ödemeleri için son tarihler geçmişse ve bu ödemeler

yapılmamışsa, UKKK ödemeler tamamlanana kadar kararını vermek zorunda değildir. Böyle bir durumda ödemeler tamamlandıktan sonra UKKK mümkün olan en kısa sürede kararını verecektir (FIDIC md. 21.4.3 2017a). UKKK'nın gerekli bilgileri toplama ve karar verme süresi net bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bu sayede uyuşmazlık çözümü için daha fazla zaman kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda UKKK üyelerinin ücretlerini alamadıkları durumlarda karar verme zorunluluklarını kaldırarak tarafları ücretleri zamanında yatırılma konusunda teşvik eder.

UKKK kararı bir tarafın diğer tarafa ödeme yapmasını gerektiriyorsa bu tutar derhal ödenir. Ancak taraflardan birisi kararın tersine çevrilmesi halinde ödemeyi geri alamayacağını düşünüyorsa UKKK'nın kendi takdirine bağlı olarak teminat sağlanmasını talep edebilir (FIDIC md. 21.4.3 2017a). Ödemelerle ilgili uyuşmazlıkların derhal çözümü büyük yarar sağlamaktadır. Resmi yargı yöntemleri uzun sürmesi nedeniyle resmi yargı sonunda ödeme alınsa dahi söz konusu tutarın değeri düşmekte ve istenen sonuç sağlanmamaktadır.

Karar, gerekçeleri açıklanmış ve bu madde altında verildiği belirtilmiş şekilde, mühendise verilecek birer kopyasıyla beraber her iki tarafa da yazılı olarak bildirilir (FIDIC md. 21.4.3 2017a). Bir taraf bu madde kapsamındaki bir karara memnuniyetsizlik bildirimini vermiş olsa da verilen karar her iki taraf için bağlayıcıdır. İşveren, mühendisin verilen UKKK kararına uymasından sorumludur (FIDIC md. 21.4.3 2017a). UKKK kararının memnuniyetsizlik bildirimini verilmesine rağmen bağlayıcı olması projede aksaklıklar yaşanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Söz konusu uyuşmazlıkta tahkim süreci başlatılmış olsa bile ortada bağlayıcı bir karar olduğu için yapım süreci bu karar doğrultusunda devam eder.

Taraflardan biri UKKK'nın kararından memnun değilse, karardan memnun olmayan taraf, birer kopyası UKKK'ya ve mühendise olmak üzere diğer tarafa memnuniyetsizlik bildirimini verebilir. Bu memnuniyetsizlik bildiriminde, bunun bir "UKKK Kararından Memnuniyetsizlik Bildirimi" olduğu ve uyuşmazlıktaki konuyu ve memnuniyetsizlik neden(ler)ini açıkça belirtmelidir. Bu memnuniyetsizlik bildirimini UKKK kararını aldıktan sonraki 28 gün içerisinde verilmesi gerekir (FIDIC md. 21.4.4 2017a). UKKK, md. 21.4.3'de belirtilen süre içinde kararını veremediği takdirde de, taraflardan biri bu sürenin sona ermesinden sonraki 28 gün içerisinde diğer tarafa memnuniyetsizlik bildirimini verebilir (FIDIC md. 21.4.4 2017a). UKKK kararlarının yaptırım gücü olmasına rağmen yine de alternatif çözüm yöntemlerindendir. Bu karardan memnun olmama durumunda tahkim yolu açık bırakılmıştır.

Md. 3.7.5'in son paragrafında, md. 21.7'de, md. 21.8'de belirtilen durumlar dışında taraflardan hiçbiri, bu uyuşmazlıkla ilgili olarak bir memnuniyetsizlik bildirimini vermediği sürece, söz konusu uyuşmazlığın tahkimini başlatma hakkına sahip değildir (FIDIC md. 21.4.4 2017a). UKKK her iki tarafa da söz konusu uyuşmazlık hakkındaki kararını iletmişse ve md. 21.4.4 uyarınca 28 gün içerisinde taraflardan herhangi biri memnuniyetsizlik bildirimini vermemişse, karar her iki taraf için nihai ve bağlayıcı olur (FIDIC md. 21.4.4 2017a). Bu şekilde uyuşmazlık çözümü süresinin uzaması engellenir. Eğer herhangi bir taraf karardan memnun değilse bunu 28 gün içerisinde bildirmelidir, bunu yapmadığı durumlarda tahkime başvuru hakkını kaybeder.

Karardan memnun olmayan taraf, UKKK kararının yalnızca bir kısmından memnun değilse bu kısım(lar) memnuniyetsizlik bildiriminde açıkça belirtilecektir. Bu kısımlar ve kararın bu kısımdan etkilenen veya bütünlük için bu kısma dayanan diğer kısımları, kararın geri kalanından ayrılabilir kabul edilir ve kararın geri kalanı sanki memnuniyetsizlik bildirimi verilmemiş gibi taraflar için nihai ve bağlayıcı olur (FIDIC md. 21.4.4 2017a). UKKK kararını bu şekilde kısımlara ayrılması da çözüm sürecinin daha kısa sürede sonuçlanmasına yardımcı olmaktadır. Tahkimde kararın tamamı değil yalnızca bir kısmı ile ilgilenileceği için süreç daha hızlı sonuçlanır.

Madde 21.4 uyarınca bir memnuniyetsizlik bildirimi verildiği takdirde, her iki taraf, tahkim başlamadan önce uyuşmazlığı dostane bir şekilde çözmeye çalışır. Ancak, taraflar aksini kabul etmedikçe, dostane çözüm girişiminde bulunulmamış olsa bile, bu memnuniyetsizlik bildiriminin verildiği günün yirmi sekizinci gününde veya sonrasında tahkim başlatılabilir (FIDIC md. 21.5 2017a). FIDIC, hak talebinin oluşmasından itibaren taraflara sürekli alternatif çözümler sunarak uyuşmazlığın resmi yargıya başvurulmadan önce çözülmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Bir uyuşmazlık, dostane bir şekilde çözülmedikçe ve md. 3.7.5, md. 21.4.4, md. 21.7 ve md. 21.8'e tabi olmadığı sürece ve UKKK kararı varsa, kararın nihai ve bağlı hale gelmediği sürece uluslararası tahkim yoluyla çözülür (FIDIC md. 21.6 2017a). Taraflar tersine karar vermediği sürece, uyuşmazlık nihai olarak ICC kurallarına göre atanan bir veya üç hakem tarafından çözülür (FIDIC md. 21.6 2017a). Tüm alternatif çözüm yolları denenmesine rağmen uyuşmazlık sonlandırılmaz ise uyuşmazlığın nihai çözümü için tahkim yoluna başvuruda bulunulabilir.

Hakem(ler) mühendisin herhangi bir beyanını, tespitini (nihai ve bağlayıcı tespit dışında), talimatını, fikrini veya değerlendirmesini ve UKKK'nın uyuşmazlıkla ilgili herhangi bir kararını(nihai ve bağlayıcı karar dışında) yeniden açmak, gözden geçirmek ve revize etmek için tam yetkiye sahiptir. Mühendisi tanık olarak çağrılmaktan ve uyuşmazlıkla ilgili herhangi bir konuda hakem (ler) önünde kanıt sunmaktan hiçbir şey men edemez (FIDIC md. 21.6 2017a).

Tahkim masrafları ile ilgili herhangi bir hükümde, hakem(ler), bir tarafın md. 21.1 ve/veya md. 21.2 uyarınca bir UKKK oluşturulurken varsa diğer tarafla iş birliği yapmamasını dikkate alabilir (FIDIC md. 21.6 2017a). Genel Şartlar altına böyle bir madde ekleyerek tarafların UKKK ile iş birliği yapması teşvik edilmektedir.

Taraflardan hiçbiri, hakem(ler) önündeki yargılamalarda, kararını almak için daha önce UKKK önüne sunulan kanıt veya iddialarla veya tarafın memnuniyetsizlik bildiriminde md. 21.4 uyarınca verilen memnuniyetsizlik nedenleriyle sınırlı değildir. UKKK'nın herhangi bir kararı tahkimde delil olarak kabul edilebilir (FIDIC md. 21.6 2017a). UKKK kararlarının tahkimde delil olarak kabul edilmesi UKKK'nın kurul olarak güçlü olmasını sağlar ve verdiği kararların tahkime taşınmasını azaltır.

Tahkim, projenin tamamlanmasından önce veya sonra başlatılabilir. Tarafların, mühendisin ve UKKK'nın yükümlülükleri, projenin ilerlemesi sırasında yürütülen herhangi bir tahkim nedeniyle değiştirilmez (FIDIC md. 21.6 2017a). Tahkim proje sonunda başlatılsa bile memnuniyetsizlik bildiriminin zamanında verilmiş olması şarttır. Taraf, memnuniyetsizlik bildirimini vererek tahkime başvurma hakkını kendinde saklı

tutar.

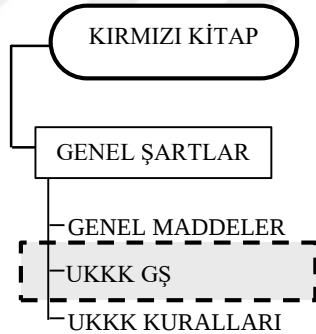
Bir tarafın UKKK'nın bağlayıcı veya nihai ve bağlayıcı herhangi bir kararına uymaması durumunda, diğer taraf, sahip olabileceği diğer hakları bozmaksızın, bu durum için, md. 21.6, md 21.4 ve md. 21.5 uyarınca doğrudan tahkime başvurabilir. (FIDIC md. 21.7 2017a).

Taraflar arasında sözleşmeyle veya işlerin yürütülmesiyle ilgili veya bunlardan kaynaklanan bir uyuşmazlık ortaya çıkarsa ve UKKK'nın atanmasının sona ermesi veya başka bir nedenle yerinde bir UKKK bulunmuyorsa, md. 21.4 ve md. 21.5 geçerli olmaz ve uyuşmazlık, taraflardan herhangi biri tarafından, tarafın sahip olabileceği diğer hakları zarara uğratmaksızın, md. 21.6 uyarınca doğrudan tahkime sevk edilebilir (FIDIC md. 21.8 2017a). Bu madde ile sözleşmede UKKK'nın yerinde olmama durumu için bile koşul getirilerek açık nokta bırakılmamaya çalışılmıştır.

FIDIC Kırmızı Kitap sözleşmelerinde uyuşmazlıkların önlenmesi ve çözülmesi için süreç oldukça ayrıntılı ve açıkça betimlenmiştir. Ancak UKKK süreci hakkında daha detaylı bilgilendirmeler Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi ve Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kurallarında yapılmıştır.

4.2.2. Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi

FIDIC Kırmızı Kitap uyuşmazlık çözümü için md. 21 dışında, kitap eklerinde Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesini verir. Bu bölümde UKKK'nın işleyişi hakkında daha detaylı bilgilere yer verilmiştir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Kırmızı Kitap UKKK Anlaşması Genel Şartnamesi

UKKK GŞ'nin ilk bölümünde şartnamede kullanılan terimlerin tanımları yapılmıştır. Bu çalışmada da sıkça söz edilecek bu terimlerden bazılarının tanımları şu şekildedir;

Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşması, yüklenici, işveren ve UKKK üyesi arasında yapılan anlaşma anlamına gelir. UKKK üyesi, UKKK tekil kişi ise bu üye, UKKK üç kişiden oluşuyorsa kurul başkanı da dahil üç üyeden birisi anlamına gelmektedir (UKKK GŞ md. 1.3 2017).

UKKK Kuralları, FIDIC tarafından yayınlanan UKKK Usul Kuralları olarak adlandırılmış UKKK GŞ'nin bir parçasını da oluşturan ek belgedir (UKKK GŞ md. 1.4 2017).

Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşması eğer UKKK tekil kişiden oluşuyorsa, yüklenici, işveren ve üyenin anlaşmayı imzaladığı veya sözleşmeye göre imzaladığı kabul edilen tarihte, UKKK üç üyeden oluşuyorsa, yüklenici, işveren ve üç üyenin her birinin anlaşmayı imzaladığı veya sözleşme kapsamında imzaladığı kabul edilen tarihte yürürlüğe girer (UKKK GŞ md. 2.1 2017).

UKKK üyesi UKKK süresi boyunca işverenden, yükleniciden ve personellerinden bağımsız ve tarafsız olduğunu ve her zaman öyle kalacağını garanti eder (UKKK GŞ md. 3.1 2017). Verilen bu garantiye aykırı bir durum oluşursa UKKK üyesi bu durumu diğer UKKK üyelerine ve taraflara bildirmekle yükümlüdür (UKKK GŞ md. 3.2 2017). Taraflar UKKK üyesini atarken UKKK üyesinin sözleşme kapsamındaki iş konusunda deneyimli, bilgili, sözleşme belgelerinin yorumlanmasında deneyimli ve iletişim için kabul edilen dilde akıcı olduğu konusundaki beyanına güvenir (UKKK GŞ md. 3.3 2017). UKKK üyesinin bağımsız ve tarafsız olacağı konusunun altı özellikle çizilmiştir.

UKKK GŞ'de UKKK üyesinin özellikleri yukarıda bahsedilenlerin dışında daha ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Buna göre bir UKKK üyesi;

- Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşması kapsamındaki ödeme haricinde, sözleşmede veya işlerin parçası olduğu projede hiçbir mali çıkarı olmayan,
- İşveren, yüklenici veya personelleri ile hiçbir şekilde maddi veya başka türlü çıkarı olmayan,
- Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşması imzalamadan önceki 10 yıl içinde işveren, yüklenici veya personelleri tarafından danışman olarak veya başka bir şekilde istihdam edilmemiş,
- Daha önce söz konusu sözleşme ile alakalı herhangi bir mahkeme veya tahkimde görev almamış ve almayacak olması,
- Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşmasını imzalamadan önce kendi bilgi ve belleğine dayanarak eğer işveren, yüklenici veya personelleri ile mevcut ve/veya geçmiş mesleki (başka bir projede uyuşmazlık çözüm uygulayıcı olarak dahil) ya da kişisel ilişkileri varsa, bağımsızlığının veya tarafsızlığının sorgulanmasına yol açacak durumlar varsa veya söz konusu projeye daha önce katılımı varsa bunu işverene, yükleniciye ve eğer varsa diğer UKKK üyelerine yazılı olarak açıklamış olması,
- Hala UKKK üyesiyken UKKK süreci devam ederken işveren, yüklenici veya personelleri ile daha önce taraflar ve diğer üyelerle birlikte kararlaştırılmış olanlar dışında, danışman olarak veya başka bir şekilde

görüşmelere girmemesi ve/veya gelecekteki istihdam ile ilgili herhangi bir anlaşma yapmaması,

- İşveren ve yükleniciden Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşması kapsamındaki ödeme dışında, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir hediye, ikramiye, komisyon veya değerli başka bir şey istemeyen, kabul etmeyen ve almayan biri olması beklenmektedir (UKKK GŞ md. 4.1 2017).

UKKK üyesi için yukarıda sayılan maddelerin ortak noktası üyelerin bağımsız ve tarafsız kalmasının beklenmesidir. Hem geçmişteki ilişkilerinin, hem proje süresince ilişkilerinin ve gelecek planlarının bu bağımsız ve tarafsızlık ilkesi altında olması gerekmektedir. UKKK üyelerinden beklenen en büyük özellik budur.

UKKK GŞ’de UKKK üyesinin genel sorumlulukları için de bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölüme göre bir UKKK üyesinin;

- UKKK’nın faaliyetleri ile ilgili olan UKKK GŞ’ye, UKKK kurallarına ve sözleşme kurallarına uyma,
- UKKK’nın faaliyetlerini yürütmek için gerekli olan durumlar dışında, işverene, yükleniciye veya personellerine sözleşmenin yürütülmesiyle ilgili tavsiyelerde bulunmama,
- UKKK süresi boyunca istisnai durumlar haricinde (böyle bir durumda taraflara ve varsa diğer üyelere istisnai durumu detaylandıran bildirimde bulunur) toplantılar, saha ziyaretleri, oturumlar ve tüm UKKK faaliyetlerini sürdürmek için hazır bulunma,
- UKKK süresi boyunca sözleşme, tarafların sözleşmeyi yerine getirmesi, saha ve çevresi, işlerin ilerlemesi konularında güncel bilgi sahibi olma,
- Taraflarca talep edildiğinde gayri resmi uyuşmazlık çözümü için hazır olma yükümlülükleri vardır (UKKK GŞ md. 5.1 2017).

UKKK üyelerinden genel olarak sözleşme şartlarını yerine getirmeleri bekleniyor olsa da tüm görev ve sorumlulukları olabildiğince açıkça belirtilmiştir.

UKKK üyesinin sorumluluklarından sonra tarafların sorumluluklarını tanımlayan bir bölüm gelmektedir. Taraflardan her biri UKKK’nın faaliyetleri ile ilgili UKKK GŞ’ye, UKKK kurallarına ve sözleşme şartlarına uyar ve kendi personellerinin de şartlara uymasından sorumlu olur (UKKK GŞ md. 6.1 2017). Taraflardan her biri sözleşme şartları md. 21.1 ve md. 21.2 uyarınca UKKK oluşturulurken diğer tarafla gecikmeksizin işbirliği yapar (UKKK GŞ md. 6.2 2017). UKKK faaliyetleri ile bağlantılı olarak her bir taraf UKKK ile iyi niyetle iş birliği yapmak, sözleşme, UKKK GŞ ve UKKK kuralları uyarınca görevlerini yerine getirmek yükümlülüğündedir (UKKK GŞ md. 6.3 2017). Taraflar ve personelleri UKKK faaliyetleri gerektirmediği sürece UKKK üyesinden sözleşme ile ilgili olarak tavsiye veya danışma talep etmez (UKKK GŞ md.

6.4 2017). UKKK, taraflar işbirliği içerisinde çalıştıkları sürece verimli ve etkin olabilmektedir. Bu nedenle taraflar UKKK oluşturulurken birbirleriyle ve sonrasında da UKKK ile işbirliği içerisinde olmalıdırlar.

Tarafların her ikisi de UKKK ile etkileşim halindeyken UKKK'nın bağımsızlık ve tarafsızlık ilkesini zedeleyecek davranışlarda bulunmazlar (UKKK GŞ md. 6.5 2017). Her bir taraf, UKKK Kurallarının gerektirdiği tüm belgeleri sağlamaya ek olarak, UKKK üyesinin md. 5.1'de belirtilen şartları sağlaması için gereken şekilde bilgilendirilmesini de sağlar (UKKK GŞ md. 6.6 2017).

UKKK'nın uyuşmazlık çözümünde tercih edilme sebeplerinden birisi de gizliliği sağlıyor olmasıdır. UKKK GŞ'de de bu gizliliğin sağlanmasına dair hükümler ortaya konmuştur. UKKK GŞ md. 7.4'e tabi olarak, UKKK üyeleri, sözleşmenin ayrıntılarını, tüm UKKK faaliyetini ve UKKK Kurallarının 4.3. Kuralı kapsamında sağlanan belgeleri özel ve gizli olarak ele alır ve önceden tarafların ve diğer üyelerin yazılı izni olmaksızın bunları yayınlamaz veya ifşa etmez (UKKK GŞ md. 7.1 2017). UKKK GŞ md. 7.4'e tabi olarak, işveren, yüklenici, personelleri, UKKK'nın tüm faaliyetlerini özel ve gizli olarak ele alır (UKKK GŞ md. 7.2 2017). Bazı özel durumlarda gizlilik geçerli olmayabilir bu durumlar da UKKK GŞ'de ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Resmi yargı yöntemlerinin kamuya açık olması ve UKKK'nın gizliliği sağlaması büyük şirketler için tercih sebebi olmaktadır.

UKKK GŞ'nin 8. Bölümünde tarafların taahhüt ve teminatları yer alır. Yüklenici ve işveren, UKKK üyesini; sözleşme kapsamındaki herhangi bir tahkimde hakem olarak atamayacağını, sözleşme kapsamındaki herhangi bir tahkimde uyuşmazlıkla ilgili olarak ifade vermek üzere tanık olarak çağırmayacağını, dolandırıcılık, ağır ihmal, kasıtlı temerrüt, kayıtsız suistimal durumu haricinde, UKKK üyesinin görevinin sonlanması sırasında yapılan veya atlanan herhangi bir hak talebinden sorumlu olacağı konularında güvence verir (UKKK GŞ md. 8 2017).

FIDIC UKKK GŞ'de ücretler ve giderler için de bir bölüm ayrılmıştır, bu bölümde aylık ve günlük ücretler ve diğer giderler ayrıntılı şekilde tanımlanmıştır. UKKK üyesine yapılacak ücretlerden birisi aylık ödemedir, aylık olarak sabit olan bu ücret;

- Düzenli ve acil saha ziyaretleri, toplantılar, oturumlar için hazır olması,
- UKKK üyesi genel yükümlülükleri uyarınca işlerin işleyişi ve sözleşme hakkında güncel bilgi sahibi olmayı,
- UKKK görevleriyle bağlantılı olarak yapılan sekreterlik hizmetleri, fotokopi, ofis malzemeleri dahil tüm ofis ve genel giderleri,
- UKKK GŞ. 9.1.b ve 9.1.c'de verilen durumlar hariç, UKKK dahilinde gerçekleştirilen tüm hizmetleri kapsar.

Bu ücret, UKKK süresi sona erene kadar veya UKKK üyesinin görevi son bulana kadar aylık olarak ödenir. Eğer Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşmasında aylık ücret

belirtilmemişse, yukarıda belirtilen hususlar aşağıda açıklanacak olan günlük ücret kapsamında kabul edilir (UKKK GŞ md. 9.1.a 2017). UKKK üyeleri tam zamanlı olarak değil daha çok yarı zamanlı olarak UKKK'da çalışmaktadırlar. Bu nedenle programlarını UKKK'nın standart ve acil çalışmaları için düzenlemeleri gerekmektedir. Aylık ücret de UKKK üyesinin bu durumlara uygun olmasını garanti altına almak amacı ile ödenir.

UKKK üyeleri aylık ücretin yanı sıra günlük olarak da ücret alırlar, her gün için tam olarak yapılacak günlük ücret;

- UKKK üyesinin evi ve saha arasındaki yolculuk için veya taraflar ve/veya varsa diğer UKKK üyeleri ile bir toplantı için, her yönde en çok 2 güne kadar seyahat süresi,
- UKKK Kuralları uyarınca toplantılara katılarak, saha ziyaretleri yaparak ve rapor yazarak harcanan süre,
- Gayri resmi yardım için harcanan süre,
- Oturumlara katılmak, kararları hazırlamak için harcanan süre,
- Taraflardan gelen yazılı belge ve beyanları incelemek, oturumlara hazırlanmak için harcanan süreyi kapsar (UKKK GŞ md. 9.1.b 2017).

Aylık ve günlük ücretler dışında taraflar, UKKK üyesinin görevleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkan gerekli seyahat masrafları (business class veya eşdeğeri hava yolu ücreti, otel ve geçim masrafları ve diğer doğrudan seyahat masrafları, vize ücretleri dahil), telefon görüşmeleri, kurye ücretleri ve fakslarla ilgili masrafları da karşılar (UKKK GŞ md. 9.1.c 2017). UKKK üyelerinin yerel olup olmadıkları bu durumda önemli bir girdi olmaktadır. UKKK üyelerinin yurt dışından geliyor olmaları seyahat ve konaklama harcamaları önemli bir gider kalemi olarak yansıyacaktır. UKKK üyelerinin aylık ve günlük ücret bedelleri de bağlı oldukları ülkenin kurumlarınca belirlendiği için yüksek bedeller olabilmektedir. Yerel ve yetkin bir UKKK üyesi ile kurulun maliyeti büyük ölçüde düşürülebilir. UKKK GŞ'nin ödemeler kısmında UKKK üyelerinin ödemelerinin ne zaman ve nasıl yapılacağıyla, gecikmelerle gerekli bilgilendirmeler de yapılmıştır (UKKK GŞ md. 9 2017).

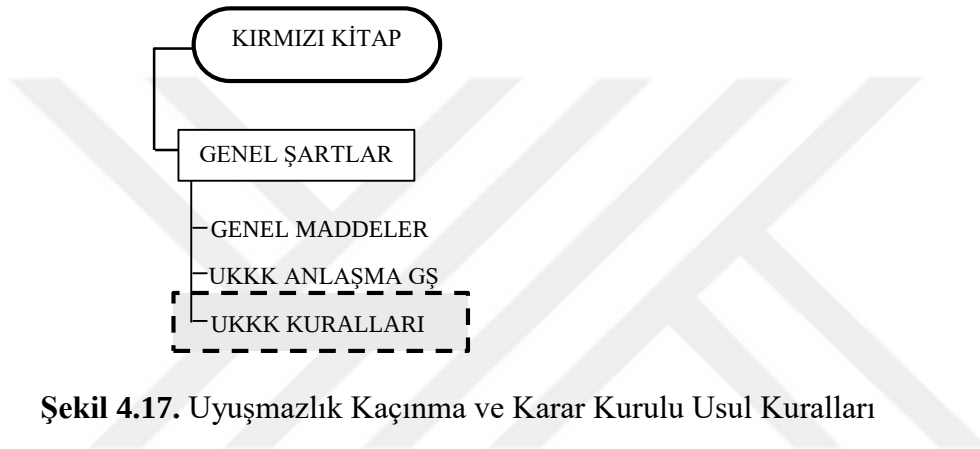
UKKK GŞ'nin 10. Bölümü istifa ve feshe ayrılmıştır. Buna göre UKKK üyesi önceden haber vererek görevinden istifa edebilir. Taraflar ancak ortaklaşa karar alırlarsa bir UKKK üyesinin anlaşmasını fesih edebilirler. Herhangi bir istifa ya da fesih halinde UKKK üyesi UKKK GŞ md.7'de belirtilen gizlilik yükümlülüklerine bağlı kalmalı ve tarafların yazılı talebi üzerine elindeki belgelerin aslını iade etmelidir (UKKK GŞ md. 10.8 2017).

Uyuşmazlık Kaçınma Karar Anlaşmasından veya bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan bir ihlal, fesih veya geçersizlikle ilgili bir uyuşmazlık, ICC 2017 Tahkim Kuralları uyarınca atanan bir hakem tarafından çözülür (UKKK GŞ md. 12 2017).

UKKK UKKK GŞ’de genel olarak UKKK üyelerinin özellikleri, sorumlulukları, taraflarla olan ilişkileri, ödemeler ve fesihten bahsedilmiştir. En çok üzerinde durulan konu UKKK üyelerinin tarafsız ve bağımsız olmalarıdır. Taraflarla aralarında sözleşme kurallarına aykırı herhangi bir davranış olmaması gerektiği belirtilir.

4.2.3. Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kuralları

FIDIC Kırmızı Kitap ve Genel Şartlara ek olarak Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kuralları (UKKK kuralları) dokümanı da gelmektedir (Şekil 4.17). Bu dokümanın amacı, taraflar arasında oluşabilecek potansiyel uyuşmazlıklardan kaçınmak ve eğer uyuşmazlık oluşmuşsa, bu uyuşmazlığın hızlı, verimli ve uygun maliyetli bir şekilde çözülmesini sağlamaktır (UKKK Kuralları md. 1.1 2017).

Şekil 4.17. Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Kurulu Usul Kuralları

UKKK atandıktan sonra en kısa sürede taraflarla yüz yüze toplantı düzenler. Bu toplantıda UKKK taraflara da danışarak toplantılar ve saha ziyaretlerini planlar (UKKK Kuralları md. 3.2. 2017). Bu düzenli saha ziyaretleri de taraflar ve UKKK tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, 70 günden az, 140 günden fazla olmayan aralıklarla yapılır. UKKK düzenli saha ziyaretleri dışında taraflardan herhangi birinin isteği üzerine de saha ziyaretinde bulunabilir (UKKK Kuralları md. 3.3 2017). Bu sayede UKKK proje ekibinin bir parçası olur ve yapım sürecini yakından takip edebilir.

UKKK kurallarının 3. Maddesi, UKKK tarafından yapılacak saha ziyaretleri ve toplantılara ayrılmıştır. UKKK’nın toplantı ve saha ziyaretleri yapmasının amacı, UKKK GŞ md.5’de belirtilen konularda güncel bilgi sahibi olmak, taraflar arasındaki herhangi bir olası veya mevcut sorunun veya uyuşmazlığın farkına varmak, taraflarca birlikte talep edilmesi halinde gayri resmi yardımda bulunmaktır (UKKK Kuralları md. 3.1 2017). Taraflardan herhangi biri, UKKK’dan acil bir toplantı veya saha ziyareti talep edebilir. Bu talep, toplantı veya saha ziyaretinin aciliyetinin gerekçelerini içeren yazılı bir talep olacaktır. Bu talebi aldıktan sonra üç gün içinde UKKK taraflarla bir tele konferans toplantısı düzenler. Bu toplantı sonucunda talep edilirse ve UKKK da saha ziyaretinin gerekli olduğunu düşünürse, toplantı tarihinden itibaren 14 gün içinde saha ziyareti düzenlenir (UKKK Kuralları md. 3.6 2017). İşlerin askıya alınması, sözleşmenin feshedilmesi gibi kritik bir inşaat olayı olursa taraflardan birisinin yazılı talebi üzerine

UKKK sahayı ziyaret eder (UKKK Kuralları md. 3.5 2017). UKKK'nın standart saha ziyaretleri ve toplantılar dışında tarafların talebi üzerine kısa bir süre içerisinde problemi ele alması UKKK'nın avantajlarından birisidir. Diğer uyuşmazlık çözüm yollarında olduğu gibi bilirkişilerin saha ziyareti yapması uzun süreler almaz. Zaten projeyi yakından tanıyan üyeler acil şekilde toplantı ve saha ziyareti düzenleyerek sorunu çözümlemeye çalışırlar.

Sözleşme şartları altında uyuşmazlıklardan kaçınma maddesinin geçerli olduğu durumlarda, UKKK, taraflarla herhangi bir toplantıda görüşmeler sırasında veya herhangi bir saha ziyaretinde veya taraflara resmi olmayan yazılı bir notla gayri resmi destek verebilir (UKKK Kuralları md. 2.1 2017). Bu sayede henüz uyuşmazlık oluşmamışken UKKK bunları tespit edebilir ve resmi yöntemlere gerek kalmadan sorunu çözümleyebilirler.

UKKK toplantı ve saha ziyaretlerinin zamanını ve gündemini taraflara da danışarak belirler (UKKK Kuralları md. 3.7 2017). Her toplantı ve saha ziyaretine, yüklenici, işveren ve mühendis katılır (UKKK Kuralları md. 3.8 2017). Toplantı ve saha ziyaretlerinde her iki tarafın ve mühendisin de bulunması UKKK üyelerine işin durumu ile ilgili en doğru ve detaylı bilgilerin verilmesini sağlar.

Tüm toplantı ve saha ziyaretleri, işveren ve mühendisin işbirliğiyle yüklenici tarafından koordine edilir. Yüklenici, saha ziyaretleri için iş güvenliğini, yüz yüze toplantı için toplantı odasını, tele konferans için konferans olanaklarını sağlar (UKKK Kuralları md. 3.9 2017). Toplantı yeri ve iş güvenliği ile ilgili konuları kimin koordine edeceğine de açıklık getirerek bu konunun taraflar arasında problem yaratmasının önüne geçilmiştir.

UKKK saha ziyaretleri veya toplantı hakkında mümkünse yüz yüze toplantı ve saha ziyaretleri sonunda ayrılmadan önce veya en geç 7 gün içerisinde bir rapor hazırlar. Bu raporun kopyalarını taraflara ve mühendislere gönderir (UKKK Kuralları md. 3.10 2017). Bu şekilde projenin güncel durumu kayıt altına alınmış olur, gelecekteki bir uyuşmazlıkta geriye dönük olarak bu raporlardan yararlanılabilir. UKKK ve bir taraf arasındaki tüm iletişim ve/veya belgeler eş zamanlı olarak diğer tarafla da paylaşılır (UKKK Kuralları md. 4.2 2017). Böylece şeffaflık sağlanmış olur, taraflar UKKK'nın diğer tarafla gizli bir paylaşımı olmadığını bilir.

Taraflar UKKK'ya aşağıda sayılan belgelerin yanı sıra, UKKK'nın talep edebileceği tüm belgelerin kopyalarını vermekle yükümlüdür;

- Sözleşmeyi oluşturan tüm belgeler,
- Sözleşme şartları uyarınca ilk iş programı ve revize edilen tüm iş programları,
- Mühendis tarafından verilen tüm talimatlar ve sözleşme kapsamındaki tüm değişiklikler,

- Yüklenici tarafından sunulan tüm beyanlar ve mühendis tarafından sunulan tüm sertifikalar,
- İlgili tüm bildirimler,
- Taraflar arasında ve taraflardan biri ile mühendis arasındaki ilgili iletişimler,
- UKKK GŞ md. 5’de belirtilen, UKKK’nın bilgi sahibi olmasını gerektiren tüm diğer ilgili belgeler (UKKK Kuralları md. 4.3 2017).

UKKK tüm bu sayılan belgelere erişiminin olması sayesinde projenin güncel durumu, taraflar ve mühendis arasındaki olası uyuşmazlıklar ve daha pek çok konuda bilgi sahibi olur. Bu da UKKK’nın uyuşmazlıkları önceden tespit ederek bunları gayri resmi olarak çözümlemeye çalışmasını sağlar. Uyuşmazlıktan kaçınmanın mümkün olmadığı durumlarda ise tüm bu bilgilere önceden sahip olduğu için karar verme süreci büyük ölçüde hızlanır.

UKKK Kuralları, kural 5, daha önce bahsedilen sözleşme şartları, UKKK GŞ ve bu kurallarda verilen yetkiler dışında, tarafların UKKK’ya verdiği diğer yetkileri inceler. Bu yetkiler aşağıda listelenmiştir;

- Saha ziyaretlerinde ve/veya gayri resmi yardımda izlenecek prosedürü oluşturma,
- Sözleşme şartları uyarınca karar verirken uygulanacak prosedürü oluşturma,
- UKKK’nın kendi yargı yetkisine ve UKKK’ya başvuru uyuşmazlığın kapsamına karar verme,
- Tarafların da oluru ile bir veya daha fazla hukuk veya teknik uzman atama,
- UKKK’ya başvuru herhangi bir uyuşmazlıkla ilgili bir veya gerektiğinde daha fazla oturum düzenlenip düzenlenmeyeceğine karar verme,
- UKKK kararı için gerekli olan konuları ve olayları tespit edebilmek için inisiyatif alma,
- Eğer bir UKKK üyesinin kişisel uzmanlığı varsa bu bilgilerden yararlanma,
- Finansman masraflarının ödemesinin sözleşme şartları uyarınca yapılmasına karar verme,
- Geçici tedbir kararları verebilme,
- Mühendisin uyuşmazlıkla ilgili herhangi bir sertifikasını, kararını, tespitini, talimatını, fikrini veya değerlendirmesini gözden geçirme ve revize etme,

- UKKK'dan bildirim aldığı halde UKKK GŞ md. 6.3'e uymayan bir tarafın yokluğunda UKKK faaliyetlerine devam etme (UKKK Kuralları md. 5.1 2017).

UKKK, sözleşme şartları, UKKK GŞ ve bu kurallar uyarınca UKKK'ya verilen bu yetkilerin kullanılıp kullanılmayacağına veya ne ölçüde kullanılacağına karar verme yetkisine sahiptir (UKKK Kuralları md. 5.2 2017). UKKK'nın yetkileri sözleşme şartları ile açıkça belirlenmiştir. UKKK karar aşamasında eğer konu hakkında kendisini yetersiz görüyorsa teknik danışmanlık alarak daha doğru sonuca ulaşmayı amaçlar. Aynı zamanda UKKK, mühendisin kararı üzerinde değişiklik yapma hakkına da sahiptir. Bu nedenle UKKK'nın mühendisten daha yetkili olduğu söylenebilir. Saha ziyaretleri, toplantılar ve oturumlara iki tarafın da katılımı esastır ancak taraflardan birisi bu faaliyetlere katılmamayı tercih ederse UKKK faaliyetleri bu tarafın yokluğunda sürdürmeye karar verebilir.

UKKK Kurallarında UKKK'ya başvuru uyuşmazlıklar 6. Kuralda incelenmiştir. UKKK taraflara karşı adil ve tarafsız olarak sözleşme şartlarında belirtilen süreyi ve diğer koşulları da göz önüne alarak bir prosedür belirler. Bu süre içerisinde, UKKK işleminin hızlandırılmış doğası dikkate alınarak, her bir tarafa kendi beyanını ileri sürmesi ve diğer tarafın da beyana yanıt vermesi için makul fırsatı verecek ve uyuşmazlık kararını verirken gereksiz gecikmelerden ve/veya masraflardan kaçınarak bir prosedür oluşturur (UKKK Kuralları md. 6.2 2017). Bu prosedür sayesinde uyuşmazlık, mümkün olan en kısa sürede, her iki tarafa da kendini savunma fırsatı verilerek çözülmeye çalışılır.

UKKK Kuralları 7. Kural oluşan bir uyuşmazlığın UKKK'ya iletilmesinden sonra yapılan oturumlara ayrılmıştır. Bu oturumlar için UKKK, UKKK kuralları md. 5.1'de sayılan yetkilerinin dışında;

- Taraflara da danışarak herhangi bir oturum tarihi ve yerine karar vermek,
- Herhangi bir oturumun süresine karar vermek,
- Taraflardan yazılı belge ve beyanların oturum öncesinde kendisine sunulmasını talep etmek,
- Herhangi bir oturum için prosedürü belirlemek,
- Herhangi bir oturumda, UKKK kuralları kural 5.1'deki yetkisini kullanmasına yardımcı olabileceğini düşündüğü durumlarda, taraflardan belgelerini ve sözlü sunumlarını hazırlamasını talep etmek,
- Herhangi bir oturumda, UKKK yetkisinin kullanılmasına yardımcı olacağı düşünülen uzmanların oturuma katılmasını talep etmek,
- Herhangi bir oturuma dinleyici olarak da olsa yüklenici, işveren ve mühendis temsilcileri dışındaki kişileri kabul etmemek,
- Eğer oturum tarihinin yeterli zaman önce bildirildiğini düşünüyorsa, bir tarafın eksikliğinde oturuma devam etme,

- Herhangi bir oturumda bir tarafın ya da iki tarafın da soruşturmayı derinleştirmesinin uyuşmazlık çözümüne yarar sağlayacağını düşünüyorsa oturumu ertelemek ve hemen sonra oturuma devam etmek yetkilerini de elinde bulundurur (UKKK Kuralları md. 7.1 2017).

Oturum sırasında taraflardan herhangi biri uyuşmazlık hakkında sunumunu yaparken UKKK herhangi bir görüş bildirmez (UKKK Kuralları md. 7.2 2017). UKKK bu oturum ile söz konusu uyuşmazlık konusunda taraflara kendi beyanlarını ortaya koyma şansı tanır. İki tarafın da ortamda mevcut olması ile uyuşmazlığın çözümüne daha hızlı ulaşmak hedeflenmektedir. Oturum süresince de UKKK görüşünü bildirmeyerek tarafların özgürce sunumlarını yapmasına izin verir.

UKKK oturum süresince gayri resmi yardımda bulunmaz. Ancak taraflar oturum sırasında gayri resmi yardım talebinde bulunurlarsa, olarak oturum UKKK gayri resmi yardım verdiği için ertelenir, eğer oturum iki günden daha uzun bir süre için ertelenirse, oturumun yeniden başladığı tarihe kadar askıya alınır ve oturum, UKKK bu gayri resmi yardımı sağladıktan hemen sonra yeniden başlar (UKKK Kuralları md. 7.3 2017). UKKK'da uyuşmazlıktan kaçınma konusu çok daha önemli olduğu için herhangi bir gayri resmi yardım talebinde hemen oturuma ara verilmektedir. Hemen gayri resmi yardımla olası uyuşmazlığın çözümü üzerinde çalışılmaya başlanır.

UKKK kararını, sözleşme şartları md. 21.4'de verilen süre içinde veya UKKK tarafından önerilen ve taraflarca yazılı olarak kabul edilen başka bir süre içinde verir (UKKK Kuralları md. 8.1 2017). Bu süre genel olarak oturumu takip eden 28 gündür.

UKKK'nın üç üyeden oluştuğu durumda karar vermek için,

- UKKK, görüşmeler yapmak ve kararını hazırlamaya başlamak için varsa oturumdan sonra özel olarak toplanır,
- Üyeler oy birliği ile karar vermek için tüm makul çabayı gösterirler,
- Eğer üyeler oy birliği ile karar alamamışlarsa üyelerin çoğunluğunun verdiği karar uygulanacaktır. Azınlıkta kalan UKKK üyesinden nedenleri ve destekleyici ayrıntılarıyla yazılı bir rapor hazırlanması istenebilir, hazırlanan bu rapor taraflara iletilir.
- Bir UKKK üyesi varsa bir oturuma ya da UKKK üyeleri toplantısına katılmazsa veya kendisinden talep edilen bir yükümlülüğü yerine getirmezse diğer üyeler karar vermeye devam ederler. Ancak bu durum üyenin bildirim yaptığı istisnai bir durumsa veya üye, UKKK GŞ md. 9.7' uyarınca hizmetlerini askıya almışsa veya taraflar aksini yazılı olarak talep etmemişlerse UKKK üyesinin eksikliğinde devam edilebilir (UKKK Kuralları md. 8.2 2017).

UKKK, kararının daha etkili olması için kararın oy birliği ile alınmasını ister. Ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda karara katılmayan üye kapsamlı şekilde neden aksi yönde karar verdiğini açıklayan rapor hazırlar.

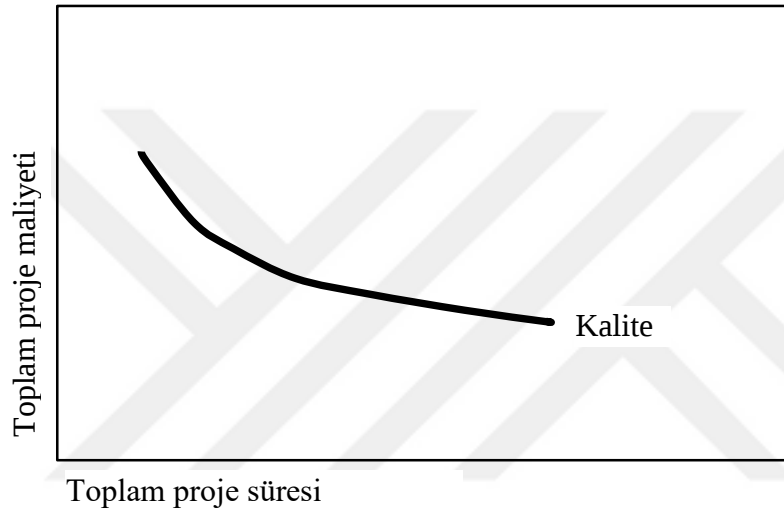
UKKK Kuralları içerisinde, UKKK kararı sonrasındaki varsa düzeltmelerde izlenecek prosedürler, bir UKKK üyesinin sözleşmesinin sonlanması ve bir üye için itiraz prosedürleri de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu maddelerle sözleşmenin ortaya çıkabilecek her durumda yol gösterici olması hedeflenmiş ve bu nedenle olabildiğince ayrıntılı maddeler hazırlanmıştır.

UKKK kuralları daha çok UKKK'nın işleyişi ile ilgili maddeler içermektedir. Saha ziyaretleri, toplantılar, oturumlar, gayri resmi yardımlar konuları hakkında ayrıntılı açıklamalar içeren maddeler bulunmaktadır.

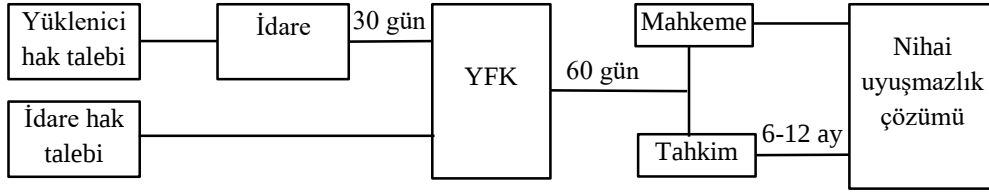
5. TARTIŞMA

Bulgular kısmında incelediği üzere KİK ve FIDIC yapım sürecinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde oldukça farklı süreçler izlemektedir. Çalışmanın bu bölümünde bu süreçlerin hangi yönleri ile farklılaştığı karşılaştırılacaktır. Sonrasında da bu farklılıkların proje yönetimi sürecinin başarıya ulaşmasının en önemli üçayağı olan maliyet, süre ve kalite kriterleri üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu kriterler birbirleriyle de doğrudan alakalıdır. Şekil 5.1’de görüldüğü üzere süre ve maliyet arasındaki geleneksel ilişkinin kalite üzerindeki etkisi analiz edildiğinde dışbükey bir eğri olarak tanımlandığı görülmektedir (Karaman ve Kale 2007). Bir projede maliyetin ve sürenin düşürülmesi kaliteyi de düşürecektir. Kalitenin artırılması ise süre ve maliyetin artırılması ile sağlanmaktadır.

Şekil 5.1. Zaman-Maliyet değişiminin kalite üzerine etkisi (Karaman ve Kale 2007)

İnşaat sektöründe, yapım sürecinde karşılaşılan uyuşmazlıkların proje yönetimini kötü yönde etkilediği, projenin hedeflerinden uzaklaşmasına neden olduğu görülmektedir. Bu durum da özellikle kamunun taraf olduğu projelerde sorun oluşturmaktadır, çünkü kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkesine açıkça karşı gelinmektedir. KİK dokümanları arasında hak talebi ve uyuşmazlık çözümü sürecinin belirlendiği özel bir doküman bulunmamaktadır. Farklı yönetmeliklerdeki uyuşmazlık çözümü hakkındaki maddeler derlenerek Şekil 5.2 oluşturulmuştur. Buna göre yüklenicinin kanunda belirtilmiş konularda bir hak talebi olduğunda idareye başvurur. İdare de bu talebi 30 gün içerisinde YFK’ya iletir. YFK, idarenin veya yüklenicinin hak talebini kendisine ulaşmasının ardından 60 gün içerisinde sonuçlandırır ve kararını bildirir. İdare ve yüklenici YFK kararını uygulamak zorundadır. Ancak bu karar sonucunda uyuşmazlık çözülmezse taraflar sözleşme şartlarına göre mahkeme veya tahkime başvurabilir, resmi yargı sonuçlanana kadar YFK kararı uygulanır. Fakat herhangi bir hak talebi veya uyuşmazlıkta YFK’ya başvuru ön koşul değildir. Taraflar direkt olarak resmi yargıya da başvurabilirler.

Şekil 5.2. KİK hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci

FIDIC'te hak talepleri ve uyuşmazlıklar ayrı ayrı başlıklar altında incelenmektedir. 2017 versiyonlarında yüklenici ve işverenin hak talepleri aynı başlıkta ve eşit koşullarda değerlendirilmeye başlanmıştır. Buna göre hak talebi oluştuktan sonra 28 gün içerisinde ilk bildirim yapılması, 84 gün içerisinde de bu hak talebinin detaylandırılarak bildirilmesi gerekmektedir. Bu süre içerisinde bildirim yapılmazsa taraf söz konusu hak talebi üzerindeki hakkını kaybetmiş sayılır. Hak talebinin bildiriminden sonraki 42 gün içerisinde mühendis konu hakkında bir karar verir. Taraflardan birisi bu karardan memnun olmazsa 28 gün içerisinde memnuniyetsizlik bildirimi vererek UKKK'ya başvuruda bulunabilir. Taraflar bu süreçte UKKK'dan gayri resmi yardım talebinde de bulunabilirler. Ancak UKKK'ya resmi bir başvuruda bulunmak için mühendis kararına memnuniyetsizlik bildirimi verilmiş olması şarttır. UKKK'ya resmi başvurunun ardında 84 gün içerisinde oturum düzenlenir. Bu oturuma taraflar, mühendis ve UKKK katılır, uyuşmazlık değerlendirilir. Oturumu takip eden 28 gün içerisinde de UKKK kararını taraflara bildirir. Taraflardan birisi bu karardan memnun olmazsa 28 gün içerisinde memnuniyetsizlik bildirimi vermek zorundadır. Bu süre içerisinde memnuniyetsizlik bildirimi verilmezse karara itiraz hakkını kaybeder. Sonrasında uyuşmazlığın nihai çözümü için tahkime başvurulur. Fakat UKKK kararı tahkim tarafından bozulana kadar bağlayıcıdır ve taraflar kararı uygularlar.

Şekil 5.3. FIDIC hak talebi ve uyuşmazlık çözüm süreci

KİK ve FIDIC tarafından uyuşmazlık çözüm süreçleri yukarıdaki şekillerde özetlenmiştir (Şekil 5.2, Şekil 5.3). Bu süreçleri pek çok açıdan karşılaştırmak amacıyla KİK'te bir uyuşmazlık oluştuğunda YFK'ya başvurulduğunda uyuşmazlık 90 gün içerisinde çözümlenebilmektedir (YFKY md.13 2020). Ancak YFK'ya başvuru zorunlu değildir ve uyuşmazlık çözümünde esas olarak mahkeme yargılaması kullanılmaktadır (YİTS md.31.1. 2009). Resmi yargı yöntemlerinde de sonuç alınması çok uzun sürmektedir. FIDIC'te ise resmi yargı yöntemlerinden olan tahkime başvurabilmek için

öncelikle alternatif çözüm yöntemlerinin denenmiş olması şartı bulunmaktadır (FIDIC md.21.6 2017a). Bu şekilde UKKK yardımı ile uyuşmazlıklar daha kısa sürede çözümlenebilmektedir.

Çizelge 5.1 oluşturulmuştur. FIDIC ve KİK arasındaki ilk farklılık uyuşmazlık çözüm yöntemi usul ve esaslarının tek başlık altında belirlenmesi konusunda gözlemlenmektedir. FIDIC'te hak talepleri kendi başlığı altında, uyuşmazlıklar ve tahkim de kendi başlığı altında tüm süreç tanımlanmıştır. UKKK Genel Şartnamesi ve UKKK Usul Kuralları ekleri ile de UKKK'nın çalışma esasları ayrıntılı olarak incelenmiştir. KİK'te ise KİSK'de anlaşmazlıkların çözümü için 2020 yılında getirilmiş bir ek madde ile YFK başvurusundan söz edilmiştir. YİGŞ'de birkaç madde ile yüklenici- idare ve yüklenici- yapı denetim görevlisi arasındaki uyuşmazlıklardan bahsedilmiş. YİTS'de anlaşmazlıkların çözümü için tahkim veya mahkeme yollarından birinin seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü için en ayrıntılı bilgi sahibi olunabilen doküman YFK Yönetmeliğidir. Bu yönetmelikte de uyuşmazlık yalnızca YFK aşamasına geldiği haliyle incelenmektedir. Öncesi ve sonrası hakkında bilgi vermemektedir. Görüldüğü üzere KİK dokümanlarında uyuşmazlık çözüm süreci oldukça dağınık şekilde ele alınmıştır. Uyuşmazlık çözümünün bir başlık altında incelenmiyor olması karmaşa yaratarak proje sürecini her açıdan olumsuz etkileyebilmektedir.

Yapım işlerinde oluşan bir hak talebinin zamanında bildirimi çok önemlidir. İşler birbirini takip ettiği için üzerinden zaman geçen bir hak talebinin belgelenmesi zor olabilmektedir. Bu nedenle FIDIC oluşan bir hak talebinin bildirilmesi için olayın meydana geldiği andan itibaren 28 gün içerisinde ilk bildirimi yapılmasını şart koşmuştur. Detaylandırılmış hak talebinin verilmesi için 84 günlük bir süre vermiştir. Bu süre içerisinde bildirilmeyen bir hak talebinde itiraz hakkı kaybedilir (FIDIC md.20 2017a). KİK'te ise böyle bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. Bu da geçmişe yönelik bir hak talebinin araştırılması sırasında sıkıntılar doğurabilmektedir.

FIDIC'te sözleşmede yapılacak bir düzenleme ile geçici UKKK kullanılabilir olsa bile esas olan ve önerilen sürekli bir UKKK kullanımıdır. Sürekli UKKK sözleşme ile birlikte atanır, düzenli olarak saha ziyaretleri toplantılar yapar, taraflardan ve mühendisten proje ilgili olarak devamlı bilgi alır (FIDIC md.21 2017a). Bu sayede de projenin gidişatından sürekli olarak haberdar olur. Bu şekilde bir uyuşmazlık oluştuğunda konuya önceden de hakim olduğu için çözümü çok daha hızlı olur. KİK'te ise bu şekilde sözleşme ile sürece dahil olan bir uyuşmazlık çözücü kurum bulunmaz. Sürekli UKKK'nın bulunması uyuşmazlık çözüm sürecini önemli ölçüde hızlandırır. Aynı zamanda sürekli saha ziyaretleri sırasında imalat ve malzemenin sözleşmeye uygunluğu da gözlenebileceği için projenin kalitesi de belirli bir standardı tutturulur.

FIDIC sözleşmelerinde yer alan UKK yerine UKKK getirilmesinin yegane amacı uyuşmazlıklardan kaçınmayı sağlamaktır. Taraflar herhangi bir zamanda UKKK'ya gayri resmi yardım talebinde bulunabilir. Aynı şekilde UKKK da olası bir uyuşmazlık sezdiğinde taraflara gayri resmi yardım önerisinde bulunabilir (FIDIC md.21.3 2017a). Bu şekilde uyuşmazlık henüz oluşmadan tespit edilerek çözüme ulaştırılabilir. Bu sayede hem uyuşmazlığın çözüm süreci kısılır hem de resmi uyuşmazlık sürecinde oluşacak olan maliyetten kaçınılmış olur. KİK'te bu şekilde uyuşmazlıktan kaçınmayı sağlayacak bir mekanizma bulunmaz.

KİK'te yüklenici bir hak talebini öncelikle idareye bildirir, idare bu hak talebini YFK'ya iletir. Yüklenicinin direkt olarak YFK'ya başvuru şansı bulunmamaktadır (YFKY md.13. 2020). Bu durum yüklenici ve idare arasında bir eşitsizlik doğurmaktadır. FIDIC'te ise yüklenici ve mal sahibi herhangi bir hak talebi veya uyuşmazlıkta tam olarak eşit koşullarda ve aynı adımları izleyerek bildirimde bulunurlar (FIDIC md.20 2017a).

KİK dokümanlarında yüklenici ve idare arasındaki uyuşmazlıklarda idare her zaman daha avantajlı bir konumdadır. YFK'ya başvuruların hemen hepsi yüklenici tarafından yapılır ve kararların küçük bir kısmı yüklenici lehinedir. Bir uyuşmazlığın mahkeme veya tahkime taşındığı durumlarda bile işler idarenin kararına uygun olarak devam eder (YİTS md. 31.2.4. 2009). FIDIC sözleşmelerinde ise yüklenici ve mal sahibi eşittir. Sözleşmeler mal sahibini koruduğu kadar yükleniciyi de korumaktadır. Bu sayede bazı uyuşmazlıkların henüz sözleşme aşamasındayken daha doğru belge düzenlemesi ile önüne geçilir.

KİK dokümanlarında bazı konularda YFK'ya başvuru ile uyuşmazlıklar çözümleniyor olsa bile esas uyuşmazlık çözüm yolu resmi yargıdır. Resmi yargı yöntemleri de alenidir. Yargılama ve sonuç kararlar kamu ile paylaşılır. Bazı durumlarda yüklenici kararların gizli kalmasını tercih edebilmektedir. FIDIC'te UKKK üyeleri ile gizlilik anlaşması yapılmakta ve UKKK kararları gizli kalmaktadır (UKKK GŞ md. 7. 2017).

YFK yönetmeliğinde herhangi bir hak talebi için karar verilirken kurul başkanının veya kurul üyelerinin tarafsız ve bağımsız olmalarına dair bir madde bulunmamaktadır. FIDIC'te ise bu konu üzerine bastırılarak vurgulanmaktadır. UKKK üyeleri bağımsız ve tarafsız olmak zorundadır (UKKK GŞ md. 4. 2017). Tüm UKKK masrafı mal sahibi ve yüklenici arasında eşit olarak paylaşılır (UKKK GŞ md. 9. 2017). Bu sayede UKKK'nın bağımsızlığı zarar görmez. FIDIC'in ilk formlarında uyuşmazlık çözümü için mühendisin kararına başvurulmasından da bu nedenle vazgeçilmiştir. Mühendisin ücreti mal sahibi tarafından ödendiği için mühendis kararlarının üzerine gölge düşmekteydi. Yeni UKKK düzenlemesi ile bu durumun da önüne geçilmiştir.

YFK toplantıları yalnızca kurul üyeleri katılımı ile gerçekleşmektedir. Tarafların veya uzmanların katılımı kurul başkanının daveti ile mümkün olmaktadır. Toplantı esas olarak tarafların beyanları ve söz konusu proje dokümanları doğrultusunda yapılmakta ve karar verilmektedir (YFKY md. 8.5 2020). FIDIC'te ise UKKK oturumlarına taraflar ve mühendisin katılımı da olmaktadır. Taraflar sunumlarını ve beyanlarını yaparlar. UKKK bu oturum sonrasında kendi arasında görüşerek kararını verir (UKKK Kuralları md. 7 2017). Tarafların toplantıya katılımları kendilerini daha iyi savunmalarına ve uyuşmazlığın karar vericiler tarafından daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayabilmektedir. Bu sayede uyuşmazlığın çözüm süreci kısalmış ve maliyeti de düşer.

KİK dokümanlarında bazı konularda YFK başvuru yapılabileceği belirtilmiş olsa bile bu başvuru zorunlu tutulmamıştır. YİTS herhangi bir anlaşmazlıkta resmi yargıyı esas çözüm yöntemi olarak almıştır (YİTS md.31.1. 2009). Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yönteminden hiç bahsedilmemiş ve resmi yargı öncesi böyle bir ön koşul koyulmamıştır. FIDIC'te ise tahkime başvuru yapabilmenin ön koşulu, uyuşmazlığın önce mühendisin kararına gitmesi eğer buradan istenen sonuç alınamazsa UKKK'ya başvurulmasıdır. Tüm bu yöntemlerden sonuç alınamadığı durumda tahkime başvuru

yapılabilir (FIDIC md.21.6 2017a). Resmi yargının uzun sürede sonuç alması, maliyetli olması ve taraflar arasındaki ilişkiyi zedelemesi nedeniyle öncelikle alternatif çözüm yollarının denenmesi önem taşır.

KİK'te uyuşmazlık çözümü için ayrılan bir ilk bütçe bulunmamaktadır. Anlaşmazlık resmi yargıya taşındığında uyuşmazlık masrafları ortaya çıkmaya başlar. FIDIC'te ise uyuşmazlık çözümü için sözleşme başlangıcında UKKK kurulur ve bu konuda harcama yapılmaya başlanır (FIDIC md.21.1 2017a). Ancak sonuç olarak baktığımızda hangisinin uzun vadede daha az masraflı olduğuna dair bir veriye rastlanmamıştır.

KİK'te bir uyuşmazlık oluştuğunda YFK'ya başvurulduğunda uyuşmazlık 90 gün içerisinde çözümlenebilmektedir (YFKY md.13 2020). Ancak YFK'ya başvuru zorunlu değildir ve uyuşmazlık çözümünde esas olarak mahkeme yargılaması kullanılmaktadır (YİTS md.31.1. 2009). Resmi yargı yöntemlerinde de sonuç alınması çok uzun sürmektedir. FIDIC'te ise resmi yargı yöntemlerinden olan tahkime başvurabilmek için öncelikle alternatif çözüm yöntemlerinin denenmiş olması şartı bulunmaktadır (FIDIC md.21.6 2017a). Bu şekilde UKKK yardımı ile uyuşmazlıklar daha kısa sürede çözümlenebilmektedir.

Çizelge 5.1. KİK ve FIDIC dokümanlarında yer alan uyuşmazlık hükümlerinin karşılaştırma çizelgesi

KARŞILAŞTIRMA	KİK		FIDIC	
	Durum	Madde no	Durum	Madde no
Uyuşmazlık çözümü yöntemi usul ve esaslarının tek bir başlık altında belirlenmesi	yok	-	var	FIDIC 21
Hak talebinin zamanında bildirim zorunluluğu	yok	-	var	FIDIC 20
Sürece başından beri dahil olan mercii	yok	-	var	FIDIC 21
Uyuşmazlıklardan kaçınma	yok	-	var	FIDIC 21.3
Yüklenicinin uyuşmazlık çözümü için başvurusu	dolaylı	YFKY 13	direkt	FIDIC 20
Taraflar arasında eşitlik	yok	YİTS 31.2.4	var	-
Gizlilik	yok	-	var	UKKK GŞ 7
Uyuşmazlık çözümde bağımsız tarafsız etik ilke vurgusu	yok	-	var	UKKK GŞ 4/ UKKK GŞ 9
Uyuşmazlık çözüm toplantısına tarafların katılımı	zorunlu değil	YFKY 8.5	zorunlu	UKKK Kuralları 7
Resmi yargı öncesi alternatif yöntemlerin denenmesi	zorunlu değil	YİTS 31.1	zorunlu	FIDIC 21.6
Uyuşmazlık çözümü için ayrılan ilk bütçe	düşük	-	yüksek	FIDIC 21.1
Uyuşmazlık çözümü için harcanan süre	yüksek	YİTS 31.1	düşük	FIDIC 21.6

KİK ve FIDIC'in karşılaştırılan tüm bu yönler maliyet, süre ve kalite yönleri ile daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

5.1.Maliyet Yönüyle Karşılaştırma

Maliyet, bir yapım projesi planlamasındaki en büyük girdilerden birisini oluşturmaktadır. Kamu yapım projelerinde de kullanılan geleneksel proje teslim sisteminde de önce tasarım aşaması tamamlandıktan sonra tasarıma bağlı olarak projenin maliyeti çıkarılır. Bu maliyet kamu tarafından ödenek olarak ayrılmaktadır. KİK (2002) madde 5'de "Ödeneği bulunmayan hiçbir iş için ihaleye çıkılamaz." ifadesi kullanılmıştır. Bu şekilde planlanarak ödenek ayrılmasından sonra projedeki aksaklıklar dolayısıyla maliyet artışı idareyi sıkıntılı durumlara sokabilir. Bu nedenle projenin öngörülen bütçe ile tamamlanması özellikle kamu projelerinde çok büyük öneme sahiptir.

Anlaşmazlıkların giderilmesi aşamasında maliyet kavramını UKKK'nın yapım maliyetine etkisi ve uyuşmazlık hızla çözümlenemediği durumda oluşacak sorunların ve gecikmelerin yapım maliyetine etkisi olmak üzere iki farklı şekilde ele almak mümkündür.

Yapım maliyetine etkisi açısından ele alındığında KİK tarafında, küçük anlaşmazlıklarda taraflar arasında müzakere yöntemi ile uyuşmazlık çözümüne ulaşılabilir. Fakat uyuşmazlıkların çözümü için alternatif bir uyuşmazlık çözücü kuruluş bulunmamaktadır. Bu nedenle bu konu için ekstra bir maliyet ayrılması gerekli değildir. FIDIC'te ise sözleşmenin başlangıcında UKKK kurulur, UKKK'ya harcanacak olan maliyet önceden belirlenmiş olur. Bu maliyet proje bütçesine ekstra bir etki yapıyor gibi görülse de daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bu maliyet proje bütçesinin ortalama olarak 0,01 ile 0,3'ü arasındadır. Ayrıca UKKK projenin ilerleyen zamanlarında ortaya çıkabilecek olan ve yargıya taşınacak uyuşmazlıkların oluşmadan çözülmesini sağlaması sayesinde yapılan harcamanın karşılığını vermektedir. Pek çok kaynakta bu maliyetin bir sigorta gideri gibi varsayılmasını, gerekli olduğu durumlarda çok daha büyük maliyetlerden kaçınılmasını sağladığını belirtmiştir (Chern 2015; Nazzini 2017; DRBF 2019) .

UKKK maliyetinin taraflar arasında eşit bir şekilde paylaşılması ve kurul üyelerini tarafların birlikte seçmesi iki tarafın da bu kurula olan güvenini arttırmaktadır. Bu şekilde UKKK bağımsız ve tarafsız olarak kalır ve uyuşmazlıklar hakkında yaptığı gayri resmi yardımları ve verdiği resmi kararları taraflar daha kolay kabullenmektedir. KİK ve KİSK'de yüklenici idareye bağlı olan yapı denetim görevlisiyle bir anlaşmazlık yaşadığında anlaşmazlığın çözümü için idareye başvurur. İdare ile yüklenici arasındaki belirli konulardaki hak taleplerinde ise yine başka bir kamu kuruluşu olan YFK'ya başvurulmaktadır. Böyle durumlarda yüklenici kararın tarafsızlığından şüphe duyabilir.

UKKK'nın en büyük maliyetlerinden birisi de eğer kurul üyesi yerel değil ise harcırah gideridir. Bir üyenin şantiye sahasına gelirken ve dönerken kullandığı uçak masrafları, konaklama masrafları gibi giderler eğer üye yurt dışında yaşıyorsa büyük bir kalem olabilir. Bu nedenle yerel olarak UK üyesi olarak görev yapabilecek profesyoneller yetiştiren kuruluşlar oluşturulması büyük önem taşır.

UKKK düzenli saha ziyaretleri ve toplantılarla yapım sürecini yakından takip etmesiyle tüm projeye hakim bir durumdadır. Taraflar arasındaki olası uyuşmazlıkları da bu ziyaretler sırasında önceden sezerek müdahale edip sorun büyümeden çözülmesine yardımcı olabilir. Eğer bu şekilde uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün değilse resmi olarak UKKK'ya başvuruyu takip eden 112 gün içerisinde uyuşmazlıkla ilgili bir karara ulaşılır. UKKK, projeyi yakinen tanıdığı için çok daha az çaba ve süre ile bu karara ulaşır. Bu sayede yapım sekteye uğramaz ve sürenin aşılması nedeniyle maliyet artmasına neden olmaz.

Maliyet hususu ikinci yönüyle ele alındığında, KİK tarafında esas olarak tanınan resmi yargıyla uyuşmazlık çözümü sürecinin başlangıcıyla maliyetler de oluşmaya başlar. Başvuru harcı ile başlayan giderler avukatlık ücretleri ve diğer giderlerle birlikte yükselir. Tamamlanması uzun süreler alan tahkim ve mahkeme süreci boyunca da eğer uyuşmazlık yapımın durdurulmasını gerektiriyorsa maliyetler öngörülemez. Bu durum zaman zaman idarenin proje için ayırdığı ödeneğin aşılmasına neden olabilir. FIDIC tarafında ise taraflardan herhangi birisi UKKK kararından memnun olmayarak bu uyuşmazlığı tahkime taşımaya karar verebilir. Ancak bu durumla oldukça nadiren karşılaşmaktadır. Çünkü genelde tahkim, UKKK kararını onayan hükümler vermektedir, bu nedenle taraflar uyuşmazlığı genelde UKKK kararıyla birlikte sonlandırırlar. Bu şekilde de resmi yargı masrafı ortaya çıkmamış olur.

Bununla birlikte, UKKK oturumlarının tarafların ve mühendisin katılımıyla yapılması tarafların uyuşmazlık konusundaki beyanlarını daha rahat savunmalarını sağlar. Bu şekilde uyuşmazlık daha hızla çözülebilir ve resmi yargı maliyetinden de kaçınılabilir. YFK toplantıları ise yalnızca kurul üyeleriyle, tarafların beyanları esas alınarak yapılır. Bu durumda çıkacak karardan tarafların memnun olmama ve kararı resmi yargıya taşıma ihtimalleri daha yüksektir.

Sonuç olarak uyuşmazlık çözümünde UKKK kullanımı ilk proje bütçesini arttırmaktadır. Fakat UKKK proje sürecine başından beri dahil olarak uyuşmazlığı henüz oluşmadan engelleyerek uyuşmazlıktan kaçınmayı sağlamaktadır. Aynı zamanda eğer uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün olmazsa projeyi yakından tanınmasının sayesinde sorunu daha hızlı ve adil biçimde çözebilmektedir. Diğer taraftan UKKK masraflarının taraflar arasında eşit paylaşıyor olması taraflara kurulun bağımsızlığı konusunda güven vermektedir. Projelerde çalışabilecek nitelikli ve yerel UKKK üyelerinin de yetiştirilmesi ile UKKK gideri daha da düşürülebilir. Aynı zamanda UKKK, tahkim veya mahkeme yargılamasına olan ihtiyacı büyük ölçüde azaltarak bu konuda harcanacak olan masrafın da önüne geçilmiş olur. Bu nedenlerle UKKK için harcanan bütçe sigorta gideri olarak kabullenilmesi gerekmektedir.

5.2. Süre Yönüyle Karşılaştırma

İnşaat sektöründe bir projenin yönetimindeki en büyük girdilerden birisi de süredir. Bir projeye henüz başlanmadan bir iş programı oluşturulur, yüklenicinin yapımı bu iş programındaki sürelerle uygun olarak sürdürmesi ve işverenin de yapılan işlerin ödemelerini zamanında yapması beklenir. Proje için öngörülen bu süre, projenin bütçesi ile doğrudan alakalıdır. Sözleşmede ve iş programında belirtilen sürelerin aşılması yüklenici için sözleşmede belirtilen miktarda ceza ödemesi anlamına gelmektedir.

Yapım sürecinde yüklenici ve işveren arasında anlaşmazlık oluşması ve bu anlaşmazlıkların zamanında çözülmemesi projenin ilerleyen zamanlarında daha büyük sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum da yapım sürecini sekteye uğratarak projenin tamamlanma süresini uzatabilmekte ve dolayısıyla da maliyet artışına neden olabilmektedir.

Kamunun taraf olduğu yapım projelerinde ufak anlaşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak müzakerenin kullanıldığı, ancak bunun dışında bir alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin kullanılmadığı, anlaşmazlıkların çözümsüz bırakıldığı ve ilerleyen süreçte daha da büyük sorunlar olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

KİK'te eğer hak talebi sözleşmede bulunmayan veya fiyatı belirli olmayan işlerde fiyatın tespiti, ihale dokümanları arasında uyumsuzluk, iş programı anlaşmazlıkları, fiyat farkı hesaplanması ve ödemeleri, sürenin uzatılması, ödenek arttırılması, geçici ve kesin kabul işlemleri, gecikme cezaları, ilave işler ve iş eksilişlerinde sözleşme anlaşmazlıkları konularından birisi ise YFK'ya başvurulabilir. Eğer yüklenicinin bir hak talebi varsa idareye başvurur. İdare bu hak talebini 30 gün içerisinde YFK'ya iletir. YFK'ya iletilmiş hak talepleri de 60 gün içerisinde karara bağlanır. Eğer taraflar bu karardan memnun olmazlarsa veya yukarıda sayılan nedenlerden farklı bir nedenle uyuşmazlık oluşmuşsa sözleşmede belirtilen resmi yollara başvuruda bulunurlar.

Türkiye'de uyuşmazlıkların esas çözüm yolu olarak kullanılan hukuk mahkemelerinin ortalama görülme süresi 2018 yılında 283 gün olarak belirlenmiştir, bu süre her geçen gün davaların bir önceki yıldan devralınmasıyla birlikte artmaktadır. 2020 yılında bu sürenin 342 güne kadar ulaşacağı düşünülmektedir (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2018). Bu süreç boyunca yapımın durdurulması gibi bir karar olması durumunda iş programı büyük boyutta etkilenecektir.

YİTS'de belirtildiği üzere kamu idareleri tahkimi de esas uyuşmazlık yöntemi olarak seçebilirler. Eğer ISTAC kuralları üzerinden bir tahkim yapılmasına karar verilerse tahkim kararının verilmesi 6 ay, Milletlerarası Tahkim Kurallarının kullanılması durumunda ise 1 yıl sürecektir.

FIDIC'te ise öncelikli hedef uyuşmazlıkların henüz oluşmadan çözümlenmesidir. Bunu sağlamak için yüklenicinin kabul mektubunu almasının ardından 28 gün içerisinde UKKK kurulur. Bu sayede düzenli saha ziyareti ve toplantılarla yapım sürecinin yakından takibi sağlanır, olası uyuşmazlıklardan kaçınılır ve de resmi bir uyuşmazlık oluştuğunda kurul hazır olarak bulunur. Kurul üyesi seçimi, kurulun kurulması gibi konularda zaman kaybı yaşanmaz.

Taraflardan herhangi biri UKKK'dan acil bir saha ziyareti ve toplantı talep edebilir. Bu talebin bildirilmesinden sonra 3 gün içerisinde taraflar ve UKKK arasında bir tele konferans düzenlenir. Bu tele konferans sonucunda saha ziyaretinin gerekli olduğuna karar verirse 14 gün içerisinde saha ziyareti düzenlenir. Başka hiçbir uyuşmazlık çözüm yolunda bu kadar kısa sürede uyuşmazlık çözüm profesyonellerinin sahaya kontrole gelmesi mümkün değildir.

Bir hak talebi, olayın meydana geldiği günden sonra en geç 28 gün içerisinde hak talebinde bulunan tarafça mühendise bildirilir. Mühendis bildirimin eline ulaşmasını takip

eden 14 gün içerisinde bu bildirimde ilk tepkisini verir. Hak talebinde bulunan taraf da olayın olduğu günden itibaren 84 gün içerisinde detaylandırılmış hak talebini mühendise sunar. Mühendis bu kararı inceleyerek 28 gün içerisinde bir karar bildirir. Bu karar sonucunda hak talebi sonuca ulaşabilir ancak taraflardan birisi karara memnuniyetsizlik bildirimi vererek itirazda bulunabilir.

UKKK, taraflar arasında oluşan anlaşmazlıkları tarafların talebi üzerine gayri resmi olarak çözümlemeye çalışırlar. Bu sayede resmi bir uyuşmazlık oluşmasının ve zaman kaybedilmesinin önüne geçmeye çalışırlar. Eğer uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün olmamışsa ve uyuşmazlık resmi olarak oluştuysa, UKKK uyuşmazlığın çözümü için hazırda bulunmaktadır.

Memnuniyetsizlik bildirimi verilmesinden sonra 42 gün içerisinde talepte bulunan taraf resmi uyuşmazlık çözümü için UKKK'ya başvurabilir. Tarafın bildirimi üzerine UKKK çalışmaya başlar ve en çok 84 gün içerisinde oturum düzenler ve oturumu takip eden 28 gün içerisinde kararını taraflara bildirir. Taraflar çoğunlukla UKKK kararı sonunda uyuşmazlık çözümüne ulaşırlar ancak isterlerse 28 gün içerisinde memnuniyetsizlik bildirimi vererek tahkime başvurabilirler. Bu tahkime başvuruya kadar olan 28 gün içerisinde taraflar uyuşmazlığı dostane şekilde çözümlemeye de çalışırlar. Ancak UKKK kararının tahkime taşınması sık karşılaşılan bir durum değildir. Çünkü tahkim sonucu da genellikle UKKK kararını onamaktadır.

Özetle, YFK ile uyuşmazlık çözümü 90 gün gibi bir sürede sonuçlanmaktadır. Fakat YFK, idare ve yüklenici arasındaki tüm uyuşmazlıklarda uyuşmazlık çözücü olarak yer almaz. Aynı zamanda herhangi bir uyuşmazlıkta YFK'ya başvuru da zorunlu değildir. Taraflar olası bir uyuşmazlıkta esas olarak resmi yargıyı kullanmaktadırlar. Bu da uyuşmazlık çözüm süresinin oldukça uzaması anlamına gelmektedir. FIDIC'te ise UKKK henüz sözleşme aşamasında kurulması nedeniyle hem uyuşmazlıklardan kaçınmayı sağlar, hem de uyuşmazlık resmi olarak oluştuğunda hızla aksiyon alınmasını sağlar. Uyuşmazlık UKKK kararı sonrasında tahkime de sık taşınmaması nedeniyle uyuşmazlığın çözüm süresi oldukça kısalmış olur.

5.3. Kalite Yönüyle Karşılaştırma

Proje yönetiminin en temel kriterlerinden biri de kalitedir. Kamunun taraf olduğu yapım projelerinde kamu yararı güdülmesi dolayısıyla yapılan işin belirli bir kalite standardında olması beklenmektedir. Bu kalite standartları proje dokümanlarında, genel ve özel şartnamelerde belirtilir.

FIDIC'te sürekli UKKK sözleşme ile birlikte atanır, düzenli olarak saha ziyaretleri toplantılar yapar, taraflardan ve mühendisten proje ilgili olarak devamlı bilgi alır. Bu sayede de projenin gidişatından sürekli olarak haberdar olur. Bu şekilde bir uyuşmazlık oluştuğunda konuya önceden de hakim olduğu için çözümü çok daha hızlı olur. KİK'te ise bu şekilde sözleşme ile sürece dahil olan bir uyuşmazlık çözücü kurum bulunmaz. Sürekli saha ziyaretleri sırasında imalat ve malzemenin sözleşmeye uygunluğu da gözlemlenebileceği için projenin kalitesi de belirli bir standardı tutturulur.

Aynı zamanda daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere süre ve maliyet, yapımın kalitesi üzerinde önemli rol oynayan girdilerdir. Bir projede süreyi kısaltmak ve maliyeti

düşürmek amacıyla kaliteden de ödün verilebilmektedir. Bu nedenle bir projenin süre ve maliyetine olumsuz etkisi olan durumlar aynı şekilde kaliteyi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak, UKKK kullanımı doğrudan ve dolaylı olarak projenin kalitesi üzerinde olumlu rol oynamaktadır. Maliyet ve süre kriterlerinin de kalite üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, uyumsuzlıkların hızla ve düşük masrafla çözümlenmesi kaliteyi arttıran bir unsurdur.

6. SONUÇLAR

Yapım sektöründe pek çok farklı aktör birlikte çalışarak bir projenin en kısa sürede en düşük maliyetle ve en iyi kalitede tamamlanması için çaba göstermektedir. Bunun gerçekleşmesi için projenin tasarım, ihale ve yapım aşamalarının titizlikle planlanır, iş programları yapılır ve projeler bu programlara göre yürütülmeye çalışılır. Ancak tüm bu çabalara rağmen yapım sürecinde taraflar arasında çatışmalar oluşur ve bunlar zamanında çözülmemez ise hak talebi ve uyuşmazlıklara dönüşebilir. Yapım sürecinde karşılaşılan bu uyuşmazlıklar proje yönetimini kötü yönde etkilemektedir.

Türkiye ekonomisinde büyük yer tutan inşaat sektörünün en büyük işvereni olan kamunun yapım sürecinde ortaya çıkan çatışmalarda çoğunlukla müzakere yöntemini kullandıkları, bazı durumlarda da YFK'ya başvurdukları görülmüştür. Ancak uyuşmazlık çözümü için esas olarak mahkeme ve nadiren de tahkim yöntemini seçtikleri görülmüştür. Resmi yargının uzun sürmesi ve maliyetli olması da kamu kaynaklarının etkin kullanımı ilkesine ters düşmektedir.

Bu çalışmayla inşaat sektöründe, yapım aşamasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm yöntemlerinden uyuşmazlık kurullarının incelenmesi, KİK ve FIDIC dokümanları üzerinden uyuşmazlık çözümünde süre, maliyet ve kalite açısından bir karşılaştırma ortamı sağlanarak KİK'in eksik yönlerinin tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla kamu yapım projelerinde kullanılan KİK ve literatürde henüz üzerinde yeterince çalışma yapılamamış 2017 FIDIC Kırmızı Kitap'ın yapım sürecinde karşılaşılan uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri incelenmiştir.

KİK dokümanları incelendiğinde uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin farklı dokümanlar altında parça parça işlendiği, bu yöntemlerin birbirini takip etmediği görülmüştür. FIDIC sözleşmelerinde ise hak talebi ve uyuşmazlık konuları ayrı başlıklar altında, birbirini takip eder şekilde ele alındığı tespit edilmiştir. UKKK'nın usul kuralları ve genel şartları için de ek dokümanlar hazırlanmıştır.

KİK'te yüklenici ve idare arasında uyuşmazlıkların çözümü konusunda bir eşitlikten söz edilmesi mümkün değildir. Yüklenici bir hak talebini direkt YFK'ya iletemez, öncelikle idareye başvuru yapmak zorundadır. Bu süre zarfında da idarenin konu hakkındaki kararı geçerli olur. Aynı zamanda yüklenici ve yapı denetim görevlisi arasındaki bir anlaşmazlık da idare tarafından sonuca bağlanmaktadır. FIDIC'te ise mal sahibi ve yüklenici hak talebi ve uyuşmazlık çözümünde tam olarak aynı ve eşit şartlara sahiptir.

KİK ve FIDIC dokümanlarını genel olarak incelediğimizde en göze çarpan aykırılıklardan birisi de uyuşmazlık çözümlerinin bağımsız ve tarafsızlık vurgusudur. YFK yönetmeliğinde ne kurul üye özellikleri arasında ne de karar verme aşamasında bağımsız ve tarafsız olunması gerektiğine dair bir maddeye rastlanmamıştır. FIDIC'te ise bu gerekliliğe dikkat çekilerek UKKK'nın ve UKKK üyelerinin bağımsız ve tarafsızlığının altı çizilmiştir. UKKK masraflarının taraflar arasında eşit olarak paylaşılması da bu algıyı destekler niteliktedir.

KİK dokümanlarında bazı konularda YFK başvuru yapılabileceği belirtilmiş olsa bile bu başvuru zorunlu tutulmamıştır. YİTS herhangi bir anlaşmazlıkta resmi yargıyı

esas çözüm yöntemi olarak almıştır. Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yönteminden hiç bahsedilmemiş ve resmi yargı öncesi böyle bir ön koşul koyulmamıştır. FIDIC’te ise tahkime başvuru yapabilmenin ön koşulu, uyuşmazlığın önce mühendisin kararına gitmesi eğer buradan istenen sonuç alınamazsa UKKK’ya başvurulmasıdır. Tüm bu yöntemlerden sonuç alınamadığı durumda tahkime başvuru yapılabilir. Resmi yargının uzun sürede sonuç alması, maliyetli olması ve taraflar arasındaki ilişkiyi zedelemesi nedeniyle öncelikle alternatif çözüm yollarının denenmesi önem taşır.

Maliyet açısından KİK ve FIDIC dokümanları karşılaştırıldığında, UKKK kullanımı ilk proje bütçesinin arttırdığı görülmektedir. Fakat UKKK proje sürecine başından beri dahil olarak uyuşmazlığı henüz oluşmadan engelleyerek uyuşmazlıktan kaçınmayı sağlamaktadır. Aynı zamanda eğer uyuşmazlıktan kaçınmak mümkün olmazsa projeyi yakından tanımasının sayesinde sorunu daha hızlı ve adil biçimde çözebilmektedir. Diğer taraftan UKKK masraflarının taraflar arasında eşit paylaşılıyor olması taraflara kurulun bağımsızlığı konusunda güven vermektedir. Projelerde çalışabilecek nitelikli ve yerel UKKK üyelerinin de yetiştirilmesi ile UKKK gideri daha da düşürülebilir. Aynı zamanda UKKK, tahkim veya mahkeme yargılamasına olan ihtiyacı büyük ölçüde azaltarak bu konuda harcanacak olan masrafın da önüne geçilmiş olur. Bu nedenlerle UKKK için harcanan bütçe sigorta gideri olarak kabullenilmesi gerekmektedir.

Süre yönünden karşılaştırıldığında, YFK ile uyuşmazlık çözümü 90 gün gibi bir sürede sonuçlanmaktadır. Fakat YFK, idare ve yüklenici arasındaki tüm uyuşmazlıklarda uyuşmazlık çözücü olarak yer almaz. Aynı zamanda herhangi bir uyuşmazlıkta YFK’ya başvuru da zorunlu değildir. Taraflar olası bir uyuşmazlıkta esas olarak resmi yargıyı kullanmaktadırlar. Bu da uyuşmazlık çözüm süresinin oldukça uzaması anlamına gelmektedir. FIDIC’te ise UKKK henüz sözleşme aşamasında kurulması nedeniyle hem uyuşmazlıklardan kaçınmayı sağlar, hem de uyuşmazlık resmi olarak oluştuğunda hızla aksiyon alınmasını sağlar. Uyuşmazlık UKKK kararı sonrasında tahkime de sık taşınmaması nedeniyle uyuşmazlığın çözüm süresi oldukça kısalmış olur.

Kalite açısından değerlendirildiğinde, UKKK kullanımı doğrudan ve dolaylı olarak projenin kalitesi üzerinde olumlu rol oynadığı tespit edilmiştir. Maliyet ve süre kriterlerinin de kalite üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, uyuşmazlıkların hızla ve düşük masrafla çözümlenmesi kaliteyi arttıran bir unsurdur.

Kamu yapım projelerinde de sıklıkla karşılaşılan ve çözümü konusunda yetersiz kalınan uyuşmazlıklar için, FIDIC tarafından uzun yıllardır kullanılan, etkinliği kanıtlanmış, sürekli geliştirilen bir sistem olan UKKK’nın kullanımının büyük yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye’deki tip sözleşme çeşitliliğinin olmaması nedeniyle özel sektörün de sıklıkla kullandığı KİK sözleşmelerinde UKKK’nın yer alması bu sektörde de UKKK kullanımını arttıracakları öngörülmektedir.

FIDIC dokümanlarında 2017 yılında yapılan düzenlemelerle FIDIC sözleşmeleri kapsamında uyuşmazlıkların çözümü hususunda da önemli bir yol kat etmiştir. FIDIC’in yeni düzenlemesi üzerinden gelecekte UKKK’nın KİK mevzuatına uygun hale getirilmesine ilişkin yapılacak çalışmaların Türkiye’deki hem kamu hem de özel sektörde gerçekleştirilecek yapım işlerine önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. 2018. Adli İstatistikler 2018. Adalet Bakanlığı, Ankara.
- Agdas D., Ellis R. D. 2013. Analysis Of Construction Dispute Review Boards. *Journal of Legal Affairs and Dispute Resolution in Engineering and Construction*, 5(3), 122-127.
- Akdoğan M. 2014. Avrupa Birliği Kamu Alımları Direktifleri ve Türkiye Uygulamasına Yansımalarının İlerleme Raporları Işığında Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72(2), 683-692.
- Alaloul W. S., Hasaniyah M. W., Tayeh B. A. 2019. A comprehensive review of disputes prevention and resolution in construction projects. In *MATEC web of conferences* (Vol. 270, p. 05012). EDP Sciences.
- Alpkökin P. 2017. Türk inşaat sektöründe uyuşmazlık çözüm kurulu uygulamaları. *Karaelmas Bilim ve Mühendislik Dergisi*, 7(2), 674-683.
- Alpkökin P., Capar M. S. 2019 Dispute Boards in Turkey for Infrastructure Projects. *Utilities Policy*, 60, 100958.
- American Arbitration Association AAA. 2000. AAA Dispute Resolution Board Hearing Rules and Procedures. Erişim adresi: https://www.adr.org/sites/default/files/AAA_Dispute_Resolution_Board_Hearin_g_Rules_and_Procedures.pdf [Son erişim tarihi: 20.07.2020].
- Anonim 1: <https://sozluk.gov.tr/> [Son erişim tarihi: 20.07.2020].
- Anonim 2: https://www.tmmmb.org.tr/e.php?e=11_hakkimizda [Son erişim tarihi: 21.10.2020].
- Anonymous 1: <https://fidic.org/history> [Son erişim tarihi: 21.10.2020].
- Anonymous 2: <https://fidic.org/about-us> [Son erişim tarihi: 21.10.2020].
- Avrupa Komisyonu. 2002. Medeni ve Ticaret Hukukunda ADR Üzerine Yeşil Kitap <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf>, İter, 2010'dan alıntılanmıştır.
- Avukatlık Kanunu. 19.3.1969. Kanun No. 1136. Resmi Gazete (Sayı: 13168) Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1136.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Brown H., Marriott A. 1999. *ADR Principles and Practice*. Sweet and Maxwell, London.
- Bunni N. G. 2005. *The FIDIC forms of contract* (Vol. 284), Third Edition. Oxford: Blackwell Publishing.
- Capasso V. 2018. Dispute Boards: what if they were multi-tiered arbitration?. *Wolters Kluwer*.
- Carmichael D.G. 2002. *Disputes and International Projects*. Swets & Zeitlinger, The Netherlands.
- Castro S. P. 2018. Update on the Dispute Board in Southeast Asia. Dispute Resolution Board Foundation Conference. Yogyakarta, Indonesia

- Ceylan Ş. Ş. 2007. Geleneksel toplumdan modern topluma alternatif uyumsuzluk çözümü. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Chan E.H.W., Suen H.C.H. 2005. Disputes and Dispute Resolution Systems in Sino-Foreign Joint Venture Construction Projects in China, *Journal of Professional Issues in Engineering Education and Practise*.
- Chapman P. H. 2008. Dispute boards on major infrastructure projects. Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Management, Procurement and Law, 162(1), 7-16.
- Charrett D. 2009. Dispute Boards and Construction Contracts. The Victorian Bar Continuing Professional Development Program, Seminar number: 627 Erişim adresi: https://fidic.org/sites/default/files/3%20charrett09_dispute_boards.pdf [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb). 2014. Dispute Board Rules. Erişim adresi: <https://www.ciarb.org/media/3934/ciarb-dispute-board-rules.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Chartered Institute of Arbitrators (CI Arb). 2015. CI Arb Arbitration Rules, Schedule of Fees. Erişim adresi: https://www.ciarb.org/media/1554/schedule_of_costs_ciarb_rules_12_2015.pdf [Son erişim tarihi: 07.08.2020].
- Cheeks R. 2003. Multistep Dispute Resolution in Design and Construction Industry. *Journal of Professional Issues In Engineering Education and Practice*.
- Chern C. 2015. Chern on Dispute Boards Practice and Procedure, Third Edition. Informa Law from Routledge, Oxon.
- Chern C. 2020. Chern on Dispute Boards Practice and Procedure, Fourth Edition. Informa Law from Routledge, Oxon.
- Cheung S., Pang H.Y. 2014. Chapter 2, Conceptualising Construction Disputes, Construction Dispute Research, pp. 19-37.
- Cheung S., Tam C., Harris F. 2000. Project Dispute Resolution Satisfaction Classification Through Neural Network, *Journal of Management Eng.*, Vol. 16, No. 1, 70-79.
- Cheung S.O., Yiu T.W. 2006. Are Construction Disputes Inevitable?, *IEEE Transactions on Engineering Management*, Vol. 53, No. 3, pp. 456-470.
- Collier K. 2001. Construction Contracts. Prentice Hall, New Jersey.
- Conlin J., Langford D., Kennedy P. 1996. The Relationship Between Construction Procurement Strategies and Construction Contract Disputes, CIB W92 Procurement Systems Symposium, Durban, South Africa, Proceedings, pp. 66-82.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığının Çalışma Usûl ve Esasları Yönetmeliği (YFKY). 2020. Resmî Gazete Sayısı: 31153 Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/06/20200612-2.htm> 2.2020].
- Çorbacıoğlu Ş. 1997. Osmanlıdan Günümüze İhale Yasaları. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, Mayıs, 11-15.
- Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği. 2009 Resmî Gazete Sayısı: 27159 Erişim adresi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12911&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> [Son erişim tarihi: 21.10.2020].

Demir Ö., Acar M. 1992. Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Devlet İhale Kanunu. 10.9.1983. Resmî Gazete Sayısı: 18161. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2886.pdf> [Son erişim tarihi: 21.10.2020].

Dispute Board Federation (DBF). 2011. Ad Hoc Dispute Adjudication Board Rules.

Dispute Board Federation (DBF). T.Y. Corporate Panel Members. Erişim adresi: <https://dbfederation.org/our-members/corporate-members> [Son erişim tarihi: 08.08.2020].

Dispute Resolution Board Foundation. 2017. DB Project Database. Erişim adresi: <https://www.drb.org/publications-data/drb-database/> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].

Dispute Resolution Board Foundation. 2019. Dispute Board Manual: A Guide to Best Practices and Procedures. Spark Publications, Charlotte, North Carolina, USA.

Dorgan C. S. 2005. ICC's New Dispute Board Rules. The International Construction Law Review, 22(1/4), 142.

Emitt S., Gorse C.A. 2003. Construction Communication. Oxford, London.

Farooqui R. U., Umer M., Azhar S. 2014. Key Causes of Disputes in the Pakistani Construction Industry– Assessment of Trends from the Viewpoint of Contractors, 50th ASC Annual International Conference Proceedings.

Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils (FIDIC). 2017a. Conditions of Contract for Construction, For Building And Engineering Works Designed by the Employer. Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils. Geneva, Switzerland.

Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils (FIDIC). 2017b. Conditions of Contract for Plant & Design Build, For Electrical & Mechanical Plant, and for Building and Engineering Works, Designed by the Contractor. Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils. Geneva, Switzerland.

Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils (FIDIC). 2017c. Conditions of Contract for EPC/Turnkey Projects. Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils. Geneva, Switzerland.

Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils (FIDIC). T.Y. President's List of Approved Dispute Adjudicators. Erişim adresi: <https://fidic.org/president-list> [Son erişim tarihi: 08.08.2020].

Fenn P., Lowe D., Speck C. 1997. Conflict and Dispute in Construction.

Fryer B., Egbu C., Ellis R., Gorse C. 2004. The Practice of Construction Management. Blackwell Publishing, Oxford.

Gad G.M., Shane J., Strong K. 2010. Effect of Culture on Selection of Dispute Resolution Methods in International Contracts, Construction Research Congress 2010, pp.

909-918.

- Gebken R.J., Gibson G.E. 2006. Quantification of Costs for Dispute Resolution Procedures in the Construction Industry, *Journal of Professionals Issues in Engineering Education and Practice*, Vol. 0
- Gözler K. 2000. Türk Anayasa Hukuku, Bursa Ekin Kitapevi Yayınları, 831-854.
- Haznedaroğlu F., Güncan A. E. 1996 İnşaat Sözleşmeleri Semineri Ardından İzlenimler. 1. Yapı İşletmesi Kongresi. İzmir.
- Harmon K. M. J. 2003a. Effectiveness of dispute review boards. *J. Constr. Eng. Manage.*, 129(6), 674–679.
- Harmon K.M.J. 2003b. Resolution of Construction Disputes: A Review of Current Methodologies, Leadership and Management in Engineering, pp. 187201.
- Harmon K. 2009. Case study as to the effectiveness of dispute review boards on the central artery/tunnel project. *J. Leg. Aff. Dispute Resolut. Eng. Constr.* 1(1), 18–31.
- Harmon K. M. J. 2011. To be or not to be—That is the question: Is a DRB right for your project? *J. Leg. Aff. Dispute Resolut. Eng. Constr.* 3(1), 10–16.
- Heath B. C., Hills B., Berry M. 1994. The Nature and Origin of Conflict within the Construction Process, In *Proceedings of the CIB TG15 Conference*, Kentucky, USA, CIB publication Vol. 171, pp. 35–48.
- Hibbert P., Newman P., 1999. ADR and Adjudication in construction Disputes, Blakwell Science Publishing, UK
- Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği. 04.03.2009 Resmî Gazete Sayısı: 27159
Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12918&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Holtham D., Russell V., Hird D., Stevenson R. 1999. *Resolving Construction Disputes*. Chandos Publishing, Oxford.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu. Kanun No. 6100. 2011. Resmi Gazete (Sayı : 27836)
Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-2.htm>
[Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu. 2012. Resmi Gazete (Sayı: 28331)
Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6325.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID). 2020. Schedule of Fees. Erişim adresi: <https://icsid.worldbank.org/services/content/schedule-fees>
[Son erişim tarihi: 07.08.2020].
- International Chamber of Commerce (ICC). 2018. Dispute Board Rules In force as from 1 October 2015, with Appendices in force as from 1 October 2018. Paris, France.
- Institution of Civil Engineers (ICE). 2012. ICE Dispute Board Procedure. ICE Publishing. London.
- Institution of Civil Engineers (ICE). T.Y. ICE Find a Dispute Resolver. Erişim adresi:

<https://disputeresolution.ice.org.uk/find-a-dispute-resolver> [Son erişim tarihi: 08.08.2020].

Ildır G. 2003. Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayınevi, Ankara

İlter D. 2010. İnşaat projelerinde uyuşmazlık çözüm yöntemi seçimi için çok kriterli karar verme modeli. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC). 2015. İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları. Erişim adresi: <https://istac.org.tr/uyusmazlik-cozumu/tahkim/tahkim-kurallari/> [Son erişim tarihi: 24.09.2020].

Jahren T. C., Dammeier B. F. 1990. Investigation Into Construction Disputes, *Journal of Management in Engineering*, Vol. 6, No. 1, paper no: 24295.

Japan International Cooperation Agency (JICA). 2012. Dispute Board Manual. Erişim adresi:

https://www.jica.go.jp/activities/schemes/finance_co/procedure/guideline/pdf/DisputeBoardManual_201203_e.pdf [Son erişim tarihi: 06.07.2020].

Jones D. 2006. Construction Project Dispute Resolution: Options for effective dispute avoidance and resolution. *Journal of Professional Issues In Engineering Education and Practice*, 2006, 07.

Kalpsüz T. 1996. İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları. İnşaat Sözleşmeleri, Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer, Ankara, 18-29.

Kamu İhale Kanunu. 22.01.2002. Resmî Gazete Sayısı: 24648. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4734&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].

Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu. 22.01.2002. Resmî Gazete Sayısı: 24648. Erişim adresi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4735&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].

Karaman E., Kale S. 2007. Bulanık Hedef Programlama Yöntemi ile Süre-Maliyet-Kalite Eniyilemesi. *Yapı Dünyası Dergisi*, 49-55.

Kekana T. G., Aigbavboa C. O., Thwala W. D. 2014. Building information modelling (BIM): Barriers in adoption and implementation strategies in the South Africa construction industry. In International Conference on Emerging Trends in Computer and Image Processing (ICETCIP'2014) December.

Kıral B. 2020. Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

Kumaraswamy M.M. 1997. Conflicts, Claims and Disputes in Construction. *Engineering, Construction and Architectural Management*. 4(2). 95-111.

Levin P. 2016. Construction Contract Claims, Changes, and Dispute Resolution. American Society of Civil Engineers.

- Love P., Davis P., London K., Jasper T. 2008. Causing Modelling of Construction Disputes, Dainty, A (Ed.) Procs 24th Annual ARCOM Conference, 1-3 September 2008, Cardiff, UK.
- Love P., Davis P., Ellis J., Cheung S. O. 2010. Dispute Causation: Identification of Pathogenic Influences in Construction, Engineering, Construction and Architectural Management, Vol. 17 No. 4, pp. 404-423.
- Mahamid I. 2014. Micro And Macro Level of Dispute Causes in Residential Building Projects: Studies of Saudi Arabia, Journal of King Saud University – Engineering Sciences.
- Mahnken V. 2018. On Construction Adjudication, the ICC Dispute Board Rules, and the Dispute Board Provisions of the 2017 FIDIC Conditions of Contracts. McGill J. Disp. Resol., 5, 60.
- Makarim C. A. 2018. Future Role Of Dispute Board In Indonesia a Perspective Point of View. Erişim adresi: <https://www.baniarbitration.org/assets/presentation/BANI-IArbi2018/SESSION%20I/Presentation%203-%20Chaidir%20Makarim-THE%20FUTURE%20FOR%20DISPUTE%20BOARD%20IN%20INDONESIA.pdf> [Son erişim tarihi: 20.07.2020].
- McKenzie B. 2018. City of São Paulo Regulates Dispute Board in Administrative Agreements. Erişim adresi: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=b6a406e6-8dbf-42ac-a13c-fed174ccd75c> [Son erişim tarihi: 20.07.2020].
- Milletlerarası Tahkim Kanunu. 2001. Resmî Gazete Sayısı: 24453. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4686.pdf> [Son erişim tarihi: 25.09.2020].
- Mitropoulos P., Howell G. 2001. Model for Understanding, Preventing, and Resolving Project Disputes, *Journal of Construction Engineering and Management*, Vol. 127, No. 3, pp. 223-231.
- Muratoğlu H. (2015). BIM Kullanımının Tasarım Aşamasından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar Üzerine Etkileri. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- National Research Council. 1974. Better Contracting for Underground Construction. In Report of the Committee on Tunneling Technology. NRC Washington, DC.
- Nazzini R. 2017. Transnational Construction Arbitration: Key Themes in the Resolution of Construction Disputes. Taylor & Francis.
- Odeh, A. M., Battaineh H. T. 2002. Causes of Construction Delay: Traditional Contracts, *International Journal of Project Management*, Vol. 20, pp. 67-73.
- Oladapo A. A., Onabanjo B. 2009. A study of the causes and resolution of disputes in the Nigerian construction industry. University of Cape Town, Cape Town South Africa.
- Owen G., Totterdill B. 2008. Dispute boards: procedures and practice. Thomas Telford

Publishing.

- Özbay İ. 2006. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu Bildirisi, Qafqaz Üniversitesi, Azerbaycan.
- Özbek M. (2016). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü. 4. Baskı. Yetkin Yayınları. Ankara
- Parlar Demir P. 2010. Türkiye'de kamu ihale sistemi ve Kamu İhale Kurumu'nun çalışma esaslarının analizi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul.
- Pekkaya F. B. 1994. Arabulucu Rolü İle Çatışmalara Çözüm Bulma, Arabuluculuk Eğitiminin Okullarda Uygulanması ve Bu Eğitimin Öğrencilerin Benlik Geliştirmelerine, Liderlik Becerilerine, Saldırgan Davranışlarına ve Algıladıkları Problem Miktarına Etkisi. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Punch K. F. 2006. Developing effective research proposals. London: SageQC, W. Godwin. 2020. The 2017 FIDIC Contracts. Wiley.
- Sambasivan M., Soon Y. W. 2007. Causes and Effects of Delays in Malaysian Construction Industry, *International Journal of Project Management*, vol. 25, pp. 517–526.
- Semple C., Hartman F.T., Jergas G. 1994. Construction Claims and Disputes: Cause and Cost/Time Overruns, *Journal of Construction Engineering and Management*, Vol. 120, No. 4, pp. 785–795.
- Seppälä C. R. 2015. FIDIC and Dispute Adjudication Boards (DAB(s)). FIDIC International Federation of Consulting Engineers. Erişim adresi: <https://fidic.org/sites/default/files/webinar/PresentationCSeppFIDICandDisputeAdjudicationBoards.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Seval H. 2006. Çatışmanın Etkileri Ve Yönetimi. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 245-254.
- Sinha M., Wayal A. S. 2013. Dispute Causation In Construction Projects, Second International Conference on Emerging Trends in Engineering (SICETE), Vol. 1, No. 13, pp. 54-58.
- Sykes J. 1996. Claims and Disputes in Construction, *Construction Law J.*, vol. 12, no. 1, pp. 3–13.
- Şanlı C. 1996. Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği Yayınları
- Tanrıver S. 2007. Makalelerim. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Tezcan Y. 2010a. ADR Alternative Dispute Resolution in Construction Sector and a Case Study. The Dispute Resolution Board Foundation 10th Annual International Conference, İstanbul, Türkiye.
- Tezcan Y. 2010b. Construction Disputes at the Crossroads. The Dispute Resolution Board Foundation 10th Annual International Conference, İstanbul, Türkiye.
- The Administrative Dispute Resolution Act of 1996. Pub. Law 104-320 (amending Pub. Law 101-552 and Pub. Law 102-354). Erişim adresi: <https://www.adr.gov/pdf/adra.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- The World Bank. 1995. Standard Bidding Documents, Procurement of Works. Erişim

- Adresi:
<http://documents1.worldbank.org/curated/en/458841468739545677/pdf/multi-page.pdf> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Türk Hukuk Kurumu. 1991. Türk Hukuk Lügatı. Başbakanlık Basımevi. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun No.: 2709. 1982. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Anlaşması Genel Şartnamesi (UKKK GŞ) (General Conditions of Dispute Avoidance/Adjudication Agreement) bkz. FIDIC 2017a.
- Uyuşmazlık Kaçınma ve Karar Karar Kurulu Usul Kuralları (UKKK kuralları) (DAAB Procedural Rules) bkz. FIDIC 2017a.
- Vidogah W., Endekugri I. 1997. Improving management of Claims: Contractors Perspective, *Journal of Management in Engineering*, Vol. 13, pp. 3744.
- Wach E. 2013. Learning about qualitative document analysis. Ids Practice Paper In Brief.
- Wilmot W.W., Hocker J.L. 1998. Interpersonal Conflict. Mc Graw Hill, Boston
- Yıldırım A. 1999. Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yapım İşlerine Ait Tip Sözleşme (YİTS). Bkz. Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği. 2009.
- Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (YİUY). Resmî Gazete Sayısı: 29959. 2009. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12916&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> [Son erişim tarihi: 06.07.2020].
- Yapım İşleri Genel Şartnamesi (YİGŞ). Bkz. Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği 2009.
- Yates D. 2003. Can claims and disputes (in construction contracts) be prevented or reduced? *Building Journal Hongkong China*.
- Yates J. K., Duran J. 2006. Utilizing dispute review boards in relational contracting: A case study. *Journal of Professional Issues in Engineering Education and Practice*, 132(4), 334-341.
- Yılmaz İ. C. 2013. İnşaat Sözleşmelerinde Hak Talebi Yönetimi: Kamu Projeleri İçin Öneri Model. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yüksek Fen Kurulu (YFK). 2015. Yüksek Fen Kurulu Karar ve Görüşler. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.
- Zoppis E. 2018. DAAB and Dispute Resolution Under the 2017 FIDIC Forms of Contract. ICC DRBF Conference, Sofia. Erişim adresi: <http://www.drb.org/wp-content/uploads/2018/09/DAAB-and-Dispute-Resolution-under-the-2017-FIDIC-Forms-of-Contract-Eugenio-Zoppis.pdf> [Son erişim tarihi: 16.07.2020].

ÖZGEÇMİŞ

BUKET DELİBAŞ ŞEN

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi
2018-2021	Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya
Lisans	Yıldız Teknik Üniversitesi
2008-2013	Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Saha Mimarı	İntes İnşaat
2018-2019	Antalya Merkez Bankası Şantiyesi, Antalya
Mimar	Buket Delibaş Mimarlık Ofisi
2013-2018	Antalya
Mimar	Sistem Mimarlık
2013-2013	İstanbul
Yarı Zamanlı Mimar	NBU Tasarım
2012-2013	İstanbul